



**İHRACAT TEŞVİKLERİ VE AFYON'DAKİ SANAYİ
İŞLETMELERİNDE BİR ARAŞTIRMA**

Ahmet AKTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AFYON-HAZİRAN-2001

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULTAYI
DOKÜMANTESYON MERKEZİ**

**İHRACAT TEŞVİKLERİ VE AFYON' DAKİ SANAYİ
İŞLETMELERİNDE BİR ARAŞTIRMA**

Hazırlayan:Ahmet AKTÜRK

101783

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Danışman:Yrd.Doç.Dr.Ali ELEREN

**Afyon
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran 2001**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

İHRACAT TEŞVİKLERİ VE AFYON' DAKİ SANAYİ İŞLETMELERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Ahmet AKTÜRK

İşletme Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2001

Danışman:Yrd.Doç.Dr.Ali ELEREN

1980 sonrası dışa açık büyüme modelini ithal ikameci politikaya tercih eden Türkiye bu politika gereği ihracata daha fazla önem vermeye başlamıştır. İhracatın desteklenmesi amacıyla 1980 öncesi uygulanmakta olan ihracat teşviklerinin önemi böylece daha da artmış ve daha etkin kullanılabilir hale gelmiştir.

1980 yılından 1995 yılına kadar ana temasının doğrudan parasal ödemelerin, istisnaların ve düşük faizli kredilerin oluşturduğu değişik teşvikler uygulanmıştır. 1994 yılında Uruguay Nihai Senedine Türkiye' nin taraf olması ve 1995 yılında Gümrük Birliğine girmesi ile birlikte doğrudan parasal teşvikler uluslararası taahhütlerimiz çerçevesinde yürürlükten kaldırılmış ve ihracata yönelik devlet yardımları yürürlüğe girmiştir.

1995 yılında ihracata yönelik devlet yardımlarının da yürürlüğe girmesiyle birlikte günümüzde ihracatı teşvik amacıyla dört başlık halinde inceleyebileceğimiz teşvikler uygulanmaktadır. Bunlar; devlet yardımları, kamu destekli ihracat finansmanı, vergi istisnaları ve dahilde işleme rejimidir.

Yürürlükteki bu teşviklerden; özellikle ihracata yönelik devlet yardımlarından ve kamu destekli ihracat finansmanından Afyon ilindeki

ihracatçı işletmelerin yeterince yararlanmadıkları ve bu konuda önemli bilgi eksiklikleri yaşadıkları görülmektedir.



ABSTRACT

After 1980' s Turkey preferred developing model of open outside policy against putting away import policy, necessitate of this policy Turkey has began to give importance to exportation. By the aim of supporting the importance of export encouragement practicing before 1980 increased and coming to used more effective.

From 1980 until 1995 changeable encouragements practicing at the main type of monetary payments, exceptions and low interest credits together with in 1994 Turkey was at side of Uruguay Final Bill and in 1995 joining Customs Union, Turkey abolished direct monetary encouragements and come into in force state supportings in the framework of international engagements.

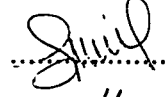
In 1995 together with come in to inforce of state supportings today for the target of export encouragements it is practicing regarding examining of this study four main parts. These are state supportings, public supported export finance, tax exceptions and regime of inside process.

From this force of encouragements especially from state encouragements for exportation and public supported export finance, Afyon' s export companies have not get enough profit from these encouragements and also they have not got enough information regarding these practicing.

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

İmza

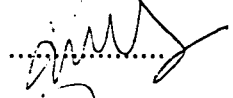
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ali ELEREN



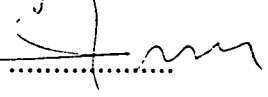
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. H. Hüseyin BAYRAKLI



Prof. Dr. Rıza AŞIKOĞLU




Yrd. Doç. Dr. Yusuf TOPAL



Yrd. Doç. Dr. Veysel KULA



İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı yüksek lisans öğrencilerinden Ahmet AKTÜRK'ün "İHRACAT TEŞVİKLERİ VE AFYONDAKİ SANAYİ İŞLETMELERİNDE BİR ARAŞTIRMA" başlıklı tezi 07/06/2001 tarihinde yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca İşletme Anabilim Dalında değerlendirilerek kabul edilmiştir.



Prof. Dr. H. Hüseyin BAYRAKLI
Enstitü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet AKTÜRK

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İşletme Bölümü

Lise: Afyon Lisesi, Türkçe/Matematik Bölümü

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: 04 Ocak 1978, Afyon

Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar.....	xii
ŞEKİLLER.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İHRACAT TEŞVİKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

I. İHRACAT TEŞVİKLERİ KAVRAMI.....	3
II. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN ÖNEMİ.....	4
III. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	5
A) CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM.....	5
B) CUMHURİYET SONRASI 1923-1960 DÖNEMİ.....	5
C) 1960-1980 DÖNEMİ.....	6

D) 1980 SONRASI DÖNEMİ.....	8
1. Vergi İadesi.....	9
2. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu.....	10
3. Destekleme Ve Fiyat İstikrar Fonu.....	11
4. Navlun Piriimi.....	12
5. Kurumlar Vergisi İstisnası.....	12
6. Konut Fonu Muafiyeti.....	13
7. İstihsal Vergisi Muafiyeti.....	13
8. Vergi, Resim Ve Harç İstisnası.....	13
IV. İHRACAT KREDİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	14
V. AVRUPA TOPLULUĞU' NDA İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	17
A) ALMANYA' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	21
B) FRANSA' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	21
C) İNGİLTRE' DE İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	22
D) İTALYA' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	22
E) YUNANİSTAN' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	23
F) İSPANYA' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	23
VI. GATT TEŞVİK DÜZENLEMELERİ.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

İHRACAT TEŞVİKLERİNDE GÜNCEL UYGULAMALAR

I. İHRACATA YÖNELİK DEVLET YARDIMLARI.....	28
A) ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME YARDIMI.....	30
B) YURTDIŞINDA DÜZENLENEN FUAR VE SERGİLERE MİLLİ DÜZEYDE VEYA BİREYSEL KATILIMIN DESTEKLENMESİ.....	31
C) ULUSLARARASI NİTELİKTEKİ YURT İÇİ İHTİSAS FUARLARININ DESTEKLENMESİ.....	31
D) TARIMSAL ÜRÜNLERDE İHRACAT İADESİ YARDIMLARI.....	33
E) ÇEVRE MALİYETLERİNİN DESTEKLENMESİ.....	33

F) PAZAR ARAŞTIRMASI DESTEĞİ.....	34
G) EĞİTİM YARDIMI.....	34
H) İSTİHDAMA YOL AÇMA YARDIMI.....	35
I) YURTDIŞINDA OFİS-MAĞAZA AÇMA VE MARKA TANITIM FALİYETLERİNİN DESTEKLENMESİ.....	36
İ) PATENT FAYDALI MODEL BELGESİ VE ENDÜSTRİYEL TASARIM DESTEĞİ.....	37
J) TÜRK ÜRÜNLERİNİN YURTDIŞINDA MARKALAŞMASI, TANITIM, TUTUNDURMASI İLE TÜRK MALİ İMAJININ YERLİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLERİN DESTEKLENMESİ.....	38
II. KAMU DESTEKLİ İHRACAT FİNANSMANI.....	38
A) KREDİ PROGRAMLARI.....	39
1. Kısa Vadeli İhracat Kredileri.....	40
2. Özellikli Krediler.....	42
3. İslam Kalkınma Bankası Kaynaklı Krediler.....	44
B) ÜLKE KREDİ VE GARANTİ PROGRAMLARI.....	45
C) İHRACAT KREDİ SİGORTASI.....	46
1. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası.....	47
2. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası.....	48
III. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ.....	50
IV. İHRACATTA VERGİ İSTİSNALARI.....	52
A) İHRACATTA KDV İSTİSNASI-İHRACAT İSTİSNASI.....	52
B) VERGİ, RESİM VE HARÇ İSTİSNASI.....	53
V. SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANINDA İHRACAT VE İHRACAT TEŞVİKLERİ.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFYON İLİ İHRACATTININ GELİŞİMİ

I. AFYON İLİ EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	57
A) KAMUYA AİT SANAYİ İŞLETMELERİ.....	59

B) ÖZEL SEKTÖRE AİT SANAYİ İŞLETMELERİ.....	59
II. AFYON İLİ İHRACATININ GELİŞİMİ.....	60
A) 1996 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	62
B) 1997 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	62
C) 1998 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	62
D) 1999 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	63
E) 2000 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AFYON' DA İHRACAT YAPAN SANAYİ İŞLETMELERİNİN İHRACAT TEŞVİKLERİNDEN YARARLANMA DÜZEYLERİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMA SONUÇLARI

I. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	65
II. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	65
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	65
IV. VERİLERİN SUNULMASI.....	66
A) İŞLETMELER HAKKINDAKİ YAPISAL BİLGİLER.....	66
1. İşletmelerin Sermaye Yapıları.....	66
2. İşletmelerin Kuruluş Tarihleri.....	66
3. İşletmelerin Yıllık Ciroları.....	67
4. İşletmelerin Personel Sayıları.....	67
5. İşletmelerin Hukuki Yapıları.....	68
6. İşletmelerin Bir Holdinge Bağlı Olma Durumları.....	68
7. İşletmelerin Faaliyet Alanları.....	69
8. İşletmelerin Yönetici Profili.....	69
9. İşletmelerde Üst Düzey Yöneticilerin Eğitim Düzeyleri.....	70
B) İŞLETMELER HAKKINDAKİ İHRACAT BİLGİLERİ.....	71
1. İşletmelerin İhracat Alanındaki Deneyimleri.....	71
2. İşletmelerin İhracattan Elde Ettikleri Yıllık Tutarlar.....	71
3. İşletmelerin İhracat Taleplerini Karşılama Yöntemleri.....	72
4. İşletmelerin İhracat Finansmanını Karşılama Yöntemleri.....	72

5. İşletmelerin İhracatlarını Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri.....	72
6. İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Güçlükler.....	74
7. İşletmelerin İhracattaki Satış Politikaları.....	75
8. Vadeli Satış Yapan İşletmelerin Alacağına Güvence Altına Almak İçin Aldıkları Önlemler.....	76
C) İŞLETMELERDE İHRACAT TEŞVİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER.....	76
1. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanma Durumları.....	77
2. İşletmelerde İhracat Teşviklerinin İhracata Etkisi.....	77
3. İşletmelerin İhracat Konusunda Danışmanlık Hizmetlerinden Yararlanma Durumları.....	78
4. İşletmelerin Yürürlükteki İhracat Teşviklerine Bakış Açıları.....	78
5. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanmama Sebepleri.....	79
6. İşletmelerin İhracat Teşvikleri Konusundaki Yetkili Kuruluşların Bilgilendirme Faaliyetlerine Bakış Açıları.....	80
7. İşletmelerin İhracatı Teşvik Mevzuatını Takip Durumları.....	80
8. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yeterli Seviyede Yararlanıp Yararlanmadıkları.....	80
9. İşletmelerin Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri.....	81
10. İşletmelerin Çevre Sağlığı ve Kaliteye Yönelik Faaliyetleri.....	81
11. İşletmelerin Pazar Araştırması Faaliyetleri.....	82
12. İşletmelerin Yurtdışındaki Ofis Mağazacılık Faaliyetleri.....	82
13. İşletmelerin Yurtdışı veya Uluslararası Nitelikteki Yurtiçi İhtisas Fuarlarına Katılım Faaliyetleri.....	83
14. İşletmelerin Patent, Faydalı Model, Endüstriyel Tasarım Faaliyetleri.....	83
15. İşletmelerin Yurtdışındaki Markalaşma Faaliyetleri.....	84
16. İşletmelerin Dış Ticarete İlişkin Eğitim Faaliyetleri.....	84
D) ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	85
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	92
EK 1.....	98

TABLOLAR

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Vergi İadesi Oranları.....	9
Tablo 2. İhracat Kredilerinin Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	16
Tablo 3. Avrupa Birliği Ve Türkiye' de İhracat Teşvikleri.....	20
Tablo 4. İhracata Yönelik Devlet Yardımları.....	29
Tablo 5. Doğrudan İhracat Yapılması İçin Verilen İhracatı Teşvik Belgeleri Ve Dahilde İşleme İzin Belgeleri.....	52
Tablo 6. Afyon İlinde Faaliyet Gösteren Kamuya Ve Özel Sektöre Ait Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı.....	58
Tablo 7. Afyon İlindeki Kamuya Ait Sanayi İşletmeleri.....	59
Tablo 8. Afyon İlindeki Özel Sektöre Ait Sanayi İşletmeleri.....	60
Tablo 9. 1996-2000 Yılları Arası Kalemler İtibariyle Afyon İli İhracatı.....	61
Tablo 10. İşletmelerin Sermaye Yapılarına Göre Dağılımı.....	66
Tablo 11. İşletmelerin Kuruluş Tarihlerine Göre Dağılımı.....	67
Tablo 12. İşletmelerin Yıllık Cirolarına Göre Dağılımı.....	67
Tablo 13. İşletmelerin Personel Sayılarına Göre Dağılımı.....	68
Tablo 14. İşletmelerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı.....	68
Tablo 15. İşletmelerin Bir Holdinge Bağlı Olma Durumları.....	68
Tablo 16. İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı.....	69
Tablo 17. İşletmelerin Yönetici Profiline Göre Dağılımı.....	70
Tablo 18. Üst Düzey Yöneticilerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	70
Tablo 19. Üst Düzey Yönetimi Kendileri Yürüten İşletme Sahiplerinin Eğitim Düzeyleri.....	70
Tablo 20. İşletmelerin İhracat Alanındaki Deneyimlerine Göre Dağılımı.....	71
Tablo 21. İşletmelerin İhracattan Elde Ettikleri Yıllık Tutarlara Göre Dağılımı.....	71
Tablo 22. İşletmelerin İhracat Taleplerini Karşılama Yöntemlerine Göre Dağılımı	72
Tablo 23. İşletmelerin İhracat Finansmanını Karşılama Yöntemlerine Göre Dağılımı.....	72
Tablo 24. İşletmelerin İhracatlarını Artırmaya Yönelik Faaliyetleri-1.Derece	73
Tablo 25. İşletmelerin İhracatlarını Artırmaya Yönelik Faaliyetleri-2.Derece	73
Tablo 26. İşletmelerin İhracatlarını Artırmaya Yönelik Faaliyetleri-3.Derece	74

Tablo 27. İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Güçlükler-1.Derece.....	74
Tablo 28. İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Güçlükler-2.Derece.....	75
Tablo 29. İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Güçlükler3.Derece.....	75
Tablo 30. İşletmelerin İhracattaki Satış Politikalarına Göre Dağılımı.....	76
Tablo 31. İhracatta Vadeli Satışlar Yapan İşletmelerin Aldıkları Önlemler..	76
Tablo 32. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanma Durumları.....	77
Tablo 33. İşletmelerin Yararlandıkları İhracat Teşvikleri	77
Tablo 34. İşletmelerde İhracat Teşviklerinin İhracata Etkisi.....	78
Tablo 35. İşletmelerin İhracat Konusunda Danışmanlık Hizmetlerinden Yararlanma Durumları.....	78
Tablo 36. İşletmelerin Yürürlükteki İhracat Teşviklerine Bakış Açıları.....	79
Tablo 37. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanmama Sebepleri 1.Derece	79
Tablo 38. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanmama Sebepleri 2.Derece	79
Tablo 39. İşletmelerin İhracat Teşvikleri Konusundaki Yetkili Kuruluşların Bilgilendirme Faaliyetlerine Bakış Açıları.....	80
Tablo 40. İşletmelerin İhracatı Teşvik Mevzuatını Takip Durumları.....	80
Tablo 41. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yeterli Seviyede Yararlanıp Yararlanmadıkları.....	81
Tablo 42. İşletmelerin Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri.....	81
Tablo 43. İşletmelerin Çevre Sağlığı Ve Kaliteye Yönelik Faaliyetleri.....	82
Tablo 44. İşletmelerin Pazar Araştırması Faaliyetleri.....	82
Tablo 45. İşletmelerin Yurtdışı Ofis-Mağazacılık Faaliyetleri.....	83
Tablo 46. İşletmelerin Yurtdışı Veya Uluslararası Nitelikteki Yurtiçi İhtisas Fuarlarına Katılım Faaliyetleri.....	83
Tablo 47. İşletmelerin Patent, Faydalı Model, Endüstriyel Tasarım Faaliyetleri...	83
Tablo 48. İşletmelerin Yurtdışındaki Markalaşma Faaliyetleri.....	84
Tablo 49. İşletmelerin Dış Ticarete İlişkin Eğitim Faaliyetleri.....	84

ŞEKİLLER

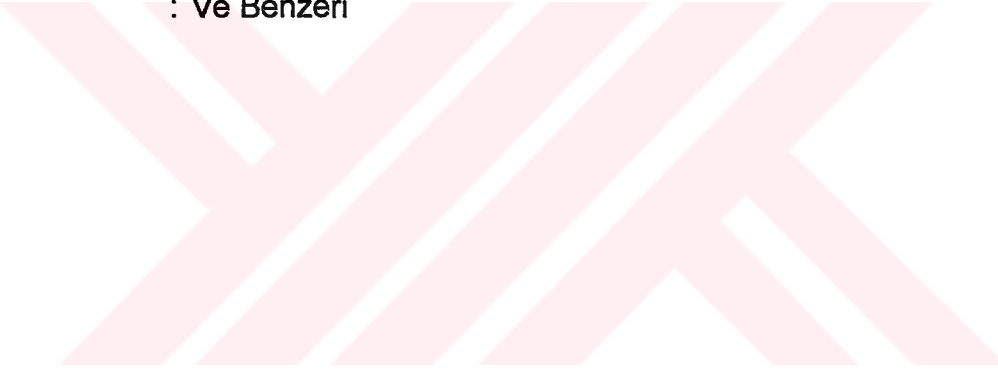
	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Türkiye İhracatının Gelişimi.....	8
Şekil 2. Vergi İadesi Ödemeleri.....	10
Şekil 3. KKDF Prim Ödemeleri.....	11
Şekil 4. DFİF Ödemeleri.....	12
Şekil 5. Kısa Vadeli İhracat Kredileri.....	40
Şekil 6. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan Sevkiyat Tutarı.....	48
Şekil 7. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlem Tutarı.....	49
Şekil 8. Afyon İli İhracatının Gelişimi.....	60



KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKA	: Ausföhrkredit-Gesellschaft Mbh
AR-GE	: Araştırma-Geliştirme
ATP	: The Aid And Trade Provision
ATSO	: Afyon Ticaret Ve Sanayi Odası
CESCE	: Compania Esponola De Seguros De Credito A La Exportacion, SA
COFACE	: Fransa Dış Ticaret Sigorta Kurumu
DFİF	: Destekleme Ve Fiyat İstikrar Fonu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dış Ticaret Örgütü
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTSS	: Dış Ticaret Sermaye Şirketleri
ECGD	: Export Credits Guarantee Department
ECIF	: Yunanistan Dış Ticaret Sigorta Kurumu
FOB	: Free On Board
GAP	: Güney Doğu Anadolu Projesi
GATT	: Gümrük Tarifeleri Ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
HERMES	: Hermes Kreditversicherungs
ISO	: International Standart Organization
İGEME	: İhracatı Geliştirme Merkezi
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKDF	: Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOBİ	: Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletme

KOSGEB	: Küçük Ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KWF	: Kreditanstalt Für Wiederaufbau
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development
SACE	: Sezione Speciale Per l'Assicurazione De Credito All'esportazione
SDŞ	: Sektörel Dış Ticaret Şirketi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel Ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayiciler Ve İşadamları Derneği
TÜRK EXİMBANK	: Türkiye İhracat Kredi Bankası
vb..	: Ve Benzeri



GİRİŞ

Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Türkiye, 20 yıldır dışa açık büyüme modelini uygulamaya çalışmaktadır. Dışa açık büyüme modeli ve küreselleşmenin gereği olarak ihracatın önemi her geçen gün artmaktadır.

Türkiye için ihracat; ekonomisindeki sorunları aşabilmesi, halkın refah seviyesini artırabilmesi, dünya ticaretinde önemli bir yere gelebilmesi için vazgeçilmez bir olgudur. İhracat işletmeleri yerel yapıdan ayrılarak önce ulusal ve daha sonra da global normda düşünme ve üretim yapmaya zorunlu kılan normları da getirmektedir. Türkiye için bu kadar önemli olan ihracatı etkileyen elbette bir çok faktör vardır. Bu faktörlerden biri olan ihracat teşviklerinin; Türkiye' nin dış ticaretinde önemli bir yeri olan Avrupa Birliği ülkeleri ve diğer gelişmiş ülkeler tarafından ustalıkla kullanıldığı göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir.

Bu gerçekten yola çıkarak çalışma konusu ihracat teşvikleri üzerine belirlendi. Ayrıca Afyon' daki sanayi işletmelerinin ihracat teşviklerine bakış açılarını, yararlanma düzeylerini, karşılaşılan sorunları ortaya koymak ve böylece bulunulan yöreye faydalı olabilmek amacıyla konuyla ilgili bir araştırma da yer almaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde ihracat teşviklerine genel bir bakış yapılmaktadır. Bu bölümde ihracat teşviklerinin önemi, kavramı, tarihsel süreç içinde ihracat teşvikleri, Avrupa Topluluğu' nda ihracat teşvikleri ve GATT teşvik düzenlemeleri incelenmektedir.

İkinci bölümde; ihracat teşviklerinde güncel uygulamalar olan ihracatta devlet yardımları, kamu destekli ihracat finansmanı, dahilde işleme rejimi, vergi istisnaları ve son olarak ta sekizinci beş yıllık kalkınma planında ihracat ve ihracat teşvikleri incelenmektedir.

Üçüncü bölümde; Afyon ilinin ekonomik yapısı, kamu ve özel sektöre ait sanayi işletmeleri, 1996 yılından günümüze kadar olan Afyon ili ihracatının gelişimi ve değerlendirilmesi yer almaktadır.

Son bölümde ise Afyon ilindeki sanayi işletmelerinin ihracat teşviklerine bakış açılarını ve yararlanma düzeylerini ortaya koyabilmek amacıyla yapılmış olan anket çalışmasının veri analizi ve değerlendirilmesi yer almaktadır.



BİRİNCİ BÖLÜM

İHRACAT TEŞVİKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

I. İHRACAT TEŞVİKLERİ KAVRAMI

Ekonomik literatürde “teşvik” kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi/gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler olarak tanımlanır. Devletlerin teşvikler ile neleri amaçladıkları uyguladıkları ekonomik sisteme göre değişmekle birlikte temel hedef, genel anlamda halkın refah seviyesinin yükseltilmesidir.¹

Gelişmekte olan tüm ülkelerin başvurduğu teşvik politikaları ile hükümetler, sanayinin ve teknolojinin gelişmesini ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesini inandıkları politikalar doğrultusunda gerçekleştirmeyi amaçlarlar. Görüldüğü gibi temel hareket noktası, hedeflenen ekonomik ve toplumsal kalkınma düzeyidir.²

Türkiye’ de ekonomik ve toplumsal kalkınmayı sağlamak amacıyla; genel olarak üç tür teşviğe başvurulduğu görülmektedir.

Yatırım teşvikleri; kalkınma planına uygun ve ülke ekonomisi için yararlı olduğu kabul edilen yatırımların artırılması amacıyla verilen teşviklerdir. KOBİ’ lere yönelik teşvikler; küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri, güçlendirmek, modernleştirmek, uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek konuma getirmek amacıyla verilen teşviklerdir.³

İhracat teşvikleri ise sınai katma değeri yüksek olan mamulleri üreten işletmelerin ihracatlarının artırılması amacıyla verilen teşviklerdir. Hedeflenen sanayinin desteklenmesi sonuçta ise ekonomik ve toplumsal kalkınmadır.⁴

¹ İsmail ÇILOĞLU, “Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi”, *Hazine Dergisi*, Ankara, Ekim 1997, s.1

² Fuat MİRAS, “Teşvik Politikaları”, *Ekonomik Forum Dergisi*, Ankara, Nisan 1999, s.4

³ Turan SERDENGEÇTİ, *Genel Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi ve Yeni Stratejilerin Belirlenmesi*, 1.Bölüm, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Bilgi Merkezi Basımevi, Ankara, 1999, s.21

⁴ Yavuz MOLLAŞAHİNOĞLU, “İhracat Teşvikleri”, *Dış Ticaret Dergisi*, Ankara, Nisan 1999, s.45

II. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN ÖNEMİ

İletişimde meydana gelen gelişmeler dünyayı küçülmüş, uluslararası ilişkileri arttırmış ve dünya ticaretinde önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişimler gelişmiş ülkelerin uluslararası pazarlardaki etkinliğini arttırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ise zaten az olan ihracatlarını daha da zor hale getirmiştir. Bu zorluklara rağmen; daralan iç piyasalar göz önüne alındığında gelişmekte olan ülkelerin sanayilerini güçlendirmek amacıyla ihracata yönelmeleri gerektiği açıktır. İşte bu noktada ihracat teşviklerinin önemi daha belirgin hale gelmektedir.

İhracat teşviklerinin Dünya ticaretinin bugün ulaştığı ve daha ziyade 20. yüzyılın ikinci yarısında geliştirilen modern teşvikler içinde ilk sırada yer almasına, dünya ticaretinin yüzyıllardır izlediği seyre bakıldığında şaşmamak gerekmektedir. Zira, dünyadaki ticaret birliklerinin tarihteki en önemli ilk örneği olan ve temelleri 1200' lü yılların sonlarına doğru atılan "Hansa Birliği" incelendiğinde, birliğe dahil 200 civarındaki şehir devletinin, aralarındaki ticarete, örneğin, bugünkü adıyla "Dahilde İşleme Rejimi" olarak adlandırılan ve teşvik araçları içinde önemli bir yer tutan sistemin uygulandığı görülecektir.⁵

Teşvik tedbirlerinin uygulanmasının ülkenin GSMH ve ihracatının artmasında önemli katkıları bulunmaktadır. Gelişen ülkeler içinden seçilen onbir farklı ülkede 1960-1973 döneminde, özellikle yoğun ve kapsamlı ihracat teşviklerinin ve tutundurma politikalarının uygulandığı 1966-1973 yılları arasında ihracat performansı üzerinde olumlu sonuçların alındığı ortaya çıkmıştır.⁶

Bu konuda yapılan diğer bir araştırmada da gelişmiş batı ekonomilerinin teşvik uygulanmalarını geliştirmekte olan ülkelere oranla daha akılcı ve yaygın bir biçimde uyguladıkları görülmektedir. Toplam teşviklerin, gayri safi milli hasılaya oranı Avrupa Topluluğu ülkelerinde ortalama % 2,4 olarak gerçekleşirken aynı dönemde Türkiye' de bu oranın % 0,9 olarak gerçekleştiği görülmektedir.⁷

⁵ Ömer BERKİ, "Bir İhracat Klasik Teşvik", *İçme' den Bakış Dergisi*, Ankara, Ekim-Aralık 1997, s.10

⁶ Mete OKTAV ve Alican KAVAS, *İhracatın Geliştirilmesi ve Ortak Pazarlama Grupları*, TOBB Yayınları No:229, Ankara, 1992, s.62

⁷ Arif ESİN, *Dünya' da ve Türkiye' de İhracat Teşvikleri*, İKV, İstanbul, 1991, s.8

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin uluslararası dış ticaret liberasyon eğiliminden yeterince yararlanamadıkları görülmektedir. Bunun nedeninin sadece sanayi dokularının eksikliği, kaliteli mal üretememe, uluslararası düzeyde yeteri derecede pazarlama faaliyetinde bulunamama, vb. faktörlere bağlamak oldukça yanlış bir görüştür. Her ne kadar bu faktörlerin önemi olsa da esas itibariyle ileri sanayileşmiş ülkelerde ihracatın teşviklendirildiği varılan gözlemler ile kesinlik kazanmaktadır.⁸

III. İHRACAT TEŞVİKLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A) CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

Osmanlı Devleti'nde 1854 yılında ilk resmi dış borcun alınmasından sonra yıllar geçtikçe devletin dış borçlarının riskli denebilecek şekilde arttığı görülmektedir. Bu borçların nasıl ödeneceği sorusu, alacaklı devletleri de düşündürmeye başlayınca, Osmanlı Devletinin idarecilerinin yanı sıra, bu devletler de Osmanlı Devletinin ihracatının neden gelişmediği ve nasıl geliştirilebileceği sorusuna cevap aramaya başladılar. Böylece, alacaklı devletler ve Osmanlı Devleti, bu ihtiyaçlar doğrultusunda çaba sarf etmeye başladı. Bu girişimler sonucunda Osmanlı Devleti ve onun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk teşvik kararları (hem yatırım hem ihracat teşvikleri) alındı. Bu kapsamda ilk ihracat teşviği olarak, pamuğu işleyerek, pamuk ipliği olarak ihraç edecek olanlardan ihraç gümrük resminin alınmayacağına ilan edilmesi sayılabilir. Alınan bu tedbirler gerçekten başarılı olmuş ve 1880-1914 yılına kadar ipek iplik ve kumaş ihracatı 5-6 kat artmıştır.⁹

B) CUMHURİYET SONRASI 1923-1960 DÖNEMİ

Cumhuriyetle birlikte sanayinin teşvik ve korunmasına önem verilerek, 1923' te Birinci İzmir İktisat Kongresi yapılmış, 1927' de Teşvik' i Sanayi

⁸ ESİN, s.4

⁹ MOLLAŞAHİNOĞLU, s.37

Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1923-1929 döneminde devletçi karma ekonomi hakim olmuştur. Devletin kendi kurduğu endüstri yanında, teşvik ettiği endüstriyi yönlendirmesi hedef alınmıştır. 1933 yılında bir kalkınma planı hazırlanıp uygulanmaya başlanmıştır. 1933 yılında ise Teşvik' i Sanayi Kanununa ek olarak çıkarılan ve bu kanunla sağlanan bazı gümrük muafiyetleri kaldırılmıştır. Türkiye' de ihracatla ilgili bir verginin istisnası ise ilk defa 1940 yılında 3843 sayılı kanunda yer almıştır. Bu kanun 1956 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.¹⁰

C) 1960-1980 DÖNEMİ

1963 yılında başlayan beş yıllık kalkınma planlarının, hepsinde ihracatın artırılması gereği üzerinde durulmuş ve bu amaçla birbirine çok yakın önlemlerin alınması planlarda yer almıştır. Aşağıda bu planlarda ihracatın geliştirilmesi amacıyla dönük önemli noktalar belirtilmiştir.¹¹

- İhraç mallarının uluslararası standartlara uygunluğu sağlanacaktır.
- İhraç mallarındaki ambalaj yetersizliğini gidermek amacıyla, modern ambalaj tesisleri kurulacaktır.
- Kalite kontrolü geliştirilecektir.
- Dış pazarlarla ilgili piyasa araştırmaları ve tanıtım faaliyetleri desteklenecektir.
- Mamül ihraç ürünlerinden alınan bütün dolaylı vergiler iade edilecektir.
- İhracatçı ve ihracatçı birliklerinin dış ülkelerde temsilcilikler açması ve fuarlara katılması teşvik edilecektir. Potansiyel ihraç ürünlerinin yurt dışında etkin tanıtımı sağlanacaktır. Bu amaçla fuar ve sergilere katılım

¹⁰ Gönül KALENDER, *1980 Sonrası İhracat Sübvansiyonlarının İhracata Etkisi*, DİE Eğitim Merkezi, Ankara, 1990, s.2

¹¹ MOLLAŞAHİNOĞLU, s.38

özendirilerek, yurt dışında pazarlamaya yönelik şirketleşmeler teşvik edilecektir.

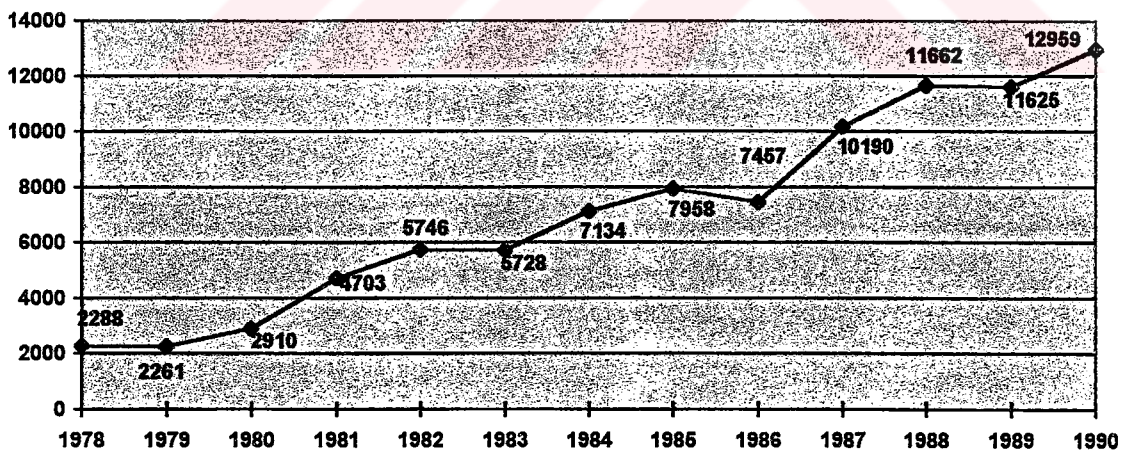
- İhracatçı birliklerinin kuruluşu teşvik edilecektir.
- İşlenmiş tarım ürünlerinin ihracatı teşvik edilecektir.
- İhracat kredi sistemi geliştirilecektir.
- İhracat sigorta sistemi geliştirilecektir.
- İhracatçının ihtiyaç duyduğu bilgiye ulaşmasını sağlamak amacıyla İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi yeniden düzenlenecektir.
- Bütün kamu kuruluşları, gösterilecek ihracat hedeflerine uygun şekilde düzenlemeler yapacaktır.
- İkame politikaları ve ithalat rejimi, ihracata dönük sanayilerin geliştirilmesine dönük olarak organize edilecektir.
- İhracı yasak mallar dışındaki tüm malların ihracı serbest bırakılacaktır.
- İhracatçı birliklerine üye olma zorunluluğu kaldırılacaktır.
- İhracat esnasında miktar, fiyat ve kalite denetimi dışında denetim yapılmayacaktır.
- İhracatla ilgili bürokratik işlemler kolaylaştırılıp, merkezileştirilecektir.
- Döviz tahsisleri, ihracat taahhüt değerleri ile ilişkilendirilecektir.
- İhracatta vergi iadesi sistemi, dış pazarlarda rekabet şartları zorlaşan, özellikle sanayi ürünlerine yöneltilecektir.

Planlı dönemde en çok kullanılan ihracat teşvik aracı vergi iadesidir. Ancak planlı dönemlere ilişkin genel bir değerlendirme yapmak gerekirse vergi

iadelerinin planlı dönemde pek başarılı olamadığı görülür. Ayrıca bu dönemlerde sanayinin yapısında da önemli değişiklikler olmamıştır. Planlı dönemlerde ihracat için bir çok ihracat teşvik tedbirleri önerilmiş yada uygulanmıştır ancak çoğu dilek ve temenniden öteye geçmemiştir.¹²

D) 1980 SONRASI DÖNEMİ

1970' li yıllarda yaşanan ikinci petrol krizi sonrasında dünya ekonomik konjektüründe baş gösteren olumsuz gelişmelere paralel olarak Türkiye ekonomisinde de yaşanmaya başlanan sorunlar, radikal kararlar alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle 24 Ocak kararları olarak bilinen geniş kapsamlı paket uygulanmaya konulmuştur ve "ihracata yönelik sanayileşme politikası" benimsenmiştir. İhracatı teşvik sisteminde de bu amaca uygun olarak önemli değişiklikler yapılmıştır. Alınan bu radikal kararlarla birlikte Türkiye' nin dış ticaret hacminde özellikle ihracatında önemli artışlar sağlanmıştır. İhracatın ürün kompozisyonu artmış ve yapısında sanayi ürünleri lehine önemli değişiklikler olmuştur.¹³



Şekil 1. Türkiye İhracatının Gelişimi (milyon \$)

Hamiyet YAĞCI, Savaş MALKOÇ, "Türk Dış Ticaretinin Gelişimi", *İgeme' den Bakış Dergisi*, Temmuz-Eylül 1998, s.37

¹² Mehmet YİĞİT, *İhracat ve İhracat Teşviklerinin Ekonomik Analizi*, Üniversite Kitapevi, Kütahya, 1996, s.122

¹³ Hamiyet YAĞCI ve Savaş MALKOÇ, *Türk Dış Ticaretinin Gelişimi*, *İgeme' den Bakış Dergisi*, Temmuz-Eylül 1998, Ankara, s.37

1980 sonrası "ihracata yönelik sanayileşme politikası" çerçevesinde önemli değişikliklere uğrayan ihracat teşvikleri bu nedenle ihracat teşviklerine dair tarihsel sürecin incelendiği bu bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1. Vergi İadesi

İhracatta vergi iadesi uygulaması, ihraç edilen sınai ürünlerinin maliyetlerini düşürerek, yerli ürünlere dünya pazarlarında rekabet kazandırma amacına yönelik bir dış ticaret politikasıdır.¹⁴ 261 sayılı kanunla 1963 yılında ilk kez uygulanmıştır. Uygulama alanı ile ilgili ilk kararname 05.12.1963 tarih ve 6/2453 sayılı kararnamedir. Vergi iadesi; ihracat karşılığı döviz DPT tarafından tespit edilecek oranda ülkeye getirilip, alışı yapılırsa ödenmekteydi. Vergi iadesinden yararlanacak mallar beş ayrı liste halinde gruplandırılmıştır. Ayrıca ihracatçılara aynı yıl içinde belirli bir miktarın üzerinde ihracat yaptıkları zaman ilave vergi iadesi de yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁵

Tablo 1. Vergi İadesi Oranları

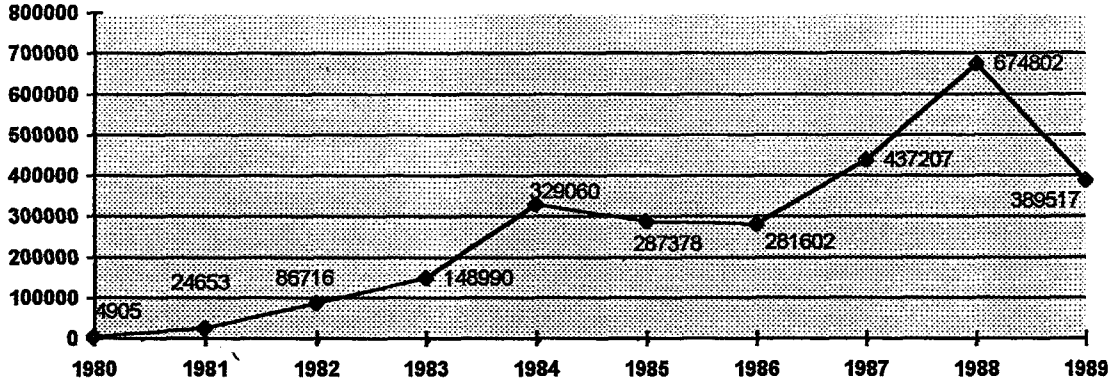
Normal Vergi İade Oranları		İlave Vergi İade Oranları	
Liste No	Vergi İade Oranı(%)	İhracat Dilimleri	Vergi İade Oranı(%)
1	5	0-2 Milyon \$	0
2	6	2-10 Milyon \$	2
3	4	10-30 Milyon \$	4
4	2	30-50 Milyon \$	Sıfırdan itibaren bütün toplama 4
5	0	50 ve Üstü Milyon \$	Sıfırdan itibaren bütün toplama 4

Gönül KALENDER, *1980 Sonrası İhracat Sübvansiyonlarının İhracata Etkisi*, DİE Eğitim Merkezi, Ankara, 1990, s.7

Şekilde 1980 ile 1989 yılları arasında ihraç edilen sınai ürünlerin maliyetlerini düşürmek amacıyla verilen vergi iadeleri gösterilmiştir.

¹⁴ Cem ALPAR, *Türkiye' nin Planlı Dönemde İmalat Sanayini Koruyucu Dış Ticaret Politikası*, İTİA, Ankara, 1974, s.92

¹⁵ KALENDER, s.6



Şekil 2. Vergi İadesi Ödemeleri (milyon TL)

DTM,1991 yılı faaliyet raporu kullanılarak hazırlanmıştır.

Hayali ihracat iddiaları ile sık sık eleştirilen bu kanun 01.01.1989 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır.

O dönemde ihracata yönelik teşvik araçlarından doğrudan sübvansiyon niteliğinde olanlar arasında en önemlisi olan vergi iadesi uygulamasına son verilmesi ve Türk Eximbank kredi sigortası ve garantisinin etkin şekilde uygulamaya konulması ihracatın desteklenmesinde dünya uygulamalarına paralel akılcı ve modern uygulamaya geçiş anlamını taşımaktaydı.¹⁶

2. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu

1985 yılı başında bütün finansmanı dışındaki spesifik ihracat kredileri ve özendirme önlemleri uygulamadan kaldırılmış ve ihracatı özendirme önlemleri yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde 05.01.1984 tarih ve 84/8860 sayılı kararname ile KKDF kurulmuş ve böylelikle de ihracatçılara düşük faizli kredi kullandırılması yerine, fiili ihracattan sonra kredi maliyetlerini düşürücü nitelikte bir tür faiz farkı iadesi olan prim ödemesi yoluna gidilmiştir.¹⁷

Gerçekleştirilen ihracata isabet eden net döviz gelirine ,¹⁸

¹⁶ Işın ÇELEBLİ, *Türkiye' de 1980 Sonrası İhracata Yönelik Sanayileşme Modelinde İhracata Özgü Teşviklerin Sanayileşme Açısından Değerlendirilmesi (Doktora Tezi)*, İzmir,(Tarih ?),s.131

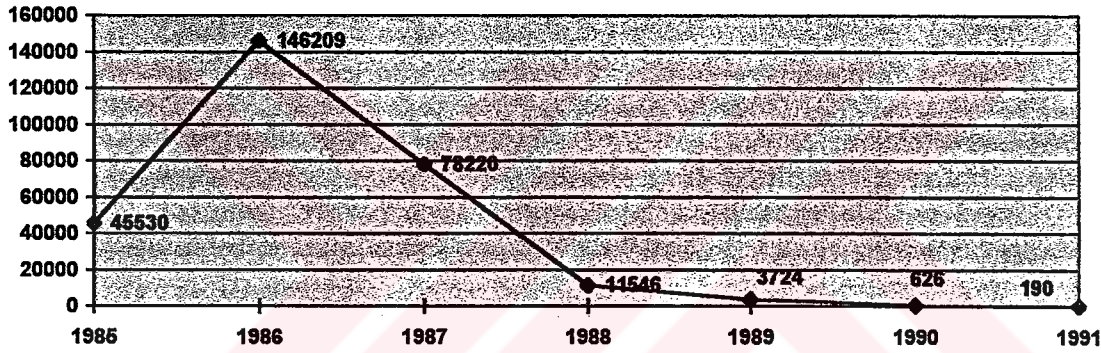
¹⁷ Mehmet TOMANBAY, *Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı*, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 1995, s.154

¹⁸ KALENDER, s.8

- DFİF primine,
- Teşvik belgeli ihracat sayılan satış ve teslimlere,
- Diğer malların ihracına çeşitli oralarda destekleme primi ödenmekteydi.

1994 yılı sonunda imzalanan DTÖ anlaşmasına taraf olmamız ve AB ile Gümrük Birliği sürecine gidilmesi sebebiyle 1994 yılı sonunda yürürlükten kaldırılmıştır.

Şekilde 1985 ile 1991 yılları arasında KKDF' ndan yapılan prim ödemeleri gösterilmiştir.



Şekil 3. KKDF Prim Ödemeleri (milyon TL)

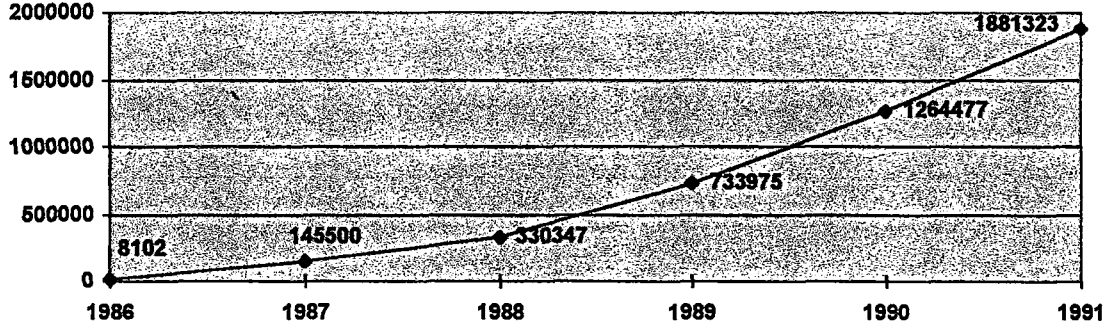
DTM, 1991 yılı faaliyet raporu kullanılarak hazırlanmıştır.

3. Destekleme Ve Fiyat İstikrar Fonu

01.02.1986 ve 16.5.1987 tarihli resmi gazetelerde yayınlanan Para Kredi Koordinasyon Kurulu' nun 86/23 ve 87/16 sayılı kararına göre ilgili Resmi Gazetede yayınlanan 68 kalem çeşitli malın ihracında ağırlığa göre değişen bir fon desteği getirilmiştir. Belirli malların ihracatında verilecek olan bu prim genelde ton başınadır. O dönemde ihracattaki tıkanmayı açmak için getirilen bu teşvik tedbirleriyle genel bir teşvik yerine, seçici tercihler yoluna gidilmiştir. Devlet belirli mallara, değişik oranda prim ödeyerek bu malların ihracını mümkün kılmak, bunlara dış rekabet gücü sağlamak ve cazibe getirmeyi amaçlamıştır.

GATT ile imzalanan sübvansiyon kodu anlaşması doğrultusunda 1992 yılı Şubat ayı itibariyle bu uygulamaya son verilmiştir.¹⁹

Şekilde 1986 ile 1991 yılları arasında DFİF ödemeleri gösterilmiştir.



Şekil 4. DFİF Ödemeleri (milyon TL)

DTM, 1991 yılı faaliyet raporu kullanılarak hazırlanmıştır.

4. Navlun Primi

Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu' nun 07.04.1986 tarihli ve 86/6 sayılı kararıyla ihraç ürünlerinin taşıma maliyetini düşürmek amacıyla navlun primi ödenmesi yapılmıştır. Geminin Türk bayraklı olup olmamasına ve gönderilen ülkeye göre değişen miktarlarda ton başına DFİF' ndan prim ödemesi yapılmaktaydı. 1994 yılı sonunda imzalanan DTÖ anlaşmasına taraf olmamız ve AB ile Gümrük Birliği sürecine gidilmesi sebebiyle 1994 yılı sonunda yürürlükten kaldırılmıştır.²⁰

5. Kurumlar Vergisi İstisnası

1982 yılından itibaren kurumlar vergisine tabi işletmelerin sanayi ürünü, yaş meyve, sebze ve su ürünleri ihracatından sağlanan hasılatın belirli bir kısmı kurum kazancından indirilmiştir. Ayrıca döviz olarak dış navlun hasılatı ve

¹⁹ Erdoğan KARAKOYUNLU, *Türkiye' de Yatırım ve İhracat Teşvikleri*, Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği Yayın No:28, İstanbul, 1987, s.36

²⁰ KARAKOYUNLU, s.43

turizm hasılatı da bu muafiyetten yararlanabilmekteydi. Daha sonraki yıllarda da üzerinde çeşitli değişiklikler yapılmış ve 01.01.1994 tarihinden itibaren ise yürürlükten kaldırılmıştır.²¹

6. Konut Fonu Muafiyeti

Konut fonu muafiyeti 1984 yılında yürürlüğe girmiştir. Gümrük tarife numaraları 27.09-27.10-27.11-27.12-27.13-27.14 olan malları Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere yönelik taşımalarda her metrik ton başına 3 ABD doları Konut Fonundan kesinti yapılmaktaydı. Ancak ihracat teşvik belgesi olan ihracatçı-mükellefler bu kesintiden muaf tutulmuşlardır. 1994 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.²²

7. İstihsal Vergisi Muafiyeti

1982 yılında 83/2 sayılı tebliğ ile ihracatçılara istihsal vergisi muafiyeti tanınmıştır. Fakat 1985 yılında KDV vergisi uygulamasına geçilince istihsal vergisi kaldırılmış ve böylece muafiyette ortadan kalkmıştır.²³

8. Vergi, Resim Ve Harç İstisnası

İhracat ile ilgili her türlü işlemlerde vergi, resim ve harç istisnası sağlanmaya yönelik olarak, 13.04.1985 tarih ve 18724 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 85/9353 sayılı kararla ilk kez uygulanmıştır. Günümüzde vergi, resim ve harç istisnaları uygulanmaktadır.²⁴

²¹ KALENDER, s.9

²² YİĞİT, s.130

²³ YİĞİT, s.129

²⁴ MOLLAŞAHİNOĞLU, s.41

IV. İHRACAT KREDİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’ de ihracatın kredi, garanti ve sigorta sistemleri ile geliştirilmesine yönelik taleplerin Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzandığı görülmektedir. Konu daha sonraki yıllarda ve 1960’ lı yıllarda başlayan kalkınma planlarında bir çok defa gündeme gelmiştir.²⁵

İhracat kredilerine dair planlı dönemlerdeki ilk uygulamanın; 16.09.1968 tarih ve 6/10649 sayılı ihracatın teşviki ve geliştirilmesi esaslarına dair karar ile uygulanmaya başlanılan ihracata hazırlık kredisi olduğu görülmektedir. İhracat hazırlık kredileri kısa vadeli ve düşük faizli kredilerdir. Belgeli ve belgesiz olmak üzere iki şekilde kullanılmıştır. 1980 yılında kabul edilen 8/182 sayılı karar ile belgeli ihracat kredileri, ihracatı teşvik belgesi olarak isimlendirilmiş ve esasları belirlenmiştir. 1981 yılında yürürlüğe giren 8/887 sayılı karar ile belgesiz kredi esasları tespit edilmiştir.²⁶

Belgeli kredi uygulamasında; kararname ve 83/2 nolu ihracatı teşvik tebliği hükümleri gereğince, ihracatçılar tarafından hazırlanan ve Teşvik Uygulama Başkanlığı’ nca uygun görülen projelere “ihracatı teşvik belgesi” verilir. Bu belgeyi alabilmek için gerekli pazar araştırmalarının tamamlanması, imkanların tam olarak tespiti ve planlanmasının yapılmasından sonra “ihracatı teşvik projesi” hazırlanarak Teşvik Uygulama Başkanlığı’ na verilir. Teşvik Uygulama Başkanlığı, ihracat projelerini tutarlılığını, ülke ekonomisine özellikle ödemeler dengesine etkisini, gerçeklere uygunluğunu, taahhüt edilen ihracatın maliyet, fiyat, kalite ve pazar açısından mümkün olup olmayacağını araştırır. İnceleme ve değerlendirme olumlu olduğu takdirde, Teşvik Uygulama Başkanlığı hazırladığı teşvik belgesini ilgiliye ve gerektiğinde Ticaret, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarına ve TCMB’ na gönderir.²⁷

²⁵ Türk Eximbank, *Dış Ticaretin Finansmanında 10 Yıl*, Ankara, 1997, s.22

²⁶ DPT, *Ekonomik İstikrar Tedbirleri*, (25 Ocak 1980-31 Temmuz 1980), Ankara, 1984, s.36-42

²⁷ İbrahim KURT, *İhracat Kredileri*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No:112, Ankara, 1983, s.15

Belgesiz kredisi ise; ihracatçının doğrudan aracı bankaya başvurarak serbest dövizle kesin ihracat taahhüdüne dayalı olarak hiçbir merciden belge almadan sağladığı kredidir.²⁸

1968 yılında kurulan “özel ihracat fonu”, 24 ocak 1980’ den sonra 8/182 sayılı karar ile “ihracatı teşvik fonu” olarak yeniden düzenlenerek , yaş meyve, sebze ve su ürünleri ihracatçılarına kredi kullanılmıştır.

1985 yılı başında önemli bir değişiklik yapılarak, tütün finansmanı dışındaki bütün spesifik ihracat kredisi uygulamalarına son verilmiştir. “İhracatı teşvik tebliği” ile ihracatı teşvik tedbirleri yeniden düzenlenmiş ve belgesiz ihracat kredileri uygulaması ile ihracat kredilerine tanınan teşvikler yürürlükten kaldırılmıştır. Merkez Bankası 1985 yılı başından itibaren ihracat kredi uygulamasına son vermiştir. İhracat reeskont kredi uygulamasına “İhracat kredileri hakkında 1 nolu tebliği yayınlamasıyla yeniden başlanmıştır. Bir takım değişikliklerden sonra 28.10.1989 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan ihracat reeskont kredileri hakkında 6 nolu tebliğ ile “özel ihracat kredisi” yürürlükten kaldırılmıştır. “DTSSŞ reeskont kredisi” adı altında yeni bir kredi yaratılmıştır.²⁹

Merkez Bankası 1989 yılı sonunda ihracat kredileri uygulamasına son vermiş, bu tarihten sonra ihracat kredileri Eylül 1987’ de kurulan Türk Eximbank aracılığıyla kullanılmıştır.³⁰

Tabloda 1980-1990 dönemi toplam ihracat kredileri yıllar itibariyle gösterilmiştir.

²⁸ TOMANBAY, s.153

²⁹ YİĞİT, s.125

³⁰ Emin ÇARIKÇI, “Türkiye’ de İhracatı Teşvik Politikası Uygulamaları Ve Sonuçları, *Dış Ticarete Durum Dergisi*, Sayı:23-24, Ocak, 1991, s.30

Tablo 2. İhracat Kredilerinin Yıllar İtibariyle Gelişimi

Yıllar	Merkez Bankası Kaynaklı Krediler	Merkez Bankası Kredileri (\$)	Ticari Bankaların Kullandığı Krediler	Toplam İhracat Kredileri (TL)	Toplam Kred. İhracat İçi payı (%)	Merkez Bank. Kredileri/ Top.Kred.(%)
1980	48.1	21.7	43.2	91.3	39.39	52.7
1981	113.2	21.11	93.7	206.9	38.59	54.7
1982	100.6	10.62	379.2	479.8	50.65	21.0
1983	181.6	13.74	547.2	728.8	55.15	24.9
1984	33.6	1.29	560.9	594.5	23.87	5.7
1985	7.0	0.17	716.5	723.5	17.42	1.0
1986	3.9	0.09	1.690.7	1.695.4	33.82	0.2
1987	54.6	0.62	2.142.1	2.196.7	24.84	2.5
1988	342.7	2.1	3.016.2	3.358.9	19.9	10.2
1989	589.5	2.4	5.667.5	6.257.0	25.4	9.4
1990	254.5	1.8	7.252.4	7.506.9	53.5	3.4

Güngör URAS, *Ekonomide Özal' ılı Yıllar, 1980-1990 AFA 21.yy Doğru Dizisi*

Yukarıda incelenen krediler kısa vadeli ihracat kredileridir. İhracat garantili yatırım kredileri ve yatırım malları imalatçı kredisi olarak orta vadeli ihracat kredileri kullanılmıştır.

Yatırım malları imalatçı satıcı kredisi 1985 yılında çıkarılan 85/9967 sayılı kararname ile uygulanmaya başlanmıştır. Bu karara dayanarak Merkez Bankası nezdinde "yatırım malları imalatçı teşvik fonu " kurulmuştur. Fon yatırım malları üreten firmaların ürettikleri yatırım mallarının kredili satışına olanak sağlamak ve satış tutarının % 80' ine kadar kredi vermek için kurulmuştur.³¹

İhracat garantili yatırım kredileri ise bankalar ve Merkez Bankası tarafından ihracat garantili yatırım projelerine en çok 5 yıla kadar verilen vadeli yatırım ve donatım kredileridir. Yatırım konusunun genel teşvik tablosunda bulunması ve DPT Teşvik Uygulama Başkanlığı' ndan teşvik belgesi alınması gereklidir.³²

³¹ TOMANBAY, s.155

³² KURT, s.8

İhracat kredilerinde değinilmesi gereken diğer bir kredi türü de prefinansman kredileridir. 7.7.1984 tarihli 30 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe girmiştir. Döviz girdisi sağlayan hizmetlerin ve ihracatın finansmanı için kullanılan en fazla bir yıl vadeli kredilerdir.³³

V. AVRUPA TOPLULUĞU' NDA İHRACAT TEŞVİKLERİ

Avrupa Topluluğu' nun devlet yardımları konusundaki politikası, topluluğun temel prensiplerinden birisi olan serbest ve çarpıtılmamış rekabetin sağlanması açısından önem kazanmaktadır. Topluluğunun rekabet politikasının GATT prensipleri ile aynı paralelde olduğu da gözlenmektedir.³⁴

Devlet yardımları prensip olarak ortak pazarla bağdaşmamaktadır. Ancak ortak pazarın amaçlarına uygun olarak AET Anlaşmasının 92-94. maddeleri çerçevesinde komisyonun izni ve belirleyeceği şartlar dairesinde devlet yardımları yapılabilmektedir. Yardımlar üye devletlerin kendi kaynaklarından ve topluluk fonlarından karşılanmaktadır. Anlaşmanın 92. maddesi devlet yardımlarını konusunda temel ilkeleri belirlemekte ve istisnai durumlar hakkında hükümleri içermektedir. AET Anlaşmasının 92.maddesi şöyledir.³⁵

“Anlaşmada öngörülen karşıt hükümler saklı kalmak kaydıyla ister üye devletçe doğrudan doğruya, ister devlet kaynakları aracılığıyla bazı işletmelerin yahut ürünlerin yararına yapılan ve rekabeti bozan yahut bozma tehlikesi yaratan her çeşit yardım, üye devletler arasındaki ticareti etkilediği ölçüde ortak pazarla bağdaşmaz.”

³³ TOMANBAY, s.155

³⁴ Koray KURAL ve Feridun KARAKEÇELİ, *GATT Normları Ve Uluslararası Bütünleşmeler Açısından Devlet Yardımları*, DPT Yayınları, Ankara ,1995, s.23

³⁵ KURAL ve KARAKEÇELİ, s.23

Şunlar ortak pazarla bağdaşır,³⁶

- Ürünlerin çıktıkları yer dolayısıyla ayrılık gözetmeden bireysel tüketicilere yapılan sosyal nitelikteki yardımlar,
- Doğal afetler yahut olağandışı öbür olaylarla ortaya çıkan zararları telafi etmeye yönelik yardımlar,
- Almanya' nın bölünmesinden etkilenen Federal Almanya Cumhuriyeti' nin bazı bölgelerinin ekonomisinde, bu bölümden doğan ekonomik dezavantajları gidermek için gerekli olduğu ölçüde yapılan yardımlar.

Aşağıdaki yardımlar ise ortak pazarla bağdaşır sayılabilirler denilmektedir.³⁷

- Yaşam standardının anormal olarak düşük olduğu yahut ağır bir işsizliğin hüküm sürdüğü bölgelerin ekonomik kalkınmalarını kolaylaştırmaya tahsis edilen yardımlar,
- Avrupa' nın ortak yararına olan önemli bir projenin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmaya, yahut üye devletlerden birinin ekonomisindeki ağır bozukluğu düzeltmeye ayrılan yardımlar,
- Ticaret şartlarını topluluğun yararına aykırı olmayacak ölçüde bozmadıkça, bazı işkollarının yahut bazı ekonomik bölgelerin kalkınmasını kolaylaştırmaya ayrılmış yardımlar. Bununla beraber, bu anlaşmanın üçüncü ülkelere karşı ortak ticaret politikasını belirleyen hükümler saklı kalmak üzere, yalnızca gümrük korunmasının yokluğunu karşılayabilmek amacıyla, 1 Ocak 1952 tarihinde gemi yapımına ilişkin yardımlar, gümrük vergilerinin kaldırılmasına uygulananlarla aynı koşullar içinde giderek indirilir.

³⁶ KURAL ve KARAKEÇELİ, s.24

³⁷ KURAL ve KARAKEÇELİ, s.24

Tablo 3. Avrupa Birliği Ve Türkiye' de İhracat Teşvikleri

	Avrupa Birliği	Türkiye
İhracat Finansmanı	<ul style="list-style-type: none"> • Kısa, orta ve uzun vadeli ihracat kredileri (Sevk öncesi-sonrası) • Alıcı kredileri • Satıcı kredileri • Döviz kredilerine kur garantisi ile sağlanan faiz sübvansiyonu • Yabancı rakiplerle aynı koşulları sağlamaya yönelik faiz sübvansiyonu • KOBİ' lere yönelik özel koşullu krediler • Kalkınmada öncelikli yöreler kredisi • İhracat ve performans döviz kredileri 	<ul style="list-style-type: none"> • Kısa vadeli ihracat kredileri* • Özellikli krediler* • İslam kalkınma bankası kaynaklı krediler* • Ülke kredi ve garanti programları*
İhracat Kredi Sigortası Programları	<ul style="list-style-type: none"> • Kısa vadeli programlar için vadeli dış yatırımlarda politik risklere karşı spesifik ihracat kredisi • Ürünlere göre değişen sigorta programları • İhracatta kur garantisi • Üretimde girdi fiyat sigortası • Dış ihaleler için bankalara verilen teminatların sigortalanması • Prefinansman ve ihracat kredilerinin geri ödenmesinde garanti • Alıcı kredilerine garanti • Yurt dışı tanıtım, fuar ve piyasa araştırması, reklam, ofis ve dağıtım şebekesi vb.. için sigorta 	<ul style="list-style-type: none"> • Kısa vadeli ihracat kredi sigortası* • Orta ve uzun vadeli ihracat kredi sigortası*
Vergi İstisnaları	<ul style="list-style-type: none"> • KDV istisnası • İthal girdilerde vergi muafiyeti veya iadesi • Vergi, resim ve harç istisnası 	<ul style="list-style-type: none"> • KDV istisnası-İhracat istisnası* • İhracat ve yatırımlarda damga vergisi ve harç istisnası * • Dahilde işleme rejimi*
Diğer Teşvik Araçları	<ul style="list-style-type: none"> • Pazarlama ve dış tanıtım desteği 	<ul style="list-style-type: none"> • Devlet yardımları* <ol style="list-style-type: none"> 1. Araştırma-Geliştirme yardımları 2. Çevre koruma yardımları 3. Yurt içi ve yurt dışı fuarlara katılım için destek 4. Pazar araştırmasına yönelik yardımlar 5. Yurt dışı ofis-mağaza işletme ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin yardımlar 6. Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımları 7. İstihdama yol açma yardımı 8. Eğitim yardımı 9. Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım desteği 10. Türk ürünlerinin yurtdışında markalaşması, tanıtım, tutundurulması ile Türk malı imajının yerleştirmesine yönelik faaliyetlerin desteklenmesi

Mehmet YİĞİT, *İhracat ve İhracat Teşviklerinin Ekonomik Analizi*, Üniversite Kitapevi, Kütahya, 1996, s.102 (*Günümüzde yürürlüktedir.)

A) ALMANYA' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ

Almanya' da AKA ve KWF; ihracat teşvikleri konusunda değinilmesi gereken iki önemli kurumdur. Bu kurumlardan AKA 50' den fazla bankanın iştiraki ile 1952 yılında kurulmuştur. Bu kuruma devletin katılımı yoktur. Tamamen özel sektör kuruluşudur. Kredilerini ise 10 yıllık bir zaman dilimi için vermektedir. Buna ek olarak birde 1-4 yıl vadeli genellikle az gelişmiş ülkelere ve Doğu Avrupa ülkelerine üretim kredisi açmaktadır. İhracat finansmanı sağlayan KWF ise kamu kurumudur. 1948 yılında kurulmuştur. 7 yıldan az olmamak kaydıyla alıcı kredileri ile ihracat finansmanı sağlamaktadır.³⁸

İhracata teşvik amacıyla ihracatta KDV muafiyeti de vardır. Almanya' da KDV oranı ise genel olarak % 14' tür. İhracat kredi sigortası ve garantisi görevini ise 1917 yılında kurulan HERMES isimli özel bir şirket yapmaktadır. Devlet adına 2 milyon DM altındaki tüm ihracatı sigortalamaktadır.³⁹

B) FRANSA' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ

Fransa diğer Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi ihracatı artırabilmek için firmalarına rekabet gücünü artırmaya yönelik (özkaynaklarını artırıcı vergi, amortisman önlemleri gibi) politikalar ile dış pazarlarla ilişkilerini geliştirici önlemler uygulamaktadır. Bu önlemler firma iştirak ve temsilciliklerini teşvik, odalar, bankalar, mesleki birlikler ve idare işbirliğini, bölge müşavirliklerini artırarak, firma mensuplarına seminerler düzenleyerek, özellikle orta ölçekli işletmeleri ihracata yönlendirmek şeklindedir. Bunların dışında Fransa' da ihracatçılar sigorta ve garantilerden önemli ölçüde yararlanmaktadırlar. İhracat teşviklerinde sigorta ve garanti konusunda hükümet politikasını oluşturulması ve resmi destek sağlanması Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü' nün yetki

³⁸ Atilla BAĞRIAÇIK, *Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri*, 3.Basım, Bilim teknik yayınevi, Eskişehir, 1996, s.1426

³⁹ Mete Bilgiç, *Gatt Kuralları Ve Uruguay Roundu Kapsamında Uygulanan Devlet Yardımları Ve Sübvansiyonlar*, KOSGEB Yayınları, 1999, s.56

alanına girmektedir. Bunun yanında COFACE kendi hesabına ticari riskleri sigorta ederken, hükümet adına politik riskleri de kapsayan kısa ve orta vadeli kredi sigortası yapmaktadır. Ayrıca ihraç edilen bir malın bünyesinde ithal edilmiş hammadde veya ara malı kullanılmasının hükümete bildirilmesiyle vergi iadesi de yapılmaktadır.⁴⁰

C) İNGİLTERE' DE İHRACAT TEŞVİKLERİ

İngiltere' de ihracat kredi sigortası ve garantisi hizmetini 1919 yılında kurulan ECGD isimli kamu kuruluşu yerine getirmektedir. Bu hizmeti parlamentonun kendisine her yıl verdiği bütçe ile yapmaktadır. İhracat kredisi veren herhangi bir kamu kuruluşu bulunmamaktadır. Bu işi özel bankalar yerine getirmektedir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin projelerini ve siparişlerini desteklemeye yönelik karşılıklı yardım programı çerçevesinde 1977' de ATP kurulmuştur.⁴¹

D) İTALYA' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ

İtalya' da ihracatın kredilendirilmesi yoluyla teşvikini bir kamu kuruluşu olan ve 1952 yılında kurulan Mediocredito Centrale yapmaktadır. Kısa vadeli ihracat kredilerini piyasa koşullarında kullanırken orta vadeli ihracat kredilerini sübvansede edilmiş bir şekilde kullanmaktadır. Ayrıca ihracatçı firmalar özel bankalardan da kısa ihracat kredilerini kolaylıkla temin edebilmektedirler. İtalya' da sigortalama ve garanti hizmetlerini ise kamu kurumu olan ve 1977 yılında kurulan SACE vermektedir. Bütçesi devlet tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca ihracatta vergi iadesi uygulaması yapılmaktadır.⁴²

⁴⁰ KURAL ve KARAKEÇELİ, s.48

⁴¹ BAĞRIAÇIK, s.1428

⁴² BAĞRIAÇIK, s.1437

E) YUNANİSTAN' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ

Yunanistan' da ihracatçı işletmeler, çeşitli düzenlemelerle, bazı teşviklerden faydalandırılmaktadır. İhracata yönelik imalat sanayinde kullanılacak hammaddelerin ithalinde bankalar basite indirgenmiş uygulamalar ile firmalara yardımcı olmaktadır. Ayrıca ihracatçılara vergiler vasıtasıyla verilen teşvikler bulunmaktadır. Brüt ihracat gelirinde, ihracat yapılırken belgelendirilemeyen giderlerin tazmini amacıyla, % 4' lük kısım ihracatçıya iade edilmektedir. Diğer bir KDV muafiyeti ise hammadde, yarı mamül maddeler, yardımcı mamullerin ithalinde söz konusudur. Bu tip mallar tüm ithalat ve gümrük vergilerinden muaftır. Ülkedeki ihracat kredi sigorta ve garantileri ise ECIF isimli bir kuruluş tarafından düzenlenmektedir.⁴³

F) İSPANYA' DA İHRACAT TEŞVİKLERİ

İspanya' da sigorta ve garanti hizmetini 1970 yılında kurulmuş olan CESCE vermektedir. CESCE' nin sigortaladığı mal veya hizmetlerin İspanyol menşei olması gerekmektedir. İhracat kredilerini ise İspanya Dışbank vermektedir. Bu banka cari işlemlerinden elde ettiği karları, para piyasalarından edindiği kredileri ve Merkez Bankasının bir kuruluşu olan Resmi Kredi Kurumu' nun aktardığı kredileri ihracatçı firmalara finansman desteği vermek için kullanmaktadır. Ayrıca İspanya' da ihracatta KDV istisnası uygulanmaktadır.⁴⁴

VI. GATT TEŞVİK DÜZENLEMELERİ

İkinci dünya savaşı öncesi dünya ticaretindeki uygulamalar, ülkelerin ticarete yoğun, olarak korumacı politikalar izledikleri bir dönemdir. Bunun sonucu olarak ticarete haksız rekabet koşullarının yaşandığı görülmektedir. Bu kısıtlamalar karşısında sanayileşmiş ülkeler tarafından dünya pazarlarında

⁴³ KURAL ve KARAKEÇELİ, s.75

⁴⁴ BAĞRIAÇIK, s.1429

rekabetçi bir ortam yaratarak dünya ticaretinin geliştirilmesi amacıyla, GATT kuralları uygulamaya konulmuştur.⁴⁵

15 Nisan 1994' de 117 ülkenin katıldığı ve GATT tarihinin en kapsamlı ticaret anlaşması olan Uruguay Round Nihai Senedini imzalanmıştır. Varılan sonuçlarla dünya ticaretinde ciddi bir liberizasyon ve genişleme sağlamakta, sübvansiyonlar, anti-damping, gümrük kıymeti, ticarete teknik engeller ve koruma tedbirleri alanında çok taraflı ilke ve kurallar geliştirilmekte, anlaşmazlıkların halli mekanizması iyileştirilmekte, ülkelerin ticaretlerinin eleştirel gözle incelendiği bir sistem kurulmakta, tekstil, tarım ve hizmet sektörlerindeki ticari faaliyetler GATT çerçevesinde alınmakta, bunlara ilaveten ticarete bağlantılı fikir mülkiyet hakları ve yatırım tedbirleri için yeni kurallar oluşturulmaktadır.⁴⁶

Bu anlaşmayla sübvansiyonlar üç kategoriye ayrılmıştır.⁴⁷

Yasaklanan Sübvansiyonlar, tarım anlaşmasında yer alan istisnalar hariç tutulmak kaydıyla aşağıdaki sübvansiyonlar bu anlaşmada yasaklanmış sübvansiyonlar olarak belirtilmiştir.

- Kanunen veya fiilen, yalnızca veya diğer bazı koşullarla birlikte ihracat performansı koşuluna bağlanmış sübvansiyonlar,
- Kanunen ve fiilen, yalnızca veya diğer bazı koşullarla birlikte yerli kullanımın ithal edilmiş mal kullanımının üzerinde olması koşuluna bağlanmış sübvansiyonlar

Listede bu iki maddeyi açıkla nitelikte örnekler şu şekilde sıralanmıştır.

- Hükümetler tarafından ihracat performansına bağlı olarak doğrudan sübvansiyon yapılması,

⁴⁵ BİLGİÇ, s.15

⁴⁶ KURAL ve KARAKEÇELİ, s.3

⁴⁷ KURAL ve KARAKEÇELİ, s.10

- İhracata prim verilmesini içeren, döviz muhafaza imkanı veya benzeri uygulamalar,
- İhracat malları için iç piyasada avantajlı taşıma ücretlerinin uygulanması,
- İhracat amaçlı üretime, tüketim amaçlı üretimden daha elverişli şartlarda ithal veya yerli mal ve hizmetlerin tedariki,
- Ödenmesi gereken dolaysız vergilerin veya sigorta primlerinin ihracatla ilgili üretimde tümüyle veya kısmen muaf tutulması, iadesi veya ertelenmesi,
- İhracata dönük üretimde, dolaysız vergi matrahının hesaplanmasında, tüketime dönük üretime nazaran avantajlar sağlanması,
- İhracata dönük üretimde kullanılan mal ve hizmetlerin daha önceki aşamalara ait kümülatif dolaylı vergilerin, iç tüketime dönük üretime nazaran daha yüksek oranda muaf tutulması, iadesi yada ertelenmesi (KDV iadeleri hariç),
- İhraç malları bünyesine giren ithal mallarına tanınan vergi iadesi veya indirimi oranlarının normal ithal edilmeleri halinde tanınandan daha yüksek tutulması,
- Hükümetler tarafından uygulanan ihracat kredisi, garantisi ve sigortası programlarının, uzun dönemde doğan masraf ve kayıpları karşılayamayacağı açık olan prim oranlarıyla yürürlüğe konması,
- Hükümetlerce ihracatçılara serbest piyasa koşullarından daha elverişli ihracat kredisi temini veya kredi temininde ortaya çıkan masraf ve kayıpların üstlenilmesi,

- Ayrıca GATT 'ın 16. maddesine göre ihracat sübvansiyonu oluşturan ve devlet hazinesine yük teşkil eden diğer bütün uygulamalar olarak sıralanmıştır.

Karşı önlem alınabilir sübvansiyonlar; bir sübvansiyonun diğer üye ülke çıkarlarını olumsuz yönde etkilememesi gerekmektedir. Eğer aşağıdaki sonuçlardan birini yaratırsa karşı önlem alınabilir sübvansiyonlar kategorisine girmektedir.

- Bir başka üye ülkenin yerli sanayine zarar vermek
- Bir başka üye ülkenin çıkarlarına ciddi hanel getirmek. Bu kavram ciddi tehdidi de içermektedir.

Karşı önlem alınmayan sübvansiyonlar; aşağıda belirtilen sübvansiyonlar ise karşı önlem alınmayan kategoride yer almaktadırlar.

- Spesifik olmayan sübvansiyonlar,
- Spesifik olmakla birlikte aşağıda belirtilen tüm koşullara uyan sübvansiyonlar.
- Firmalarca veya yüksek eğitim ve araştırma kuruluşlarınca firmalarla yapılan ve sözleşme bazında yürütülen araştırma faaliyetleri için yapılan yardımlar,
- Bir üye ülke topraklarında, bölgesel kalkınma genel çerçevesi içinde dezavantajlı bölgelere verilen ve spesifik olmayan yardımlar,
- Mevcut tesislerin, firmalara ilave mali yük getiren yeni çevre mevzuatına adapte edilmesine yönelik yardımlar.

Uruguay Round Nihai Senedinin sonuçları içinde en önemlisi ise "Dünya Ticaret Örgütü" kurulması kararıdır. DTÖ alınan bu karar sonucunda

1 Ocak 1995' te kurulmuştur. DTÖ sadece üyelik sayısı açısından değil uyguladığı ticari faaliyetler ve ticari politikalar açısından da daha geniş bir alanı kapsamaktadır. GATT sadece mal ticaretini kapsarken, DTÖ; mal, hizmetler ve fikri mülkiyet hakları olarak da bilinen fikir ticaretini de kapsamaktadır. DTÖ'nün fonksiyonları; topyekün olarak DTÖ' nü oluşturulan çok taraflı ticari görüşmeleri yönetmek ve uygulamak, çok taraflı ticaret görüşmelerinde bir forum olarak görev yapmak, ticari anlaşmazlıklara çözüm aramak, milli ticaret politikalarını denetlemek ve bu amaçlarla global ekonomik politika yapımında görevli uluslararası kuruluşlarla işbirliğine gitmektir.⁴⁸

⁴⁸ www.foreigntrade.gov.tr/dunya/ulus/61dnyat.htm, 08.01.2001

İKİNCİ BÖLÜM

İHRACAT TEŞVİKLERİNDE GÜNCEL UYGULAMALAR

I. İHRACATA YÖNELİK DEVLET YARDIMLARI

İhracatı teşvik amacıyla günümüze kadar bir çok kamu kurumu tarafından çok sayıda ihracat teşviği uygulanmıştır. 1994 yılı sonunda imzalanan DTÖ anlaşması ve 01.01.1996 tarihinden itibaren AB ile gümrük birliği sürecine girecek olmamız, devlet yardımlarında yapısal bir değişim zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. 1995 yılında ihracata verilen direkt nakit teşvikler yürürlükten kaldırılmış ve 11 Ocak 1995 tarihinde ihracata yönelik devlet yardımları kararı yürürlüğe girmiştir.

11 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren ihracata yönelik devlet yardımlarının amacı, kalkınma planları ve yıllık programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak faaliyetlerin, uluslararası kuruluşlara olan yükümlüklerimize de aykırı teşkil etmeyecek yöntemlerle desteklemesidir.

Alınan bu kararın kapsamı ise bölgelerarası farklılıklardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal dezavantajların kaldırılmasına, yeni eğitim olanakları sağlanarak istihdamın güçlendirilmesine, özellikle yeni ürün, üretim sistemi ve teknoloji kullanan sektörlerde araştırma ve geliştirme programlarının uygulanmasına, aynı üretim alanında faaliyet gösteren KOBİ'lerin örgütlenmesine, çevre sorunlarının önlenmesi için sanayinin yeniden yapılanmasına, GATT taahhütlerimiz çerçevesinde tarım ürünlerinin desteklenmesine, ürünlerimizin uluslararası alanlarda tanıtıma ve pazarlanmasına ilişkin devlet yardımlarıdır.

Bu karar ;

- Araştırma ve geliştirme yardımlarını,

- Çevre koruma yardımlarını,
- Yurtiçi ve yurtdışı uluslararası nitelikteki ihtisas fuarlarına ilişkin yardımları,
- Pazar araştırmasına yönelik yardımları,
- Yurtdışı ofis-mağaza işletme ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin yardımları,
- Eğitim yardımlarını,
- Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımlarını,
- Kalkınma planları ve yıllık programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik uluslararası taahhütlerimize aykırılık teşkil etmeyecek diğer devlet yardımlarını kapsamaktadır.

İhracata yönelik devlet yardımlarının özellikle gelişmiş ekonomiye sahip ülkeler de dahil, tüm dünyada ihracat açısından özel öneme sahip KOBİ' ler ile bu işletmelerin kurmuş oldukları SDS' nin yararlanacak olmaları Türkiye ihracatı açısından umut verici bir gelişmedir.⁴⁹

Tabloda DFİF' ndan yapılan ihracata yönelik devlet yardımlarının yıllar itibariyle gelişimi gösterilmektedir.

Tablo 4. İhracata Yönelik Devlet Yardımları

(Milyon TL)

YARDIM ADI	1996 ÖDENEN	1997 ÖDENEN	1998 ÖDENEN	1999 ÖDENEN	2000 ÖDENEN	1996-2000 TOPLAM
Ar-ge	386.367	2.968.845	3.639.057	11.139.446	16.831.931	34.965.646
Çevre	0	678	3.070	17.046	42.242	63.036
Pazar araştırması	41	68	9.035	25.543	53.494	88.181
Yurtdışı ofis-mağaza	1.465	6.567	22.999	115.927	235.091	382.049
Yurtdışı fuar	13.179	295.170	810.541	2.680.582	5.388.438	9.187.910
Eğitim	0	0	35.132	138.045	15.480	188.657
İstihdam	0	630	16.165	75.966	10.680	103.441
Patent	0	0	0	582	2.163	2.745
Ara Toplam	401.052	3.271.958	4.535.999	14.193.137	22.579.519	44.981.665

DTM, Teşvikler Genel Müdürlüğü

⁴⁹ Ömer BERKİ, "İhracata Yönelik Devlet Yardımları Yürürlükte", *İhracat Bülteni Dergisi*, Temmuz-Ağustos 1997, sayı:39-40, s.6

İhracata yönelik devlet yardımları kararı 1995 yılında yürürlüğe girmesine rağmen gerçekte uygulama imkanına 1997 yılında kavuşmuştur. 1996 yılında 401.052.000.000 TL olarak gerçekleşen yardımlar toplamı 1997 yılında yaklaşık % 800 artarak 3.271.958.000.000 TL olarak gerçekleşmiştir.

A) ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME YARDIMI

Araştırma-geliştirme yardımının amacı sanayi kuruluşlarının sadece araştırma-geliştirme projeleri kapsamında izlenip değerlendirilebilen giderlerinin belirli bir oranının karşılanması veya bu projelere sermaye desteği sağlanmasıdır.

Bünyelerinde veya Türkiye’ de bünyeleri dışında ar-ge faaliyetinde bulunan kuruluşların ar-ge faaliyetlerine ilişkin harcamaları; çeşitli esaslar çerçevesinde temel destek oranı olarak en fazla % 50 oranında ve ilave desteklerle beraber en fazla % 60’ a kadar desteklenir. Destek süresi proje bazında en çok 3 yıldır. Uygulamacı kuruluş ise TÜBİTAK’ tır.

Ayrıca ticari değeri olan yeni ürün oluşturulması veya mevcut ürünlerin rekabet gücünün yükseltilmesine ya da bu amaçla üretim yöntemi sistemi ve tekniklerinin araştırılmasına ve geliştirilmesine yönelik ar-ge projeleri ile “stratejik odak konuları projeleri” ne, (araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin ülkemizde gelişip yaygınlaşması için alınması gereken tedbirleri tespit eden projelerdir) DFİF’ ndan projeyi yürüten sanayi kuruluşunu teşvik eder nitelikte destek sağlanması da söz konusudur.

Sermaye katılımı ile desteklenen projelerin azami süresi 2 yıl olup, projelere sağlanacak sermaye desteği 1 milyon ABD dolarını aşamaz. Stratejik odak konuları projeleri için azami süre 1 yıl ve azami destek miktarı 100.000 ABD dolarını aşamaz. Uygulamacı kuruluş TTGV’ dir.⁵⁰

⁵⁰ Resmi Gazete Tarihi:4.11.1998 ve 10.02.2001, Tebliğ numaraları:98/10 ve 2001/3

B) YURTDIŞINDA DÜZENLENEN FUAR VE SERGİLERE MİLLİ DÜZEYDE VEYA BİREYSEL KATILIMIN DESTEKLENMESİ

Bu destekle; yurtdışında düzenlenen fuar/sergiler için, Türkiye adına milli katılımı gerçekleştiren organizatör firmaların organizasyonunda söz konusu fuarlara iştirak eden firmalar ile yurtdışındaki fuarlara bireysel olarak katılan firmaların katılım ücretlerinin, tespit edilen esaslar ve oranlar çerçevesinde desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Bu destek kapsamında; milli katılımlarda organizatör firmaların inşa edecekleri toplantı salonu, görüşme odası, info-stand masraflarının, organizatör firmaların konferans, panel vb.. tanıtım faaliyetlerine ilişkin masrafların, bireysel katılımlarda ise yer kirası, stand inşası, dekorasyon, nakliye, giderlerinin bir kısmı karşılanmaktadır. Uygulamacı kuruluş ihracatçı birliklerdir.⁵¹

C) ULUSLARARASI NİTELİKTEKİ YURTIÇİ İHTİSAS FUARLARININ DESTEKLENMESİ

Be destekle; Türkiye' de uluslararası nitelikte ihtisas fuarları düzenleyen ve DTM tarafından belirlenecek kriterlere uygun yerli organizatörlerin fuar öncesinde ve fuar süresince gerçekleőtirecekleri tanıtım ve promosyon faaliyetlerine ilişkin giderlerin belli bir oranının karşılanması söz konusudur.

Mali destek sağlanacak faaliyetler Şunlardır;

- Ticaret müşavirliğince uygun görülen yayınlarda, organizatör firmaların fuar öncesi yapacakları yurtdışı tanıtım (basın-yayın, radyo, tv reklamları, afiő, broőür, basın toplantısı) faaliyetleri,

⁵¹ Resmi Gazete Tarihi:01.061995 ve 31.07.1997, Tebliğ numaraları:95/6 ve 97/3

- Organizatör firma tarafından önerilen ve ticaret müşavirliklerince uygun görülerek fuara davet edilen bazı önemli yabancı alıcıların (ülke başına iki kişiyi geçemez) yol giderleri,
- Fuar süresince fuarın konusu ile ilgili olarak düzenlenecek, seminer, konferans, panel ve ödüllü yarışmalara ilişkin masraflar.

Diğer destekler ise şunlardır;

- Fuarın ticaret müşavirliklerince tanıtımı,
- Fuarın ve organizatör firmanın DTM' nca desteklendiğinin tevsiki,

Söz konusu fuarın aşağıdaki şartlara uygun olması gerekmektedir.

- Tekstil, konfeksiyon, halı,
- Deri (ayakkabı dahil)
- Taşıt araçları ve yan sanayii,
- Gıda ve gıda teknolojisi,
- Elektrik-elektronik sanayii,
- Madeni eşya sanayii,
- Toprak sanayii,
- İnşaat Malzemeleri,
- Mobilya sanayii ürünlerine yönelik olması,
- Fuarın en az üç defadır yapılıyor olması,
- Bir önceki dönemde yapılan fuara asgari 25' i yabancı olmak üzere en az 100 firmanın katılmış olması, gerekmektedir. Uygulamacı kuruluş ihracatçı birliklerdir.⁵²

⁵² Resmi Gazete Tarihi:01.06.1995, Tebliğ numarası:95/7

D) TARIMSAL ÜRÜNLERDE İHRACAT İADESİ YARDIMLARI

Bu yardımla; Türkiye' deki tarımsal ürünlerin uluslararası piyasalarda, GATT tarım anlaşması çerçevesinde rekabet gücünün ve ihracat potansiyelinin artırılması amaçlanmaktadır.

Bu yardım kapsamında belirtilen tarım ürünlerinin ihracatında değişik miktar barajları ve azami ödeme oranları çerçevesinde desteklenmesi söz konusudur. Uygulamacı kuruluş ihracatçı birlikleridir.⁵³

E) ÇEVRE MALİYETLERİNİN DESTEKLENMESİ

Bu kararın amacı, ürünlerimizin uluslararası pazarlarda karşılaştıkları çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyulması amacıyla kalite güvence sistemi ve çevre yönetim sistemi belgeleri ile CE işaretinin alınması halinde KOBİ' lere devlet desteği sağlanmasıdır.

Bu destekle; KOBİ' lerin TSE ile akredite edilmiş kuruluşlardan, kalite güvence sistemi belgeleri (ISO 9000 serisi), çevre yönetim sistemi belgeleri (ISO 14000) ve CE işaretinin, alınması için yaptıkları belgelendirilmiş harcamalarının belirli bir kısmı karşılanmaktadır.

Firmaların desteklenecek faaliyetleri şunlardır;

- ISO 9000 serisi kalite güvence sistemi belgelerini,
- ISO 14000 çevre yönetim sistemi belgelerini,
- CE işaretini ve uluslararası nitelikteki diğer kalite ve çevre belgelerini alma masrafları karşılanacaktır.

⁵³ Resmi Gazete Tarihi:26.01.2001,Tebliğ numarası:2001/1

Firmaların, yukarıda belirtilen belgeleri almaları halinde yapacakları harcamaların en fazla % 50' si, destekleme kapsamında karşılanmaktadır. Uygulamacı kuruluş DTM İhracat Genel Müdürlüğü' dür.⁵⁴

F) PAZAR ARAŞTIRMASI DESTEĞİ

Pazar araştırması desteğiyle; yeni ihraç pazarları yaratmak ve geleneksel pazarlardaki pazar payımızı arttırmak amacıyla KOBİ, SDŞ ve üretici derneklerinin iki alandaki faaliyetine destek sağlamaktadır.

- Pazar araştırması projelerine destek: KOBİ' lerde proje başına en fazla 7.500 ABD Doları ve yılda 15.000 ABD Dolarını geçmemek üzere toplam 75.000 ABD Doları; SDŞ veya üretici derneklerinde bir proje için 10.000 ABD Doları ve yılda en fazla toplam 50.000 ABD Doları destek sağlanmaktadır. Uygulamacı kuruluş İGEME' dir.
- KOBİ' ler arasındaki İşbirliği faaliyetleri: İKV koordinasyonunda olmak üzere, AB organizasyonundaki Europarteneriat ve Medparteneriat benzeri faaliyetlere katılımında KOBİ niteliğindeki firmalardan bir, SDŞ' lerden en fazla iki kişi olmak üzere, 500 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla yol giderleri ve günlük 100 ABD Dolarını geçmemek üzere konaklama giderlerinin % 70' i desteklemektedir. Uygulamacı kuruluş İ.K.V' dir.⁵⁵

G) EĞİTİM YARDIMI

Eğitim yardımıyla; KOBİ, SDŞ ile bu şirketlerin ortağı bulunan şirketlerin, dış ticaret konulu eğitim faaliyetlerine ilişkin harcamaların desteklenmesi amaçlanmaktadır.

⁵⁴ Resmi Gazete Tarihi:31.07.1997 ve 14.11.1998,Tebliğ numaraları:97/5 ve 98/13

⁵⁵ Resmi Gazete Tarihi:31.07.1997 ve 11.11.1998,Tebliğ numaraları:97/6 ve 98/12

Aşağıdaki belirtilen eğitim programları başına KOBİ ve SDŞ' lere belirli oranlarda eğitim yardımı yapılmaktadır.

- Dış ticaret mevzuatı,
- İhracat için pazar ve müşteri bulma, pazar analizi, pazar araştırması, alıcıyla müzakere ve yazışma teknikleri, fiyat verme,
- İhracat ve uluslararası finansman sağlama teknikleri,
- Rekabet hukuku ve koşulları ile AB ve DTÖ mevzuatı, uluslararası pazarlama teknikleri,
- Moda, marka tasarım ve benzeri alanlar

Yurtdışı eğitim harcamalarında; eğitim programı başına 7.500 ABD dolarını aşmamak ve süresi 3 ayı geçmemek üzere KOBİ' ler için % 50, SDŞ' ler için % 75 oranında destek sağlanır.

Yurtiçi eğitim harcamalarında; eğitim programı başına KOBİ' ler için 5.000 ABD Doları, SDŞ' ler için 15.000 ABD Dolarını aşmamak ve süresi 3 ayı geçmemek üzere KOBİ' ler için % 50, SDŞ' ler için % 75 oranında destek sağlanır. Uygulamacı kuruluş İGEME' dir.⁵⁶

H) İSTİHDAMA YOL AÇMA YARDIMI

İstihdama yol açma yardımıyla; SDŞ statüsüne haiz şirketlerin münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere, şirket bünyesinde konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve eleman istihdamının sağlanması amaçlanmaktadır.

SDŞ' lerin ilk defa istihdam edecekleri, konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli; yöneticilerin toplam azami 18.000 ABD Doları karşılığı Türk lirasını

⁵⁶ Resmi Gazete Tarihi:29.01.2000,Tebliğ no:2000/2

aşmamak üzere yıllık brüt maaşlarının % 75' i ve elemanları toplam azami 9.000 ABD Doları karşılığı Türk lirasını aşmamak üzere yıllık brüt maaşlarının % 75' i karşılır.

Bir SDŞ' ne istihdam edeceği en fazla bir yönetici ile iki elamanın ücretleri için bir defa destek sağlanır. Uygulamacı kuruluş DTM İhracat Genel Müdürlüğüdür.⁵⁷

I) YURTDIŞINDA OFİS MAĞAZA AÇMA, İŞLETME VE MARKA TANITIM FALİYETLERİNİN DESTEKLENMESİ

Bu yardımın amacı Türkiye' de ticari ve sınai faaliyette bulunan şirketlerin pazar potansiyellerini realize ederek pazar paylarını artırması ile ürünlerimizin geniş çaplı ve uzun süreli tanıtımının yapılmasını teminen yurtdışında mal ticaretine yönelik faaliyette bulunacak şirket kurmaları, depo ve mağaza açmaları ve işletmelerinden doğacak giderlerinin uluslararası kurallara göre devletçe karşılanmasıdır.

Bu yardım kapsamında üç tür destek sağlanmaktadır.

- Türkiye'de ticari ve sınai faaliyette bulunan bir şirketin yurtdışında kendi ünvan ve markasıyla satış yapması durumunda, bir defalık varlık giderlerinin 20.000 ABD Dolarını geçmemek üzere % 50' si, kira bedelinin yıllık 50.000 ABD Dolarını geçmemek üzere 1.yıl % 50, 2.yıl % 30' u ve reklam giderlerinin yıllık 30.000 ABD Dolarını geçmemek üzere 1.yıl % 30, 2.yıl % 20' sine destek sağlanmaktadır.
- Türkiye' de ticari faaliyette bulunan bir şirketin, yurtdışında mal ticareti amacıyla şirket/mağaza/depo/şube açması halinde; şirket/mağaza/depo/şubelerin kira ve münhasıran şirket/mağaza/depo/şubenin yapacağı tanıtıma ilişkin harcamaların yıllık toplam 30.000 ABD Dolarını aşmaması kaydıyla birinci yıl % 50' si, ikinci yıl % 30' u,

⁵⁷ Resmi Gazete Tarihi:29.01.2000, Tebliğ numarası:2000/1

- Türkiye' de sınıai ve ticari faaliyette bulunan bir şirketin/SDŞ' nin yurtdışındaki bir firmaya temsilcilik/distribütörlük hakkı vermesi halinde; Türk şirketi/SDŞ' nin payına düşen vergi, resim, harç, noter masrafı vb. temsilcilik/ distribütörlük sözleşmesine ilişkin resmi giderlerinin 10.000 ABD Dolarını aşmaması kaydıyla % 50' si ve temsilci/distribütörün münhasıran sözleşme konusunu oluşturan Türk şirketi/SDŞ adına yazılı ve görsel tanıtım araçları kullanılarak yaptığı reklam harcamalarının yıllık 30.000 ABD Dolarını aşmaması kaydıyla birinci yıl % 30' u, ikinci yıl % 20' si, karşılanır.

Uygulamacı kuruluşlar ihracatçı birlikleri ve DTM' dir.⁵⁸

i) PATENT, FAYDALI MODEL BELGESİ VE ENDÜSTRİYEL TASARIM DESTEĞİ

İhracat potansiyeli bulunan, teknoloji yoğun yeniliklerin, yeni ürünlerin ve yöntemlerin geliştirilmesinin desteklenmesi amacıyla, Türkiye' de yerleşik gerçek kişiler tarafından yapılan çalışmalar neticesinde, patent, faydalı model belgesi veya endüstriyel tasarım tescili ile sonuçlanan bir buluş veya tasarımın ortaya çıkması durumunda, buluşa patent veya faydalı model belgesi, endüstriyel tasarıma da endüstriyel tasarım tescili alınması sırasında yapılan harcamaların bir kısmı desteklenmektedir.

Gerçek kişiler tarafından;

- Patent alınması esnasında yapılacak harcamaların 1.000 ABD Dolarını aşmamak üzere %75' i
- Faydalı model belgesi alınması esnasında yapılacak harcamaların 500 ABD Dolarını aşmamak kaydıyla % 75' i

⁵⁸ Resmi Gazete Tarihi:30.07.1997ve 15.11.1998 Tebliğ numaraları:97/9 ve 98/14

- Endüstriyel tasarım tescili için yapılacak harcamaların % 75' i desteklenmektedir.Uygulamacı kuruluş Türk Patent Enstitüsü' dür.⁵⁹

J) TÜRK ÜRÜNLERİNİN YURTDIŞINDA MARKALAŞMASI, TANITIM VE TUTUNDURMASI İLE TÜRK MALI İMAJININ YERLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLERİN DESTEKLENMESİ

Bu destek ile Türkiye' de kendi ünvan ve/veya markasıyla ticari ve/veya sınai faaliyette bulunan firmalar ile SDŞ' nin uluslararası pazarlarda ürünlerine Türk malı imajı ve marka oluşturmak amacıyla yurtdışında yapacakları marka tescili dahil tanıtım ve tutundurma ile Türk malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetleri dolayısıyla yaptıkları giderlerin uluslararası taahhütlerimize uygun olarak devletçe karşılanması söz konusudur. Yurtdışında onay yeri ticaret müşavirliklerimiz, ateşelik veya konsolosluklarımızdır. Uygulamacı kuruluş DTM İhracat Genel Müdürlüğüdür.⁶⁰

II. KAMU DESTEKLİ İHRACAT FİNANSMANI

1980' li yıllardan itibaren dışa açık büyüme modeliyle birlikte ihracatın önemi de artmıştır. İhracat alanında dışa açık büyüme modeliyle birlikte elde edilen bu başarının kalıcılığının sağlanması genelde dış ticaretin ve özelde ihracatın finansmanın belirli bir sisteme bağlanması gerekliliği gündeme gelmiştir.⁶¹

Bu doğrultuda Bakanlar Kurulu, 31 Mart 1987 yılında çıkarılan kanuna dayanarak, 21 Ağustos 1987 tarihinde Devlet Yatırım Bankasının Türkiye İhracat Kredi Bankası olarak yeniden düzenlenilmesine karar vermiştir. 1987 yılında kurulan Türk Eximbank ilk defa ihracat destek faaliyetlerine 1988' de başlamıştır. Türk Eximbank' ın görevleri kuruluş kararnamesinde,

⁵⁹ Resmi Gazete Tarihi:27.02.1998, Tebliğ numarası:98/3

⁶⁰ Resmi Gazete Tarihi:29.01.2000, Tebliğ numarası:2000/3

⁶¹ Türk Eximbank, *Dış Ticaretin...*, s.25

- İhracatın geliştirilmesi,
- İhraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi,
- İhraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması,
- İhracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması, girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması,
- İhracatçılar ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması,
- Yurtdışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesi olarak belirlenmiştir.

Eximbank bu görevlerini yerine getirebilmek amacıyla günümüzde üç ana başlık halinde incelenebilecek faaliyetlerde bulunmaktadır.

A) KREDİ PROGRAMLARI

Türkiye' de özel bankaların daha güvenli gördükleri iç pazara yönelik kredilere ağırlık vermeleri sonucu ihracat yapacak olan işletmeler kredi bulmakta zorluk çekmektedir. Bu noktada Türk Eximbank' ın önemi daha belirgin hale gelmektedir.⁶²

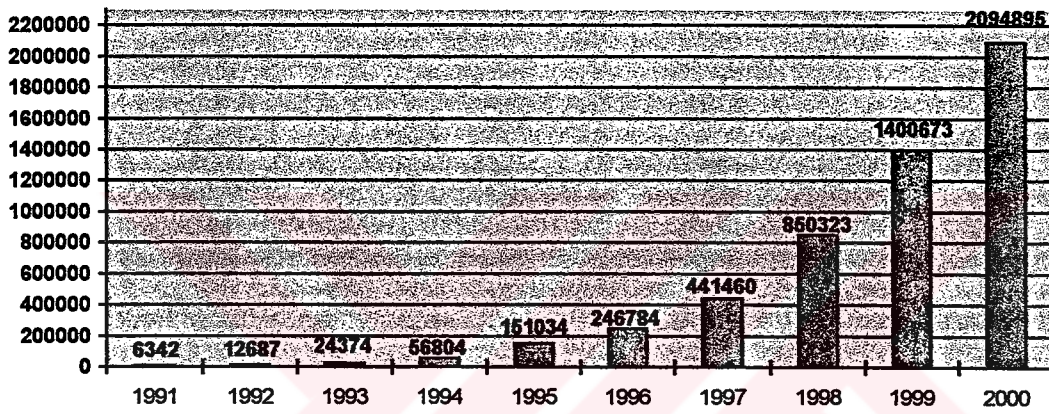
Türk Eximbank, ihracatçıları, ihracata yönelik olarak üretim yapan imalatçıları ve yurtdışında faaliyet gösteren girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayri nakdi çeşitli kredi programları ile desteklemektedir. Eximbank' ın kullandığı bu krediler; kısa vadeli ihracat kredileri, özellikli krediler ve İKB kaynaklı krediler olarak sınıflandırılabilir.

⁶² TÜSİAD, *Türkiye' nin İhracatında Uzun Vadeli Bir Perspektif Ve Öneriler*, TÜSİAD Yayınları No:195, İstanbul, 1996, s.85

1. Kısa Vadeli İhracat Kredileri

Türk Eximbank beş başlık halinde toplanabilecek kısa vadeli ihracat kredileri kullanılmaktadır. Bu krediler; sevk öncesi Türk Lirası ihracat kredileri, sevk öncesi döviz ihracat kredisi, DTŞ kısa vadeli ihracat kredisi, DTŞ kısa vadeli döviz kredisi ve performans döviz kredisidir.

Şekilde yıllar itibariyle Türk Eximbank'ın kullandığı kısa vadeli TL ve döviz kredileri gelişimi gösterilmektedir.



Şekil 5. Kısa Vadeli İhracat Kredileri (milyar TL)

Türk Eximbank, 1998 Yılı Faaliyet Raporu, Türk Eximbank Yayınları, Ankara, 1999, s.12 ve Türk Eximbank, 2000 Yılı Faaliyet Raporu, Türk Eximbank Yayınları, Ankara, 2001, s.11

Sevk Öncesi Türk Lirası İhracat Kredileri; ihracatçı ve imalatçılar ile küçük ve orta ölçekli imalatçı ve imalatçı-ihracatçı firmaların ihracata hazırlık aşamasında finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla verilen kısa vadeli kredilerdir. İhracatçı veya imalatçı niteliği olan ihracatçı firmalarla, ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı firmalar, Türkiye menşeli mallarını serbest dövizle ihraç etmeleri ve bu konuda kesin ihraç taahhüdünde bulunmaları karşılığında, bu krediden yararlandırılmaktadır. Kredi tutarı, FOB ihracat taahhüdünün % 50' si ve taahhüdün TCMB döviz alış kuru üzerinden hesaplanan TL karşılığıdır. Kredinin vadesi, azami 120 gündür. Krediyeye

uygulanacak faiz oranları Türk Eximbank tarafından belirlenir ve vade ile bağlantılı olarak değişmektedir.⁶³

“Sevk Öncesi Türk Lirası İhracat Kredisi” kapsamında “sevk öncesi Türk lirası KOBİ ihracat kredisi” ve “sevk öncesi Türk lirası kalkınmada öncelikli yöreler ihracat kredisi” programları da uygulanmaktadır. “Sevk öncesi Türk lirası KOBİ ihracat kredisi” nin amacı KOBİ’lerin bu programdan istifadesini sağlanmaktadır. Uygulanan vade azami 120 gün olarak belirlenmiştir. “Sevk öncesi Türk lirası kalkınmada öncelikli yöreler ihracat kredisi programı” nın amacı ise kalkınmada öncelikli yörelerdeki işletmelere daha cazip şartlarda kredi kullandırmaktır.⁶⁴

Sevk Öncesi Döviz İhracat Kredisi; ihracata yönelik mal üreten sanayi, tarım ve madencilik sektörlerindeki ihracatçı ve imalatçıların uluslararası piyasalardaki rekabet güçlerini artırabilmek için ihracat projelerinin hazırlık aşamasında desteklenmesi amacıyla verilen kısa vadeli ihracat kredisidir. Türk Eximbank tarafından belirlenen özelliklere sahip Türkiye menşeli malların serbest dövizle, kesin olarak ihracı taahhüdü karşılığı kullanılır. Kredi, FOB ihracat taahhüdünün % 100’ ü oranında ve ticari bankalar aracılığı ile kullanılır. Kredinin azami vadesi 180 gündür. Faiz oranını, Eximbank kaynak maliyeti ve uluslararası piyasa koşulları dikkate alınarak belirler⁶⁵

Dış Ticaret Şirketleri Kısa Vadeli İhracat Kredisi; DTSS ve SDŞ ihracat performanslarının artışının teşvik edilmesi amacıyla Eximbank tarafından direkt olarak kullanılan kısa vadeli ihracat kredisidir. DTM tarafından DTSS ve SDŞ statüsü verilen ve Eximbank tarafından kredibilitesi olumlu bulunan firmalar bu krediden yararlandırılır. Bir önceki yıl ihracat performansına bakılarak tahsis edilen kredi, Eximbank ‘ca belirlenen limit dahilinde ve doğrudan kullanılır.

⁶³ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

⁶⁴ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

⁶⁵ IĞEME, “İhracata 4 Koldan Teşvik”, *Ekonomik Forum Dergisi*, Ankara, Nisan-2001, s.52

Vadesi 90 gündür. Faiz oranı, Eximbank kaynak maliyeti ve uluslararası piyasa koşulları dikkate alınarak belirlenir.⁶⁶

Dış Ticaret Şirketleri Kısa Vadeli Döviz Kredisi; DTM tarafından DTSS ve SDS statüsü verilen ve Eximbank tarafından kredibilitesi olumlu bulunan firmalar bu krediden yararlandırılır. Bir önceki yıl ihracat performansına bakılarak tahsis edilen kredi, FOB ihracat tutarının azami % 100' ü oranında ve doğrudan kullanılır. Kredinin vadesi azami 180 gündür. Uygulanan faiz oranı, uluslararası piyasalardaki faiz oranlarına göre değişmektedir.⁶⁷

Performans Döviz Kredisi; imalatçı ve ihracatçıların uluslararası piyasalarda rekabet gücünü artırmak amacıyla ihracata hazırlık aşamasında kısa vadeli döviz kredisi ile doğrudan desteklenmesi amacıyla direkt Eximbank tarafından verilmektedir. DTSS ve SDS' ler hariç, bir önceki takvim yılı itibariyle 500.000 ABD Doları veya üzerinde ihracat gerçekleştiren imalatçı ihracatçılar veya ihracatçılar yararlanmaktadır. Kredi, FOB ihracat taahhüdünün % 100' ü oranında kullanılır. Kredinin vadesi azami 180 gündür. Faiz oranı, Eximbank kaynak maliyeti ve uluslararası piyasa koşulları dikkate alınarak işlem bazında belirlenir. 17 Şubat 1997 tarihinden itibaren performans döviz kredisinin Türk lirası seçeneği olan Performans Türk Lirası Kredisi uygulamaya konmuştur. Kredi, FOB ihracat taahhüdünün % 50' si oranında kullanılır. Uygulanan vade azami 120 gündür. Direkt Eximbank tarafından kullanılmaktadır.⁶⁸

2. Özellikli Krediler

Türk Eximbank dört çeşit özellikli krediler kullanılmaktadır. Türk Eximbank' in uyguladığı özellikli kredi programları, standart kredi ve garanti programlarının dışında kalan ancak bunları tamamlayıcı nitelikteki programlardır. Bu krediler ; turizm pazarlama kredisi, yurtdışı mağazalar yatırım

⁶⁶ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

⁶⁷ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

⁶⁸ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

kredisi, gemi inşa ve ihracına yönelik teminat mektubu programı ve sevk sonrası ihracat alacaklarını iskonto programıdır.

Turizm Pazarlama Kredisi; turizm sektöründe son 12 ayda Türkiye'ye 1 milyon ABD dolarının üzerinde döviz girdisi sağlayan tüzel kişiliğe haiz A grubu belgeli seyahat acentalarının, dış tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine yönelik finansman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Eximbank tarafından kullanılan kredidir. Üst limiti 500.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirası olarak tespit edilen bu krediden yararlanmak isteyen firmaların gelecek dönemde gerçekleştirmeyi taahhüt ettikleri "turizm performansı" çerçevesindeki harcama kalemlerini içeren projeyi Turizm Bakanlığı'na onaylattıktan sonra Eximbank'a müracaat etmeleri gerekmektedir. Proforma projedeki toplam harcama miktarının azami % 40'ı kredilendirilmektedir. Kredinin vadesi 180 gün olup faiz oranı ekonominin koşulları dikkate alınarak Türk Eximbank tarafından belirlenmektedir.⁶⁹

Yurtdışı Mağazalar Yatırım Kredisi; Türk firmalarının değişik pazarlarda Türk menşeli her türlü tüketim malı niteliğindeki ürünleri doğrudan pazarlaması, değişik ürün gruplarının sergilendiği çeşitli bölümleri içeren satış mağazalarından oluşan mağaza zincirleri ile bir ya da birden fazla firmanın bir araya gelerek kuracakları büyük alışveriş merkezleri oluşturulmasına yönelik yatırımların finansmanı amaçlanmaktadır. Türkiye'de yerleşik firmalara kredi konusu yatırımın tamamlanmasını takip eden dönem içerisinde, kredi vadesi ile sınırlı kalacak şekilde, Türk Eximbank tarafından tespit edilen tutarda Türk ürünlerinin ihraç ve satışının gerçekleştirilmesi ve söz konusu faaliyetlerden elde edilecek dövizlerden yatırım için kullanılacak kredi anapara ve faizi tutarında dövizlerin yurda getirilerek bir bankaya satılması taahhüdü karşılığında kullanılır. Kredi vadesi azami 7 yıldır. Faiz oranı kredinin kullanıldığı andaki piyasa şartlarına göre proje bazında belirlenir.⁷⁰

⁶⁹ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

⁷⁰ İGEME, "İhracata 4 Koldan...", s.56

Gemi İnşa Ve İhracına Yönelik Teminat Mektubu Programı; bu program kapsamında, gemi yapımı ve ihracı konusunda çalışan Türk firmalarının yurtdışında kalıcı pazarlar edinebilmesi, yerli ve yabancı banka ve finans kurumlarından kredi temin edebilmeleri veya işveren firmadan peşin/taksitler halinde prefinansman sağlayabilmeleri için gemi yapım ve ihracatçıları adına teminat mektubu verilmektedir.⁷¹

Sevk Sonrası İhracat Alacaklarını İskonto Programı; bankacılık sistemindeki fonların Türk Eximbank garantisi altında ihracatın finansmanına kanalize edilmesi ve bu suretle ihracatçıların sevk sonrası finansman ihtiyacının giderilmesine yönelik olan bu program 2 Nisan 1996 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Sigortalı ihracatçılar sevkiyat yapacakları her bir alıcı için önceden alıcı limiti onayı almak şartıyla gerçekleştirdikleri ihracat bedellerini söz konusu bankalara iskonto ettirmek suretiyle sevk sonrası dönem için finansman temin etme imkanına kavuşmaktadır. Bu program kapsamında ihracat işlemlerini iskonto eden her iki banka sevkiyat bedellerinin alıcılar tarafından ödenmemesi halinde Eximbank' a başvuracaklar ve Türk Eximbank bu bankalara verdiği garanti çerçevesinde ödenmeyen tutarları tazmin edecektir.⁷²

3. İslam Kalkınma Bankası Kaynaklı Krediler

1988 yılında imzalanmış anlaşma uyarınca günümüzde İKB kaynaklı olarak 2 çeşit krediye Türk Eximbank aracılık etmektedir. Bu krediler İKB Orta Vadeli Ticaretin Finansmanı Fonu ve İhracata Yönelik İthalatın Finansmanı kredileridir.

İslam Kalkınma Bankası Orta Vadeli Ticaretin Finansmanı Fonu; İKB ile Türk Eximbank arasında 1988 yılında imzalanmış olan anlaşma uyarınca, İKB bünyesindeki finansman programlarından orta vadeli ticaretin finansmanı fonu"

⁷¹ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

⁷² www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

na Türk Eximbank aracılık etmektedir. Söz konusu fon, alıcı kredisi niteliğinde bir finansman programıdır.⁷³

Ihracata Yönelik İthalatın Finansmanı; İKB bünyesinde yürütülmekte olan bu program kapsamında ihracatçıların İKB' ye üye veya üye olmayan diğer ülkelerden yapacakları ithalatın finansmanı amacıyla Eximbank' a İKB tarafından 20 milyon ABD doları rotatif limit tahsis edilmiştir. Bu program kapsamında; ihracat konusu malın üretiminde girdi olarak kullanılan ara malları ve hammaddelerin ve ihracata yönelik üretimin gerçekleştirilmesinde kullanılacak yatırım mallarının ithalatına finansman desteği sağlanmaktadır.⁷⁴

B) ÜLKE KREDİ VE GARANTİ PROGRAMLARI

1989 yılından itibaren uygulanmaya başlanan ülke kredi programının amacı; Türk ihracatçıları/müteahhitlerinin uluslararası pazarlarda rekabet olanağının artırılması ile ticari ve politik risk taşıyan yeni pazarlara girişin sağlanması olarak belirlenmiştir. Türk ihracatçıları/müteahhitlerinin bu programdan yararlanabilmeleri için;⁷⁵

- İhracı/yatırımı düşünülen malın/projenin finansman talebi ile ilgili ülke bankasınca gönderilmesi,
- İhracata/projeye konu olan mal ve hizmetlerin Türkiye menşeli olması,
- İşlemlerin ilgili ülke bankasınca açılacak gayrikabili rücu akreditifler tahtında yürütülmesi,
- İhracatı yapılacak malların en az % 50 yerli katkı/katma değer oranı taşıdığıının ticaret ve/veya sanayi odasınca tescil edilmesi,

⁷³ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

⁷⁴ www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

⁷⁵ www.eximbank.gov.tr/ulkekredileri.htm, 08.01.2001

- İhracatçının/yüklenicinin Türk Ticaret Kanunu' na göre kurulmuş bir şirket olması gerekmektedir.

Kredi tutarı açılacak akreditif bedelinin % 85' ini aşmamak üzere Türk Eximbank tarafından belirlenmektedir. Kredinin kaynağı doğrudan Türk Eximbank tarafından sağlanabileceği gibi, Türk Eximbank garantisi altında ticari banka kaynaklıda olabilir. Faiz oranı, ilgili ülke bankası ile yapılan anlaşmaya göre belirlenir. Kredi koşullarında, "OECD Uzlaşması" ve Avrupa Birliği normları uygulanmaktadır. Ayrıca Türk Eximbank tarafından; Orta ve Güney Asya ve Doğu Avrupa, Kuzey Afrika ülkeleri ile Kafkasya ve Balkanlarda Türk girişimcilerince gerçekleştirilecek olan projelere, söz konusu ülkelerle Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler de göz önüne alınarak, proje kredileri de verilmektedir.⁷⁶

C) İHRACAT KREDİ SİGORTASI

Gelişmiş ülkelerin ihracat finansmanı ile uğraşan kuruluşlar incelendiğinde genel olarak kısa vadeli kredi kullandırmamakta; orta ve uzun vadeli kredi, garanti ve sigorta işlemleri üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. İhracatın kısa vadeli finansmanının ticari bankacılık sistemine bırakılıp, Türk Eximbank' ın gelişmiş ülkelerin ihracat finansmanı ile uğraşan kurumlarında olduğu gibi garanti ve sigorta faaliyetleri üzerinde yoğunlaşması gerekmektedir.⁷⁷

İhracat kredi sigortasının amacı; ihracatçının ihraç ettiği mal bedelini ticari ve politik risklere karşı belirli limitler dahilinde teminat altına almaktır. Ayrıca ihracatçının poliçeyi teminat olarak göstererek finans kurumlarından kredi temin etmeleri de mümkündür.⁷⁸

⁷⁶ www.eximbank.gov.tr/ulkekredileri.htm, 08.01.2001

⁷⁷ Ahmet KILIÇOĞLU, "Türk Eximbank' ın Dış Ticaretimizdeki Rolü", *İgeme 'den Bakış Dergisi*, Temmuz-Eylül 1998, Ankara, s.28

⁷⁸ www.eximbank.gov.tr/ihracat.htm, 08.01.2001

Söz konusu ticari riskler; iflas, konkordato, tasfiye, mal bedelinin ödenmemesi, malın ihracatçıdan kaynaklanmayan nedenlerle kabul edilmemesidir. Politik riskler ise; savaş hali, ihtilal, iç savaş, isyan, ayaklanma, alıcı ülkesinin, ithal yasağı, alıcının ithal izninin iptali, alıcı bir devlet veya devlet garantisine haiz bir kuruluş ise ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi olarak sıralanabilir.⁷⁹

Eximbank'ın uyguladığı ihracat kredi sigortaları iki başlık halinde incelenebilir.

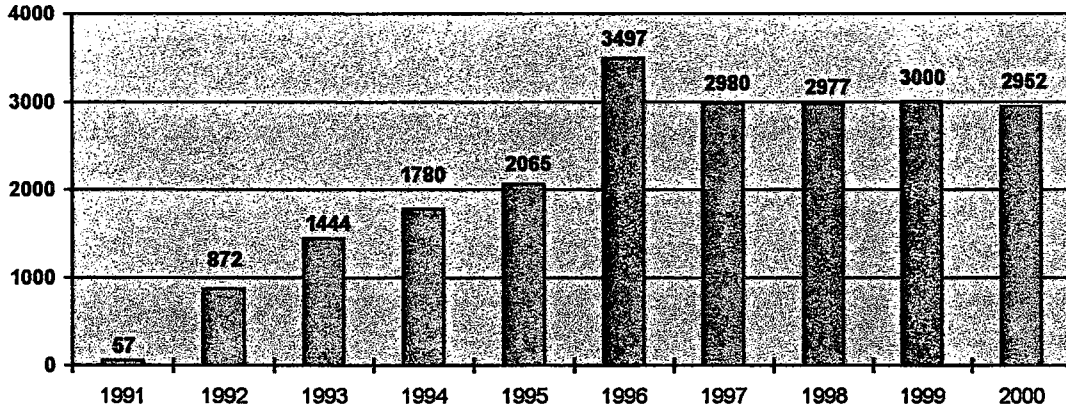
1. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası

İhracatçının bir yıl içinde, Türk Eximbank tarafından kapsama alınan ülkelerdeki çeşitli alıcılarına gerçekleştirdiği ve fiili ihraç tarihinden itibaren en fazla 360 güne kadar vade tanıdığı tüm sevkiyatları bu program çerçevesinde sigortalanmaktadır. Program kapsamında yaklaşık 160 ülkeye yönelik sevkiyat, sigorta teminatı altına alınabilmektedir. Prim oranı alıcının türüne, alıcının bulunduğu ülkenin risk grubuna, vadeye ve ödeme şekline göre belirlenir. Tazminat oranı doğacak zararın % 90' ıdır.⁸⁰

Şekilde 1991 yılından günümüze kadar olan kısa vadeli ihracat kredi sigortası kapsamında sigortalanan sevkiyat tutarı gösterilmiştir.

⁷⁹ Türk Eximbank, *Dış Ticaretin...*, s.62

⁸⁰ www.eximbank.gov.tr/ihracat.htm, 08.01.2001



Şekil 6. Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan Sevkiyat Tutarı (milyon ABD doları)

Türk Eximbank, *1996 Yılı Faaliyet Raporu*, Türk Eximbank Yayınları, Ankara, 1997, s.17 ve Türk Eximbank, *2000 Yılı Faaliyet Raporu*, Türk Eximbank Yayınları, Ankara, 2001, s.21

2. Orta Ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası

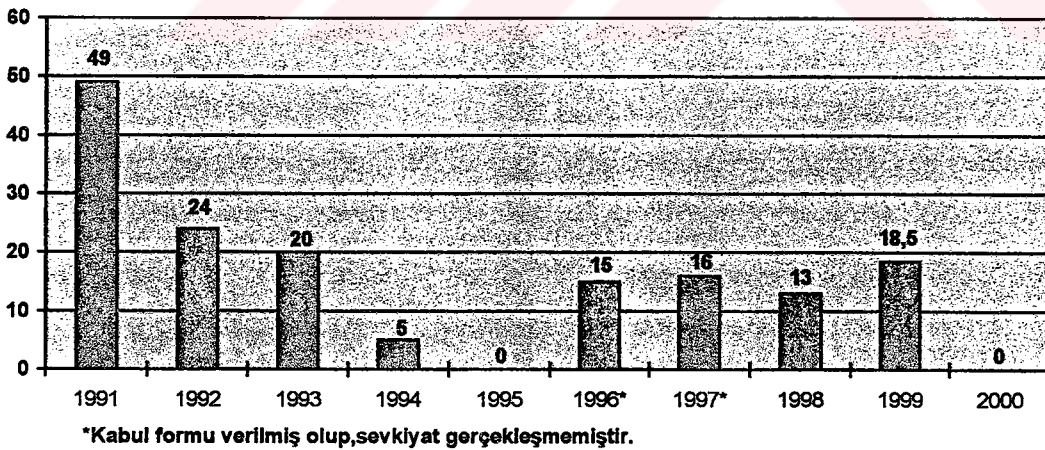
Türk Eximbank tarafından orta ve uzun vadeli ihracat kredi sigortası iki şekilde yapılmaktadır. Bunlar spesifik ihracat kredi sigortası ve sevk sonrası politik risk sigortası programıdır.

Spesifik İhracat Kredi Sigortası; İhracatçıların tek bir satış sözleşmesine bağlı olarak 5 yıla kadar vadeli ödeme koşuluyla yapacakları sermaye mali ihracından doğan alacaklarını ticari ve politik risklere karşı teminat altına almak ve teminat altına alınan ihracat işlemi ile ilgili olarak ticari bankalardan finansman teminine imkan sağlamak için Türk Eximbank tarafından yürütülen bir programdır. Sermaye ve yarı sermaye mali niteliğindeki olan ürünlerin ihracatını kapsamaktadır. Prim oranı, alıcının türüne, alıcının bulunduğu ülkenin risk derecesine, malın teslim süresi ve ödeme vadesine göre belirlenir. Ortaya çıkabilecek zarar, sözleşme bedelinin % 85' inin, azami % 90' ına kadar tazmin edilmektedir.⁸¹

⁸¹ www.eximbank.gov.tr/ihracat.htm, 08.01.2001

Sevk Sonrası Politik Risk Sigortası Programı; bu program ile ihracatçıların tek bir satış sözleşmesine bağlı olarak 5 yıla kadar vadeli ödeme koşuluyla yapacakları ihracatlarından doğacak alacaklarının, sevk sonrası dönemde ortaya çıkacak politik risklere karşı teminat altına alınması söz konusudur. Sevk sonrası politik risk poliçesi genellikle orta vadeli ödeme koşuluyla satılan, sermaye ve yarı sermaye malı niteliğindeki ürünlerin ihracatını kapsamaktadır. Sigorta kapsamına alınan işlemle ilgili olarak ticari bankaların poliçeyi yeterli bir teminat olarak görmesi halinde, ihracatçı poliçeden kaynaklanacak tazminat alacağını ticari bankaya temlik ederek finansman imkanı yaratabilmektedir. Prim tutarları sigorta kapsamına alınan ihracat işleminin vadesine ve alıcının ülkesinin risk durumuna bakılarak işlem bazında belirlenir. Zarar tazmin oranı, poliçe ile teminat altına alınan risklerden kaynaklanan zararların azami % 90' ıdır. Ayrıca Türk Eximbank tarafından; sevk sonrasında ortaya çıkabilecek ticari riskleri de kapsayan spesifik ihracat kredisi sevk sonrası kapsamlı risk poliçesi programı da yürütülmektedir.⁸²

Şekilde 1991-2000 yılları arası Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası kapsamında sigortalanan işlem tutarı gösterilmiştir.



Şekil 7. Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sigortalanan İşlem Tutarı (milyon ABD doları)

Türk Eximbank, 1997 Yılı Faaliyet Raporu, Türk Eximbank Yayınları, Ankara, 1998, s.24 ve Türk Eximbank, 2000 Yılı Faaliyet Raporu, Türk Eximbank Yayınları, Ankara, s.22

⁸² www.eximbank.gov.tr/ihracat.htm, 08.01.2001

III. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

İhracat amacıyla gümrük muafiyetli ithalat yani dahilde işleme rejimi; firmaların, ihracat malı üretirken girdi olarak kullandıkları ithal mamullerin, dahilde işleme rejimi çerçevesinde her türlü vergiden muaf olarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ithaline müsaade edilmesidir.⁸³

Dahilde işleme tedbirlerini iki ana gruba ayırmak mümkündür.⁸⁴

İthalatta şartlı muafiyet sistemi; Türkiye gümrük bölgesi içerisinde yerleşik firmalara, dahilde işleme izin belgeleri kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünlerin üretimi için gerekli olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamül, mamül ve ambalaj malzemelerinin dahilde işleme rejimi çerçevesinde ithali esnasında ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın alınması gereken her türlü vergi (KDV dahil) ve fon tutarı kadar teminat alınarak ithaline müsaade edilir. Daha sonra taahhüt edilen nihai ürünün ihracı gerçekleşince teminatlar çözülmektedir.

Eşdeğer eşya kullanımında ise; işlenmiş ürünlerin üretimi için ithal eşyasının yerine eşdeğer eşya olarak serbest dolaşımdaki eşyayı kullanılırsa, bu durumda serbest dolaşımdaki işlenmiş ürünlerin üçüncü ülkelere ihracına müteakip, bu ürünlerin üretiminde kullanılan hammadde, yardımcı madde, yarı mamül, mamül ve ambalaj malzemelerinin her türlü vergiden muaf olarak ve teminat alınmaksızın dahilde işleme izin belgesi kapsamında katma değer vergisi tahsil edilmek kaydıyla ithaline müsaade edilir.

İthalat Esnasında Alınan Vergilerin Geri Ödenmesi; bu sistem gümrük vergileri ödenerek serbest dolaşıma girmiş bir eşyanın, işlem görmüş ürünler şeklinde ihracı halinde ithalat esnasında alınan vergilerin geri ödenmesini kapsamaktadır. Bu sistemin uygulama alanı kısıtlıdır.

⁸³ İGEME, *İhracat Mevzuatı*, İgeme Yayınları, Ankara, 1999, s.159

⁸⁴ www.dtm.gov.tr/IHR/MEVZU/dahhar/dahhar1.htm, 08.01.2001

Dahilde işleme rejimi çerçevesinde tanınan ithal hakkının ihracatçılara sağladığı yararlar ve bu rejimin eleştirilen yönleri ise şunlardır.⁸⁵

- Girdi maliyetlerinin düşürülüp rekabet gücünün artırılması,
- Hammadde ve yarı mamullerin dış kaynaklardan daha ucuz temin imkanlarının sağlanması,
- Yurtdışı pazarlarda mevcut talebe yeni iş ve işgücü imkanlarını doğurması,
- Üretimin, yurtiçi tüketimin yanı sıra uluslararası pazarlarda mevcut talebe yönelik bir boyut kazanması ile birlikte ölçek ekonomisi yaratılması,
- Tüketicilerin kullandıkları nihai ürünlerin üretiminde belirli girdilere hassas olmaları halinde, bu girdilerin sağlandığı ülkelerden temin edilmesi zorunluluğuna çözüm yaratılıyor olması,
- Rekabetin artırılması nedeniyle yurtiçinde faaliyet gösteren firmaların kendilerini uluslararası piyasa koşullarına uyum sağlamaya zorlaması bu sistemin yararları olarak sıralanabilir.

Bu sistemin eleştirilen yanları ise;

- Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor olması
- Yerli hammadde ve aramalı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik iç talebin daralması nedeniyle zor durumda kalmalarıdır.

⁸⁵ Ziya ALTINYILDIZ ve Feridun BAŞER, "Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Dahilde İşleme Rejimi Uygulamaları", *Export Dergisi*, Temmuz-1999, Sayı:26, s.15

Günümüz de yukarıda değinilenlerin yanı sıra çeşitli eleştirilere de maruz kalmasına rağmen Türkiye' nin ihracatının yaklaşık yarısı dahilde işleme rejimi çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Tablo 5. Doğrudan İhracat Yapılması İçin Verilen İhracatı Teşvik Belgeleri Ve Dahilde İşleme İzin Belgeleri (1.000 ABD Doları)

YIL	BELGE SAYISI	İHRACAT TAAHHÜDÜ	DÖVİZ TAHSİSİ
1990	2.939	8.219.459	3.429.598
1991	3.004	9.066.732	3.703.149
1992	3.307	9.518.732	4.142.074
1993	3.567	10.998.412	4.822.879
1994	4.192	14.040.257	6.752.259
1995	4.974	20.216.181	10.424.440
1996	2.416	8.744.419	4.941.987
1997	4.217	14.286.889	8.107.797
1998	4.183	13.663.511	7.768.893
1999	3.700	11.681.967	6.552.419
2000*	2.233	7.532.487	4.292.287

DTM, Teşvikler Genel Müdürlüğü (*Ocak-Haziran dönemi)

IV. İHRACATTA VERGİ İSTİSNALARI

Günümüzde ihracatın teşviği amacıyla iki başlık halinde incelenebilecek istisnalar uygulanmaktadır.

A) İHRACATTA KDV İSTİSNASI-İHRACAT İSTİSNASI

Mal ve hizmetlerin, nihai anlamda tüketildikleri veya istifade edildikleri ülkede katma değer vergisine tabi tutulmaları prensibi dünya ticaretinde tüm ülkeler tarafında kabul görmüş bir görüştür. Bu prensip gereği 3065 sayılı KDV kanunuyla aşağıdaki ihracat ve teslimler vergiden müstesna tutulmuştur.

- İhracat teslimleri ve bu teslimlere ilişkin hizmetler ile yurtdışındaki müşteriler için yapılan hizmetler,
- Türkiye'de ikamet etmeyen yolcuların satın alarak Türkiye dışına götürdükleri malların teslimi anında katma değer vergisi tahsil edilir.

Ancak gümrükten çıkışı anında fatura veya belgenin ibrazında tahsil edilen katma değer vergisi iade edilir.

- İhraç edilmek şartıyla imalatçılar tarafından kendilerine teslim edilen mallara ait katma değer vergisi, ihracatçılar tarafından ödenmez. Mükelleflerce tahsil edilmeyen ancak ilgili dönem beyannamesinde beyan edilecek olan bu vergi, vergi dairesince tarh ve tahakkuk ettirilerek tecil olunur. Söz konusu malların, ihracatçıya teslim tarihini takip eden takip eden ay başından itibaren üç ay içinde ihraç edilmesi halinde, tecil edilen vergi terkin olunmaktadır.

B) VERGİ, RESİM VE HARÇ İSTİSNASI

Bu istisna çerçevesinde aşağıdaki işlemler her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulmuştur.⁸⁶

- İhracatla ilgili olarak her türlü işlemler ve düzenlenen kağıtlarla, ihracatın finansmanı amacıyla kullanılan krediler,
- İhracatı teşvik belgesi ve dahilde işleme izin belgesi kapsamında yapılan her türlü muameleler ve bu belgeler kapsamında ithalatın finansmanı amacıyla kullanılan krediler,
- İhracat sayılan yurtiçi satış ve teslimler çerçevesinde düzenlenen belgeler kapsamında yapılan muameleler ve kullanılan krediler ile belge kapsamında yapılan ithalatla ilgili işlemler,
- Döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler için düzenlenen vergi, resim ve harç istisnası belgesi kapsamında yapılan işlemler ve kullanılan krediler, her türlü vergi, resim ve harç istisnasından yararlandırılmaktadır.

⁸⁶ İGEME, "İhracata 4 Koldan...", s.49

V. SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANINDA İHRACAT VE İHRACAT TEŞVİKLERİ

Sekizinci beş yıllık kalkınma planında ihracat ve ihracat teşvikleri hakkında yapılmış olan uzun vadeli stratejiler ve planlar şunlardır.⁸⁷

- İhracatta sürekli bir artış gerçekleştirilmesi amacıyla, rekabet gücünün artırılmasına ve ihracat yapısında dünya ticaretindeki paralel yapısal bir dönüşüm gerçekleştirilmesine önem verilecektir.
- İhracatta yeni atılım yapılabilmesi amacıyla, tüketim malı üreten ve yoğun hammadde ve emek kullanımına dayalı üretim yapan sınai yapıdan, bilgi ve teknoloji yoğun sınai yapıya geçiş sağlayacak ve ihracatta yeni teknoloji yaratarak pazar payını artıracak politikalara önem verilecektir.
- AB' ne uyum ve DTÖ anlaşmalarında öngörülen gerek geçiş süreci esneklikleri ve gerekse yasak olmayan sübvansiyonlar kapsamında başvurulabilecek Ar-ge, çevre koruma, bölgesel kalkınma amaçlı sübvansiyonların etkin bir şekilde kullanımı sağlanacaktır. Ayrıca, tanıtıma yönelik faaliyetler ile uluslararası Türk markası kullanımının teşvikine önem verilecektir.
- Eximbank kredi, garanti ve sigorta mekanizmalarına yeterli kaynak sağlanarak ihracatın finansmanına katkıda bulunulacaktır. Ayrıca, Eximbank kredilerinin artan oranda ihracat sigortası, proje kredileri ve yurtdışı projelerin finansmanına tahsil edilmesi sağlanacaktır. İhracat sayılan yurtiçi satış ve teslimlerinde Eximbank kredilerinden yararlandırılması için gerekli çalışmalar ve düzenlemeler yapılacaktır.

⁸⁷ DPT, *Uzun Vadeli Strateji Ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, DPT Yayınları, Ankara, 2000, s.33

- İhracatın ve yurtdışına doğrudan yatırımların doğrudan desteklenmesi açısından, politik ve diğer risklerin garanti ve sigorta kapsamında üstlenilmesini, yurtdışındaki yatırımların istikraz ve istikraz garantileri yoluyla desteklenmesini sağlayacak bir yapı oluşturulacaktır.
- KOBİ'lerin uluslararası piyasalarda yoğun rekabet koşullarına uyum sağlamaları, uluslararası pazarlama, tanıtım ve ticari bilgiye ilişkin eksikliklerini gidermeleri amacıyla SDŞ modelinin teşvikine devam edilecektir. Ayrıca KOBİ'lerin organizasyon yapıları içinde pazarlama ve ihracat birimlerinin oluşturulması yönünde danışmanlık ve destek hizmetleri sağlanacaktır.
- Dahilde işleme rejimi çerçevesinde yapılan uygulamalarda, ülke kaynakları değerlendirilerek, yurtiçi stoklar devreye sokulacaktır. Özellikle GAP'ın devreye girmesi sonucunda artan üretimin, işlenmeden veya işlendikten sonra ihraç edilebilir mallara yönlendirilmesi sağlanacaktır.
- AB dışındaki bölgesel bütünleşmelerden beklenen faydanın sağlanabilmesi için öncelikle tercihli bir tarife rejimi oluşturulacaktır. Ayrıca, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleri ile ticari ilişkilerin geliştirilmesine çaba gösterilecektir.
- Ülke, sektör ve ürün bazında güncel verilerin oluşturulması, bunlara bağlı olarak pazar araştırması faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uluslararası ticaret ve rekabet kuralları konularında ilgili kuruluşlar bünyesinde veri tabanı oluşturulması ve ihracatçıların bu bilgilere kolaylıkla ulaşabilmeleri sağlanacaktır.
- İhracata yönelik destek ve yardımların kapsamı ile uygulama yöntemleri bakımından sıklıkla yaşanan değişikliklerin asgariye indirilmesi ve üretici ihracatçıların planlama ve ödemeler konusunda karşılaştıkları sorunların giderilmesi sağlanacaktır.

- Elektronik ticaretin dünyada artan önemi göz önüne alınarak, ülke genelinde yaygınlaştırılması hızlandırılacaktır.
- Bilgi çağının gereklerine uygun hızlı ve sağlıklı bir şekilde veri üretimi ve bürokratik işlemlerin azaltılması açısından, mevcut gümrüklerin modernizasyonu projesine dış ticaretle ilgili işlem yapan ve veri üreten ihracatçı birlikleri de dahil edilecektir.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFYON İLİ İHRACATININ GELİŞİMİ

I. AFYON İLİ EKONOMİSİNE GENEL BİR BAKIŞ

Afyon ili, demiryolu ve karayollarının kesiştiği bir merkez konumunda olması ve sahip olduğu tarihi, sosyolojik ve coğrafi konum açısından önemli bir yere sahip olması nedeniyle şimdiye kadar çevre illere nazaran hızla kalkınmış olması gerekirken, bu potansiyelini yeterince kullanamamıştır. İstenilen düzeyde olmamasına rağmen; günümüzde Afyon ekonomisinin lokomotifi yerel kaynaklara dayalı üretim yapmakta olan KOBİ' lerdir. Özellikle başta mermer ve hayvancılık potansiyeline dayalı KOBİ' lerdeki gelişmeler, Afyon ekonomisine güç ve dinamizm katmaktadır.⁸⁸

1990-1997 yılları arasında yaklaşık 24 trilyon TL gelire Türkiye ekonomisi içinde 45. sırada yer alırken global krizden fazlasıyla etkilenerek 52. sıraya gerileyen ve önümüzdeki on yıl içinde nüfusunun 1 milyonu aşacağı tahmin edilen Afyon, doğal kaynaklar açısından yüksek bir potansiyele sahiptir.⁸⁹

İldeki mermer rezervinin yaklaşık 400 milyon metreküp olduğu tahmin edilmektedir. Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin de ilin ekonomisinde önemli bir yeri vardır.⁹⁰

1999 yılında yapılmış olan Afyon ilinde faaliyet gösteren kamu ve özel sektöre ait sanayi kuruluşlarının sektörel dağılımını gösteren aşağıdaki tabloda bu tespitleri doğrular niteliktedir.

⁸⁸ DPT, *Afyon İli Raporu*, DPT Yayın no:2465, Ankara, 1996, s.47

⁸⁹ A.Hamdî DEREKÖY, *2000' li Yıllarda Türkiye' nin Yatırım Ve İhracat Stratejisi, Devlet Destekleme Tedbirleri Ve Uygulamaları*, Ankara, 2000, s.69

⁹⁰ ATSO, *Afyon Ticaret ve İş Rehberi*, Pınar Ofset, Afyon, 1997, s.9

Tablo 6. Afyon İlinde Faaliyet Gösteren Kamuya Ve Özel Sektöre Ait Sanayi İşletmelerinin Sektörel Dağılımı

Sektör Adı	İşletme Sayısı	Çalışan Sayısı
Madencilik ve taş ocaklığı	97	2.238
Gıda, İçki ve tütün sanayi	52	2.242
Tekstil, giyim, deri sanayi	15	712
Orman ürünleri sanayi	4	117
Kağıt ve kağıt ürünleri sanayi	1	572
Kimya	4	577
Taş ve toprağa dayalı sanayi	15	649
Metal eşya, makine ve teçhizat imalat sanayi	29	991
Diğer imalat sanayi	34	1.220
Toplam	251	9.318
Madencilik sektöründe sanayi siciline (en son yenilene) başvurmeyen mermer işletmelerinin yaklaşık sayısı	260	1.350
GENEL TOPLAM	511	10.668

1999 Yılı Afyon İli Ekonomik ve Ticari Durum Hakkında Rapor, Afyon Valiliği Sanayi Ve Ticaret İl Müdürlüğü, Mart, 2000, s.18

İşletmeler hangi yerel özelliklere sahip olurlarsa olsunlar, hangi kısıtlamalarda bulunurlarsa bulunsunlar, eğer globalleşme olgusunu yaşamak, uluslararası piyasalarda başarılı olmak istiyorlarsa, faaliyetlerini dünyaya yönelikli planlamak ve uygulamak zorundadırlar.⁹¹

Sanayisi genel olarak mermer ve tarıma dayalı olarak gelişen Afyon ekonomisinin de günümüzdeki gelişme hızının daha da artması işletmeler globalleşme sürecini yakından takip etmeleri ve ihracata gereken önemi vermeleriyle sağlanacaktır.

Çünkü ihracat; üretimin dışa açılan penceresidir. İşletmelerin ihracatlarına süreklilik kazandırmaları; işletmeyi daima dinamik yapıda tutacak, dünya normlarını devamlı olarak takip etme ve uygulama zorunluluğu getirecektir.

⁹¹ Semih BÜKER, Rıza AŞIKOĞLU ve Güven SEVİL, *Finansal Yönetim*, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1997, s.540

A) KAMUYA AİT SANAYİ İŞLETMELERİ

Afyon' da kurulan kamuya ait işletmelerin bir kısmı zamanla özelleştirilmiştir. Özelleştirilen bu işletmelerin bazılarını Afyon Çimento, Afyon Sek Süt, Türkiye Et Balık Kurumu Afyon Kombinasi, Yetaş Mobilya olarak sıralayabiliriz. Halen Afyon' da faaliyet gösteren kamuya ait sanayi işletmeleri tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7. Afyon İlindeki Kamuya Ait Sanayi İşletmeleri

Ünvanı	Yeri	Faaliyet Konusu	Fili Üretimi	Çalışan sayısı
Afyon Şeker Fabrikası	Afyon	Kristal Küp Şeker Küp Şeker(Pancardan) Küp Şeker(Küp tozundan)	84,090 ton 880 ton 1,760 ton	977
Makine Fabrikası	Afyon	Talaşlı imalat,çelik konst.	902 ton	98
Seka	Çay	Kamış-Saman sel.	27,052 ton	572
TCDD Beton Travers	Afyon	Beton travers Tirfon Bulon	82,134 ton 1,337,130 kg 998,607 kg	413
T.M.O. Alkoloid Fabrikası	Bolvadin	Muh. Alkoloid	264 ton	416
Kızılay Maden Suyu	Afyon	Maden suyu sodası 200cl İadesiz " " 250cl İadesiz " " 100cl	133,920,000 ad 54,000 adet 3,600 adet	97
Yüntaş Ekmek Fabrikası	Afyon	Ekmek	2.224.000 adet	27
Poyraz Yem San.A.Ş	Dazkırı	Kanatlı Hayvan yemi Küçük- Büyük " "	8.754 ton 38.108 ton	46

1999 Yılı Afyon İli Ekonomik ve Ticari Durum Hakkında Rapor, Afyon Valiliği Sanayi Ve Ticaret İl Müdürlüğü, Mart, 2000, s.12

B) ÖZEL SEKTÖRE AİT SANAYİ İŞLETMELERİ

Afyon ilinde faaliyet gösteren özel sektöre ait işletmelerin neredeyse tamamını KOBİ niteliğindeki işletmelerden oluşmaktadır. Yerel kaynaklara dayalı üretim yapan bu işletmelerin öncelikle tarımsal sanayide, ardından da

özellikle mermer, tuğla, inşaat yan sanayi, makarna, irmik, un, yağ, yem, lastik imalat sektöründe faaliyet göstermektedirler. Tabloda 1999 yılı itibariyle Afyon ilinde faaliyet gösteren özel sektöre ait sanayi işletmelerinin sektörel dağılımı ve çalışan sayısı gösterilmiştir.

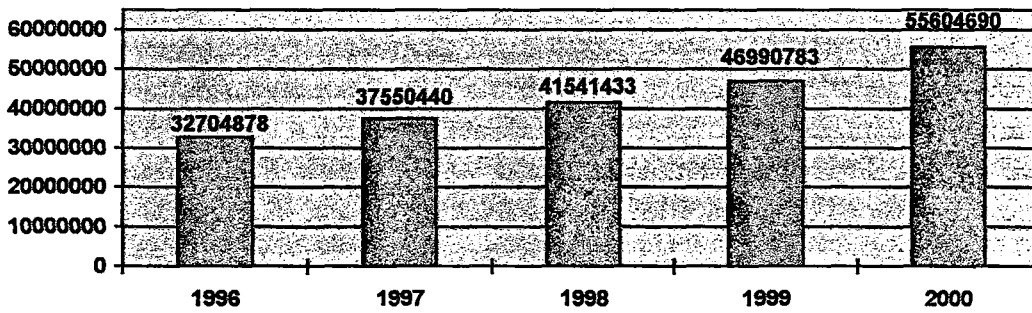
Tablo 8. Afyon İlindeki Özel Sektöre Ait Sanayi İşletmeleri

Sektör Adı	İşletme Sayısı	Çalışan Sayısı
Madencilik ve taş ocaklığı	97	2.238
Gıda, içki ve tütün sanayi	49	1141
Tekstil, giyim, deri sanayi	15	712
Orman ürünleri sanayi	4	117
Kimya	3	161
Taş ve toprağa dayalı sanayi	15	649
Metal eşya, makine ve teçhizat imalat sanayi	28	893
Diğer imalat sanayi	32	761
Toplam	243	6672
Madencilik sektöründe sanayi siciline (en son yenilene) başvurmeyen mermer işletmelerinin yaklaşık sayısı	260	1.350
GENEL TOPLAM	503	8022

1999 Yılı Afyon İli Ekonomik ve Ticari Durum Hakkında Rapor kullanılarak hazırlanmıştır. Afyon Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, Mart, 2000

II. AFYON İLİ İHRACATININ GELİŞİMİ

Şekilde gümrük birliği sonrası Afyon ihracatının günümüze kadar seyri gösterilmiştir. Fakat gerçek ihracat rakamların daha büyük olduğu unutulmamalıdır. Çünkü bu rakamlar sadece ATSO' na kayıtlı olan rakamlardır.



Şekil 8. Afyon İli İhracatının Gelişimi (milyon ABD Doları)

Afyon Ticaret ve Sanayi Odası Kayıtları

Aşağıda tabloda ise 1996-2000 yılları arası kalemler itibariyle Afyon ili ihracatının gelişimi ve değişimi gösterilmiştir. 1996 yılı öncesi ihracat rakamları ATSO kayıtlarında yer almadığı için tabloda gösterilememiştir.

Tablo 9. 1996-2000 Yılları Arası Kalemler İtibariyle Afyon İli İhracatı (ABD Doları)

Cinsi	1996	1997	1998	1999	2000
Mermer	20.352.068	29.510.491	26.140.497	34.882.795	37.419.998
Konveyör Band	3.174.041	3.018.532	7.849.136	-	7.346.844
Emaye Mamüller	-	-	-	-	3.719.830
Nebati yağ	3.511.117	2.896.524	1.384.143	1.765.931	2.333.128
Konveyör Band Bezi	-	-	1.839.626	1.609.441	-
Meyve(Kiraz, Vişne vb..)	1.772.704	459.927	1.793.668	5.427.603	2.652.475
Çizme-Kauçuk Ayakkabı	1.224.383	484.458	127.040	-	-
Fındık Yağı	-	-	796.538	690.624	178.481
Helva	-	-	-	-	648.310
Kornişon	627.382	-	-	-	-
Dop Yağı	638.403	-	-	-	-
Saman Selülözü	-	474.512	10.920	-	-
Reçel	-	193.771	125.959	-	-
Yumurta	-	127.240	380.885	-	-
Gülyağı	-	-	-	-	360.868
Toz Deterjan	-	-	-	-	104.197
İç Çamaşını-Tekstil	103.043	-	444.337	1.025.311	-
Deri Eşya	-	85.270	135.300	-	-
İnşaat malzemeleri	82.177	-	104.506	7.065	-
Makine Halısı	67.260	-	4.000	-	-
Mobilya	-	-	-	-	58.279
Beyaz Peynir	-	51.120	-	-	-
Lokum	40.908	-	-	73.834	149.341
Bakliyat	26.660	55.353	60.439	37.343	60.695
Battaniye	33.940	-	58.500	-	-
Vinç-Mermer Makinası	23.000	89.100	212.637	129.633	529.055
Yem	-	-	-	18.860	26.060
Küp Şeker	-	-	-	-	3.745
Şişe Suyu	-	-	14.160	3.598	17.123
Diğerleri	1.027.787	104.142	86.142	1.315.000	-
TOPLAM	32.704.878	37.550.440	41.541.433	46.990.783	55.604.690

Afyon, Bolvadin, Dinar Ticaret ve Sanayi Odası Kayıtları

A) 1996 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1996 yılında Afyon ili ihracatı 32.704.878 \$ olarak gerçekleşmiştir. En önemli ihraç malı toplam ihracatın yaklaşık % 62' sini oluşturan mermerdir. İhraç edilen malların büyük bir kısmının yerel kaynaklara dayalı olarak üretimi yapılan mallardır. Mermerden sonra en önemli ihraç malı ihracatın yaklaşık % 10' nu oluşturan konveyör bandıdır. 1995 yılı Afyon ili dış ticaret verilerine ulaşılamaması nedeniyle gümrük birliği öncesi ve sonrası bir kıyaslama yapılamamaktadır.

B) 1997 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1997 yılı Afyon ili ihracatı bir önceki yıla göre yaklaşık % 15 artarak 37.550.440 \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu yılın en önemli ihraç malı toplam ihracatın % 78' ini oluşturan mermerdir. Bir önceki yıla göre mermer ihracatının toplam ihracat içindeki payı % 26 artmıştır. 1997 yılında konveyör band ve ayçiçek yağı ihracatı da toplam ihracatın yaklaşık % 16' sını oluşturmaktadır. Söz konusu yıl ilin ihracatının % 96' sı bu üç kalemden oluşmaktadır. İhracatın bu üç kaleme bağlı kalması ihracatın uzun vadede artırılması açısından olumsuz bir durumdur. İhracata uzun vadede süreklilik kazandırmak ihraç kalemlerinin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. İlin potansiyeli de göz önüne alındığında işlenmiş gıda mallarının ihracatına daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

C) 1998 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1998 yılı Afyon ili ihracatı bir önceki yıla göre yaklaşık % 11 artarak 41.541.433 \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu yılın da en önemli ihraç kalemi toplam ihracatın % 62' ünü oluşturan mermerdir. Mermer ihracatı bir önceki yıla göre yaklaşık 3.400.000 \$ düşmüş, konveyör band ihracatı ise 4.830.604 \$ artmıştır. 1998 yılı ihracatı incelendiğinde ihracattaki artışın en önemli nedeninin konveyör band ve konveyör band bezi ihracatının artışı olduğu görülecektir. Bir

önceki yıla göre ihracatında önemli değişiklik olan malları; meyve, fındık yağı ve tekstil ürünleri olarak sıralayabiliriz. Fakat toplam ihracat içindeki paylarının az olması nedeniyle; ihracat artışına önemli bir etkileri olmamıştır.

D) 1999 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1999 yılı Afyon ili ihracatı bir önceki yıla göre yaklaşık % 13 artarak 46.990.783 \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu yılın da en önemli ihraç malı toplam ihracatın % 74' ünü oluşturan mermerdir. Mermer dışında bir önceki yıla göre önemli artış gösteren ihraç malları; meyve ve tekstil ürünleridir. Özellikle meyve ihracatı bir önceki yıla göre yaklaşık % 200 artarak 5.184.481 \$ olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında konveyör band ihracatının tabloda yer almamasının sebebi ise ihracatın ATSO kanalıyla yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

1999 yılında ATSO kanalıyla yapılan ihracatın % 39' u ABD' ne, % 30'u Avrupa ülkelerine, % 1' i uzak doğu ülkelerine, %1' i KKTC' ne, % 2 ' si de diğer ülkelere yapılmıştır.⁹²

E) 2000 YILI İHRACATININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2000 yılında Afyon ili ihracatı bir önceki yıla göre yaklaşık % 18 artarak 55.604.690 \$ olarak gerçekleşmiştir. İlin ihracatının 1996 yılına göre % 70 artmıştır. İlin ihracatı her yıl en az % 10 artarak gelişmektedir.

Her yıl olduğu gibi mermer ihracatı toplam ihracatın % 67' lik bir oranla önemli bir kısmını karşılamaktadır. Bir önceki yıla göre önemli artış gösteren ihraç malları; emaye mamüller, helva, makina, gülyağı, mısır yağı, toz deterjandır. 2000 yılında ihraç mallarının çeşitlendiği de artmıştır.

⁹² Afyon Ticaret ve Sanayi Odası Kayıtları

2000 yılında ATSO kanalıyla ihracatın % 39' u ABD' ne, % 16,07' si Arap ülkelerine, %11,53' ü serbest bölgeye, % 7,95' i ihraç kayıtlı, 15,14' ü Avrupa ülkelerine, %10,31' i ise diğer ülkelere yapılmıştır. Bir önceki yılda olduğu gibi ihracatın önemli bir kısmı ABD' ne yapılmıştır.⁹³

1999 yılında ihracat yapan işletme sayısı 52 iken 2000 yılında ihracat yapan işletme sayısı 78 dir. İhracat miktarı kadar ihracat yapan işletmelerin sayısının artması da ihracatın sürdürülebilir olması açısından önemli bir gelişmedir.

⁹³ Afyon Ticaret ve Sanayi Odası Kayıtları

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AFYON' DA İHRACAT YAPAN SANAYİ İŞLETMELERİNİN İHRACAT TEŞVİKLERİNDEN YARARLANMA DÜZEYLERİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMA SONUÇLARI

I. ARAŞTIRMANIN AMACI

1995 yılından itibaren ihracat teşviklerinde önemli değişiklikler yapılmış ve ihracat teşvikleri DTÖ ve AB normlarına uygun hale getirilmiştir. Yapılan bu çalışma ile; Afyon' da ihracat yapan sanayi işletmelerinin bu yeni uygulamalar hakkındaki bilgi düzeyleri, yararlanma düzeyleri ve uygulama sonuçlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca Afyon' daki ihracatçıların; ihracat teşvikleri konusundaki sorunları , istek ve önerileri de bu çalışması ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bir yöredeki sanayi işletmelerinin sayısının artması ve yapısal özelliklerinin olumlu yönde değişmesi o yörenin gelişmesi açısından oldukça önemli bir gelişmedir. Bu nedenle araştırma kapsamına Afyon' da faaliyet gösteren ve ihracat yapan sanayi işletmeleri alınmıştır. ATSO' na kayıtlı olarak 1999 yılı içinde ihracat yapmış 39 sanayi işletmesi bulunmaktadır. Araştırma kapsamına alınmış olan bu 39 sanayi işletmesinin hepsine ulaşılmaya çalışılmış fakat bir kısmı bu araştırmaya katılmak istememiş veya ulaşılamamıştır. Bu nedenle sadece 25 işletme ile sınırlı kalmıştır.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmaya katılan işletmelere yüz yüze görüşme tekniği ile anket uygulanmış ve veriler SPSS istatistik programı yardımıyla değerlendirilmiştir. (EK 1. Anket Formu)

IV. VERİLERİN SUNULMASI

Yapılan araştırmanın verileri üç bölüm halinde sunulmaktadır. Birinci bölümde işletmelerin yapısal bilgileri, ikinci bölümde ihracata yönelik çeşitli bilgileri ve üçüncü bölümde ihracat teşviklerine ilişkin veriler incelenmektedir. Son bölümde ise yapılan araştırmanın sonucu ve değerlendirilmesi yapılmaktadır.

A) İŞLETMELER HAKKINDAKİ YAPISAL BİLGİLER

Yapılan araştırmaya katılan işletmeler hakkındaki yapısal bilgiler 10 başlık halinde incelenmiştir.

1. İşletmelerin Sermaye Yapıları

Araştırmaya katılan işletmelerin % 90' ı sermayesini belirtmiştir. Bu soruyu cevaplayan işletmelerin % 43' ünün sermayesi 0-100 milyar arasında, % 71' inin ise 0-250 milyar arasındadır.

Tablo 10. İşletmelerin Sermaye Yapılarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı	Cevaplayan İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
0-100 milyar TL	9	36	43	43
101-250 milyar TL	6	20	29	71
251-500 milyar TL	4	20	19	90
501 milyar TL +	2	10	10	100
Toplam	21	90	100	
Cevapsız	4	10		
TOPLAM	25	100		

2. İşletmelerin Kuruluş Tarihleri

Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir kısmının kuruluş tarihleri çok eskiye dayanmamaktadır. İşletmelerin % 56' sı 1990 sonrası kurulmuş, % 96' sı ise 1980 sonrası kurulmuştur. Bu sonuçlara bakarak Afyon' da faaliyet gösteren

ve ihracat yapan sanayi işletmelerinin büyük bir kısmının uzun zamandır faaliyet gösteren, köklü işletmeler olmadıkları söylenebilir.

Tablo 11. İşletmelerin Kuruluş Tarihlerine Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
1980 öncesi	1	4	4
1980-1985 arası	6	24	28
1985-1990 arası	4	16	44
1990-1995 arası	7	28	72
1995 sonrası	7	28	100
TOPLAM	25	100	

3. İşletmelerin Yıllık Ciroları

Araştırmaya katılan işletmelerin % 72' si yıllık cirosunu belirtmiştir. Bu soruyu cevaplayan işletmelerin % 44' ünün yıllık cirosunu 1 trilyonun altında % 72' si ise 2,5 trilyonun altındadır. İşletmelerin sadece % 11' inin cirosu 5 trilyonun üstündedir.

Tablo 12. İşletmelerin Yıllık Cirolarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı	Cevaplayan İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
0-250 milyar arası	5	20	28	28
250-500 milyar arası	2	8	11	39
500 milyar-1 trilyon arası	1	4	6	44
1-2,5 trilyon arası	5	20	28	72
2,5-5 trilyon arası	2	8	11	83
5 trilyon +	3	12	17	100
Toplam	18	72	100	
Cevapsız	7	28		
TOPLAM	25	100		

4. İşletmelerin Personel Sayıları

İşletmelerin personel sayıları açısından sınıflandırılması yapılırken DİE'nün ölçütleri esas alınmıştır. Buna göre 1-9 kişi çalıştıran işletmeler "çok küçük", 10-24 kişi çalıştıran işletmeler "küçük", 25-199 kişi çalıştıran işletmeler "orta", 200 veya daha fazla kişi çalıştıran işletmeler "büyük işletme" grubuna

girmektedir.⁹⁴ Bu ölçütlere göre araştırmaya katılan işletmelerin % 4' ü çok küçük, % 28' i küçük , % 68' i ise orta büyüklükteki işletme grubuna girmektedir.

Tablo 13. İşletmelerin Personel Sayılarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
1-9 kişi (çok küçük)	1	4	4
10-24 kişi (küçük)	7	28	32
25-199 kişi (orta)	17	68	100
200 + kişi (büyük)	-	-	
TOPLAM	25	100	

5. İşletmelerin Hukuki Yapıları

Araştırmaya katılan işletmelerin % 84' ü limited veya anonim şeklinde kalan % 16' sı ise tek kişi işletmesi ve adi ortaklık şeklinde kurulmuştur. En fazla tercih edilen hukuki yapı limited şirkettir.

Tablo 14. İşletmelerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Tek Kişi İşletmesi	3	12
Adi Ortaklık	1	4
Kollektif Şirket	-	-
Limited Şirket	12	48
Anonim Şirket	9	36
TOPLAM	25	100

6. İşletmelerin Bir Holdinge Bağlı Olma Durumları

Araştırmaya katılan işletmelerin % 12' si holding bünyesinde faaliyet göstermektedir. Holdinge bağlı olan işletmelerin ihracat konusundaki kurumsal altyapılarının diğer işletmelere göre daha iyi durumda olduğu gözlenmiştir.

Tablo 15. İşletmelerin Bir Holdinge Bağlı Olma Durumları

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Holding bünyesinde	3	12
Holdinge bağlı değil	22	88
TOPLAM	25	100

⁹⁴ Rıza AŞIKOĞLU, Hüseyin BAYRAKLI ve Ali ELEREN, 1990-2000 Yılları Arasında Afyon Sanayi Sektöründe Teşvik Uygulamaları, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları No:33, Afyon, 2000, s.15

7. İşletmelerin Faaliyet Alanları

İşletmeler faaliyet alanlarına göre 7 grupta toplanılmıştır. Bu faaliyet alanları aynı zamanda DİE' nün belirlediği alanlar olup sadece maden yerine mermer sektörü ayrımı kullanılmıştır.⁹⁵ Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir çoğunluğunun faaliyet alanı mermer sektörüdür. Bunun sebebi; Afyon' un İscehisar ilçesindeki zengin mermer yataklarıdır. Mermer sektöründen sonra gıda sektörü gelmektedir. Afyon' un tarım ve hayvancılık alanındaki potansiyeli ise gıda işletmelerinin kurulmasına alt yapı hazırladığı açıktır.

Tablo 16. İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Mermer	19	76
Gıda	3	12
Kimya-Petrol-Lastik	1	4
Toprak	-	-
Makine-Metal Eşya	1	4
Ağaç Ürünleri	-	-
Tekstil	1	4
TOPLAM	25	100

8. İşletmelerin Yönetici Profili

Araştırmaya katılan işletmelerde üst düzey yönetim; % 56' sında işletme sahibi tarafından, % 8' inde işletme sahibi ve çocukları tarafından birlikte yürütülmektedir. Sonuçta işletmelerin % 64' ünde üst düzey yönetim işletme sahiplerince yapılmaktadır. İşletmelerin sadece % 36' lık bir kısmında profesyonel yönetici vardır.

Bu oranın düşük olması; işletmelerin global rekabete hazırlanmada yeniden yapılanmaları, yeni stratejiler edinmeleri, teknolojik yenilikler ve kalite standartları konusunda gelişmeleri takip etmeleri ve en önemlisi yönetim ve kararlarda bilimsel temellere uygunluk yönüyle işletmeleri olumsuz yönde etkileyecektir.

⁹⁵ Hüseyin BAYRAKLI, Belkıs ÖZKARA ve Ali ELEREN, 1999 Afyon Sanayi Araştırması, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları No:19, Afyon, 1999, s.4

Tablo 17. İşletmelerin Yönetici Profiline Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
İşletme sahibi tarafından	14	56
İşletme sahibinin eş ve çocukları tarafından	-	-
İşletme sahibinin ikinci derece yakınları tarafından	-	-
Profesyonel yönetici tarafından	5	20
Hem işletme sahibi ve Profesyonel yönetici tarafından	4	16
İşletme sahibi ve Çocukları tarafından	2	8
TOPLAM	25	100

9. İşletmelerde Üst Düzey Yöneticilerin Eğitim Düzeyleri

Araştırmaya katılan işletmelerde üst düzey yöneticilerin % 52' si lisans mezunu, % 20' si lise mezunu % 12' si ise ilköğretim mezunudur.

Tablo 18. Üst Düzey Yöneticilerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
İlköğretim	3	12	12
Lise	5	20	32
Ön lisans	1	4	36
Lisans	13	52	88
Yüksek Lisans	3	12	100
TOPLAM	25	100	

Üst düzey yönetimin işletme sahiplerince yürütüldüğü işletmelerde; eğitim düzeyi daha düşüktür. Yönetimini kendileri yürüten işletme sahiplerinin % 56,25 ' i ilköğretim veya lise mezunudur.

Tablo 19. Üst Düzey Yönetimi Kendileri Yürüten İşletme Sahiplerinin Eğitim Düzeyleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
İlköğretim	3	18,75	18,75
Lise	6	37,50	56,25
Ön lisans	1	6,25	62,5
Lisans	4	25	87,5
Yüksek Lisans	2	12,5	100
TOPLAM	16	100	

B) İŞLETMELER HAKKINDAKİ İHRACAT BİLGİLERİ

Yapılan araştırmaya katılan işletmeler hakkındaki ihracat bilgileri 7 başlık halinde incelenmiştir.

1. İşletmelerin İhracat Alanındaki Deneyimleri

Araştırmaya katılan işletmelerin, % 52' si en fazla 6 yıldır ihracat yapmaktadır. 6 yıldan fazla uluslararası piyasalara mal ihraç eden işletmelerin oranı ise % 48' dir.

Tablo 20. İşletmelerin İhracat Alanındaki Deneyimlerine Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
1-3 yıl	6	24	24
4-6 yıl	7	28	52
7-10 yıl	8	32	84
11-14 yıl	1	4	88
15 yıl +	3	12	100
TOPLAM	25	100	

2. İşletmelerin İhracattan Elde Ettikleri Yıllık Tutarlar

Araştırmaya katılan işletmelerin % 72' sinin yıllık ihracat tutarları 0-1 milyon \$ arasında değişmektedir. 1 milyon \$ üzeri ihracat yapan işletme sayısı ise 7' dir.

Tablo 21. İşletmelerin İhracattan Elde Ettikleri Yıllık Tutarlara Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
0-250 bin \$	8	32	32
251-500 bin \$	6	24	56
501-750 bin \$	-	-	56
751-1 milyon \$	4	16	72
1-3 milyon \$	4	16	88
3-5 milyon \$	1	4	92
5-8 milyon \$	1	4	96
8 milyon \$ +	1	4	100
TOPLAM	25	100	

3. İşletmelerin İhracat Taleplerini Karşılama Yöntemleri

Araştırmaya katılan işletmelere ihracat taleplerini nasıl karşıladıkları sorulduğunda; % 76' sının ihracat taleplerini kendi bünyelerinde ürettikleri mamuller ile karşıladıkları öğrenilmiştir. % 24' ü ise bu talepleri başka bir işletme ile ortaklaşa karşılamaktadır.

Tablo 22. İşletmelerin İhracat Taleplerini Karşılama Yöntemlerine Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı
Tamamen kendi bünyesinde	19	76
Başka bir işletme ile ortaklaşa	6	24
İhracat yapan bir işletmeye fason üreterek	-	-
TOPLAM	25	100

4. İşletmelerin İhracat Finansmanını Karşılama Yöntemleri

Araştırmaya katılan işletmelerin % 64' ü sadece özsermaye ile kalan %36' sı ise hem öz sermaye hem de ticari banka kredileri ile ihracatlarını finanse etmektedir. Araştırmaya katılan işletmeler içinde eximbank kredilerini kullanarak ihracatını finanse eden işletme yoktur. İhracat finansmanı konusunda ticari bankaların etkinliğini de yeteri seviyede değildir.

Tablo 23. İşletmelerin İhracat Finansmanını Karşılama Yöntemlerine Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Kümülatif(%)
Yalnız özsermaye	16	64	64
Özsermaye ve ticari banka kredileri	9	36	100
Eximbank kredileri	-	-	
TOPLAM	100	100	

5. İşletmelerin İhracatlarını Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelere ihracatlarını arttırmaya yönelik faaliyetlerinin neler olduğu sorulduğunda; işletmelerin çoğunluğu öncelikli faaliyet olarak pazar araştırması ve kapasite artırımına gittiklerini belirtmiştir.

Sadece bir işletme öncelikli faaliyet olarak verimliliği artırmak cevabını vermiştir.

İşletmelerin uzun vadede büyük getirileri olabilecek, uluslararası kalite standartlarında ürün üretmek, reklam faaliyetleri, marka imajı oluşturmak ve verimliliği arttırmak gibi faaliyetlere gereken önemi vermedikleri görülmektedir.

Tablo 24. İşletmelerin İhracatlarını Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri (1.Derece)

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Kapasite artırımına gitmek	12	48
Pazar araştırması yapmak	12	48
Uluslararası kalite standartlarında ürün üretmek	-	-
Reklam faaliyetleri ve marka imajı oluşturmak	-	-
Yurt içi veya yurtdışı ihtisas fuarlarına katılmak	-	-
Yurtdışında ofis mağaza açmak	-	-
Verimliliği arttırmak	1	8
TOPLAM	25	100

Tablo 25. İşletmelerin İhracatlarını Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri (2.Derece)

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Kapasite artırımına gitmek	7	28	33
Pazar araştırması yapmak	5	20	24
Uluslararası kalite standartlarında ürün üretmek	3	12	14
Reklam faaliyetleri ve marka imajı oluşturmak	1	4	5
Yurt içi veya yurtdışı ihtisas fuarlarına katılmak	4	16	19
Yurtdışında ofis mağaza açmak	-	-	-
Verimliliği arttırmak	1	4	5
Toplam	21	84	100
Cevapsız	4	16	
TOPLAM	25	100	

Tablo 26. İşletmelerin İhracatlarını Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri (3.derece)

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Kapasite artırımına gitmek	1	4	17
Pazar araştırması yapmak	-	-	-
Uluslararası kalite standartlarında ürün üretmek	-	-	-
Reklam faaliyetleri ve marka imajı oluşturmak	1	4	17
Yurt içi veya yurtdışı ihtisas fuarlarına katılmak	3	12	50
Yurtdışında ofis mağaza açmak	1	4	17
Verimliliği arttırmak	-	-	-
Toplam	6	24	100
Cevapsız	19	76	
TOPLAM	25	100	

6. İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Güçlükler

Araştırmaya katılan işletmeler; karşılaştıkları en önemli sorunları kapasite yetersizliği, finansal yetersizlik ve uluslararası pazarlardaki rekabet olarak göstermiştir. Daha önceki soruda da işletmelere ihracatları arttırmaya yönelik faaliyetleri sorulduğunda önemli bir kısmı kapasite artırımına gitmek olduğunu belirtmişti.

Tablo 27. İşletmelerin İhracatta Karşılaştığı Güçlükler (1.Derece)

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Uzman personel eksikliği	-	-	-
Finansal yetersizlik	6	24	29
Kapasite yetersizliği	6	24	29
Uluslararası pazarlardaki rekabet	6	24	29
Danışmanlık hizmeti veren kuruluşların olmayışı	-	-	-
Danışmanlık hizmetlerinin pahalı oluşu	-	-	-
Formalitenin çok olması	3	12	14
Toplam	21	84	100
Cevapsız	4	16	
TOPLAM	25	100	

Tablo 28. İşletmelerin İhracatta Karşılaştığı Güçlükler(2.derece)

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Uzman personel eksikliği	3	12	21
Finansal yetersizlik	4	16	29
Kapasite yetersizliği	2	8	14
Uluslararası pazarlardaki rekabet	2	8	14
Danışmanlık hizmeti veren kuruluşların olmayışı	-	-	-
Danışmanlık hizmetlerinin pahalı oluşu	-	-	-
Formalitenin çok olması	3	12	21
Toplam	14	56	100
Cevapsız	11	44	
TOPLAM	25	100	

Tablo 29. İşletmelerin İhracatta Karşılaştığı Güçlükler(3.Derece)

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Uzman personel eksikliği	2	8	40
Finansal yetersizlik	-	-	-
Kapasite yetersizliği	-	-	-
Uluslararası pazarlardaki rekabet	1	4	20
Danışmanlık hizmeti veren kuruluşların olmayışı	-	-	-
Danışmanlık hizmetlerinin pahalı oluşu	1	4	20
Formalitenin çok olması	1	4	20
Toplam	5	20	-
Cevapsız	20	80	
TOPLAM	25	100	

İşletmeler karşılaştıkları diğer sorunları ise uzman personel eksikliği, formalitenin çok olması, danışmanlık hizmetlerinin pahalı oluşu olarak belirtmiştir.

7. İşletmelerin İhracattaki Satış Politikaları

Araştırmaya katılan işletmelerin % 56' sı ihracatta vadeli satışlar yapmamaktadır. İhracatı artırmada önemli bir etken olabilecek olan vadeli satışların işletmelerin önemli bir kısmında yapılmamasının sebebi olarak; uluslararası pazarlardaki risk oranının daha yüksek olması gösterilebilir. Bunda diğer bir etkende işletmelerin ihracat alanındaki bilgi yetersizlikleridir.

Tablo 30. İşletmelerin İhracattaki Satış Politikalarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Vadeli satış yapıyoruz	11	44
Vadeli satış yapmıyoruz	14	56
TOPLAM	25	100

8. Vadeli Satış Yapan İşletmelerin Alacağını Güvence Altına Almak İçin Aldıkları Önlemler

Araştırmaya katılan işletmelerin % 44' ü ihracatta vadeli satışlar yapmaktadır. Vadeli satışlar yapan bu işletmelere alacaklarını güvence altına almak için yaptıkları faaliyetler sorulduğunda % 55' i herhangi bir önleme gerek duymadıklarını, ithalatçı işletmeleri uzun yıllardır tanıdıklarını ve şimdiye kadar hiçbir sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. İşletmelerin % 27' si ise akreditifli satış yapmakta, % 18' i de önlem olarak ithalatçı işletme hakkında önceden araştırma yapmaktadır. İşletmelerin hiçbiri önlem olarak Eximbank uygulamalarından olan ihracat kredi sigortasından yararlanmamaktadır.

Tablo 31. İhracatta Vadeli Satışlar Yapan İşletmelerin Aldıkları Önlemler

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Gerek duymuyoruz	6	55
Factoring yaptırıyoruz	-	-
Forfaiting yaptırıyoruz	-	-
Akreditifli	3	27
İthalatçı işletme hakkında araştırma yapıyoruz	2	18
Eximbank ihracat kredi sigortası yaptırıyoruz	-	-
TOPLAM	11	100

C) İŞLETMELERDE İHRACAT TEŞVİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

Yapılan araştırmaya katılan işletmelerdeki ihracat teşviklerine ilişkin bilgiler 16 başlık halinde incelenmiştir.

1. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanma Durumları

Araştırmaya katılan işletmelerin % 68' i KDV desteği dışındaki herhangi bir ihracat teşviğinden bugüne kadar hiç yararlanmadıklarını belirtmiştir. İhracat yapan işletmelerin hepsinin de yararlandığı KDV desteğinin de uygulamada çeşitli aksaklıklar yaşadığı görüşmeler sırasında işletme yöneticileri tarafından belirtilmiştir.

Tablo 32. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanma Durumları

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Yararlanıyoruz	8	32
Yararlanmıyoruz	17	68
TOPLAM	25	100

İhracat teşviklerinden yararlanan işletmelerinde en fazla yurtiçi ve yurtdışı ihtisas fuarlarına katılmaya ilişkin teşviklerden yararlandıkları görülmektedir.

Tablo 33. İşletmelerin Yararlandıkları İhracat Teşvikleri

Teşvik Türü	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Eximbank kredileri	3 işletme	12
Dahilde işleme rejimi	2 işletme	8
Pazar araştırması desteği	-	-
Yurtdışı fuar desteği	5 işletme	20
Eğitim yardımı	-	-
Patent,faydalı model yardımı	-	-
Yurtdışı ofis-mağaza açma yardımı	-	-
Ar-ge desteği	-	-
Çevre desteği	-	-
Yurt içi fuar desteği	5 işletme	20
İstihdama yol açma yardımı	-	-
İmaj oluşturma yardımı	-	-

2. İşletmelerde İhracat Teşviklerinin İhracata Etkisi

Araştırmaya katılan ve ihracat teşviklerinden yararlanan işletmelere “ihracat teşviklerinden yararlanmanız ihracatınızda artış sağladı mı ?” diye

sorulduğunda işletmelerin % 75' i teşviğin herhangi bir artışa sebep olmadığı belirtmiştir.

Tablo 34. İşletmelerde İhracat Teşviklerinin İhracata Etkisi

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı (%)
Artış sağladı	2	25
Değişiklik olmadı	6	75
TOPLAM	8	100

İhracat teşviklerinin ihracatlarında herhangi bir artışa sebep olmadığını belirten işletmelere bunun sebepleri sorulduğunda en önemli sebep olarak teşviklerin yetersiz ve yerinde olmadığı gösterilmiştir.

3. İşletmelerin İhracat Konusunda Danışmanlık Hizmetlerinden Yararlanma Durumları

Araştırmaya katılan işletmelerin %100' ü ihracat ve ihracat teşvikleri konusunda herhangi bir danışmanlık kuruluşundan danışmanlık hizmeti almamaktadır. Bunda Afyon' da halihazırda ihracat konusunda danışmanlık hizmeti veren kuruluşların olmayışı bir etken olarak gösterilebilir.

Tablo 35. İşletmelerin İhracat Konusunda Danışmanlık Hizmetlerinden Yararlanma Durumları

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Yararlanıyoruz	-	-
Yararlanmıyoruz	25	100
TOPLAM	25	100

4. İşletmelerin Yürürlükteki İhracat Teşviklerine Bakış Açıları

Araştırmaya katılan işletmelerin 17 tanesi bu soruyu cevaplamıştır. Cevaplayan işletmelerinde % 100 'ü yürürlükteki ihracat teşviklerini yetersiz bulmaktadır.

Tablo 36. İşletmelerin Yürürlükteki İhracat Teşviklerine Bakış Açıları

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Yeterli buluyoruz	-	-	-
Yetersiz buluyoruz	17	68	100
Toplam	17	68	100
Cevapsız	8	32	
TOPLAM	25	100	

5. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanmama Sebepleri

Araştırmaya katılan işletmelerin % 68' inin ihracat teşviklerinden yararlanmadığı daha önce tespit edilmişti. (KDV desteği hariç) İhracat teşviklerinden bugüne kadar hiç yararlanmamış işletmelere bunun sebepleri sorulduğunda öncelikli sebepler olarak bilgi eksikliği, teşviklerin yetersiz bulunması ve ihtiyaçlarının olmayışı cevapları alınmıştır.

Tablo 37. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanmama Sebepleri(1.Derece)

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Bilgi eksikliği	8	47	50
Formalitenin çok olması	-	-	-
Teşviklerin yetersiz bulunması	5	29	31
İllegal engeller	-	-	-
İhtiyaç olmayışı	3	18	19
Toplam	16	94	100
Cevapsız	1	6	
TOPLAM	17	100	

Tablo 38. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yararlanmama Sebepleri(2.Derece)

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Bilgi eksikliği	3	18	60
Formalitenin çok olması	2	12	40
Teşviklerin yetersiz bulunması	-	-	-
İllegal engeller	-	-	-
İhtiyaç olmayışı	-	-	-
Toplam	5	29	100
Cevapsız	12	71	
TOPLAM	17	100	

6. İşletmelerin İhracat Teşvikleri Konusundaki Yetkili Kuruluşların Bilgilendirme Faaliyetlerine Bakış Açıları

Araştırmaya katılan işletmelerin % 36' sı ihracat teşvikleri konusunda yetkili kuruluşlarca yeterince bilgilendirildiklerini, % 56' sı ise yeterince bilgilendirilmediklerini belirtmiştir.

Tablo 39. İşletmelerin İhracat Teşvikleri Konusundaki Yetkili Kuruluşların Bilgilendirme Faaliyetlerine Bakış Açıları

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Yeterli buluyoruz	9	36	39
Yetersiz buluyoruz	14	56	61
Toplam	23	92	100
Cevapsız	2	8	
TOPLAM	25	100	

7. İşletmelerin İhracatı Teşvik Mevzuatını Takip Durumları

Araştırmaya katılan işletmelerin % 40' ı ihracat teşvik mevzuatını devamlı olarak takip ettiklerini fakat % 60' ı ihracat teşvik mevzuatını takip etmediklerini belirtmiştir. İhracat teşviklerinden işletmelerin yeterince yararlanmamalarının sebeplerini araştırırken de bilgi eksikliği önemli bir sebep olduğu görülmüştü.

Tablo 40. İşletmelerin İhracat Teşvik Mevzuatını Takip Durumları

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Takip ediyoruz	10	40
Takip etmiyoruz	15	60
TOPLAM	25	100

8. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yeterli Seviyede Yararlanıp Yararlanmadıkları

Araştırmaya katılan işletmelere "İhracat teşviklerinden yeterince yararlandığınızı düşünüyor musunuz?" diye sorulduğunda büyük bir çoğunluğu ihracat teşviklerinden tam anlamıyla yararlanmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 41. İşletmelerin İhracat Teşviklerinden Yeterli Seviyede Yararlanıp Yararlanmadıkları

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)	Cevaplayan İçindeki Payı(%)
Yeterince yararlanıyoruz	2	8	8
Yeterince yararlanmıyoruz	22	88	92
Toplam	24	96	100
Cevapsız	1	4	
TOPLAM	25	100	

9. İşletmelerin Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelerin % 32' si halen araştırma-geliştirme faaliyetlerini yaptıklarını, % 48' i yapmadıklarını, % 20' si ise gelecekte böyle bir çalışmayı düşündüklerini belirtmiştir. İşletmelerin % 32' sinin araştırma-geliştirme yaptıklarını belirtmelerine rağmen hiçbiri bugüne kadar araştırma-geliştirme yardımından yararlanmamıştır. Bunun sebepleri yapılan ar-ge faaliyetlerinin Para Kredi Koordinasyon Kurulunun araştırma-geliştirme yardımındaki ar-ge niteliği ile uyuşmaması ve bu konudaki bilgi eksikliği olarak gösterilebilir.

Tablo 42. İşletmelerin Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Ar-ge yapıyoruz	8	32
Ar-ge yapmıyoruz	12	48
Gelecekte düşünüyoruz	5	20
TOPLAM	25	100

10. İşletmelerin Çevre Sağlığı ve Kaliteye Yönelik Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelerin % 8' inde çevre sağlığı ve kaliteye yönelik uluslararası nitelikteki kalite ve çevre belgeleri vardır. % 72' sinde ise bu özelliklere sahip bir belge yoktur. % 20' sinin ise böyle bir belgeyi ileride almayı planlamaktadır. Fakat bu konudaki destekten bu iki işletmede dahil olmak üzere araştırmaya katılan hiçbir işletme yararlanmamıştır.

Tablo 43. İşletmelerin Çevre Sağlığı Ve Kaliteye Yönelik Faaliyetleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Var	2	8
Yok	18	72
Gelecekte düşünüyoruz	5	20
TOPLAM	25	100

11. İşletmelerin Pazar Araştırması Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelerin % 72 gibi büyük bir kısmı pazar araştırması yapmaktadır. İşletmelerin büyük bir çoğunluğunun pazar araştırması yapmasına rağmen hiçbirinin bugüne kadar pazar araştırması desteğinden yararlanmamış olması bu konudaki bilgi eksikliğinin ve işletmelerin bu alandaki pasifliğinin önemli bir göstergesidir.

Tablo 44. İşletmelerin Pazar Araştırması Faaliyetleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Yapıyoruz	18	72
Yapmıyoruz	6	24
Gelecekte düşünüyoruz	1	4
TOPLAM	25	100

12. İşletmelerin Yurtdışındaki Ofis Mağazacılık Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelerin hiçbirinin şu anda yurtdışında ofis veya mağazası bulunmamaktadır. Fakat işletmelerin % 40' ı gelecekte yurtdışında ofis veya mağaza açmayı planlamaktadır.

Yurtdışında ofis, mağaza açmayı planlayan işletmelerin; bu teşvikten yararlanmalarını sağlamak için işletmelerin önemli bir kısmının yaşadığı bilgi eksikliğinin hem kendi çabaları hem de yetkili kuruluşların çabalarıyla aşılması gerekmektedir.

Tablo 45. İşletmelerin Yurtdışındaki Ofis Mağazacılık Faaliyetleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Yapıyoruz	-	-
Yapmıyoruz	15	60
Gelecekte düşünüyoruz	10	40
TOPLAM	25	100

13. İşletmelerin Yurtdışı Veya Uluslararası Nitelikteki Yurtiçi İhtisas Fuarlarına Katılım Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelerin % 64' ü yurtdışı veya yurtiçi uluslararası nitelikteki ihtisas fuarlarına katıldıklarını belirtmiştir. % 12' si ise gelecekte katılmayı planlamaktadır. İşletmelerin önemli bir kısmının bu fuarlara katılmalarına rağmen yinede bu teşvikten yararlanan işletme oranı yeteri seviyede değildir.

Tablo 46. İşletmelerin Yurtdışı Veya Uluslararası Nitelikteki Yurtiçi İhtisas Fuarlarına Katılım Faaliyetleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Katılıyoruz	16	64
Katılmıyoruz	6	24
Gelecekte düşünüyoruz	3	12
TOPLAM	25	100

14. İşletmelerin Patent, Faydalı Model, Endüstriyel Tasarım Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelerden 2' si patent, faydalı model, endüstriyel tasarım yapmakta, 2' si de gelecekte yapmayı planlamaktadır. Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım yapan 2 işletme de bugüne kadar bu teşvikten hiç yararlanmamıştır.

Tablo 47. İşletmelerin Patent, Faydalı Model, Endüstriyel Tasarım Faaliyetleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Yapıyoruz	2	8
Yapmıyoruz	21	84
Gelecekte düşünüyoruz	2	8
TOPLAM	25	100

15.İşletmelerin Yurtdışındaki Markalaşma Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir kısmının yurtdışında markalaşma faaliyetinde bulunmamaktadırlar. Markalaşma faaliyetinde bulunan işletmelerde bugüne kadar bu teşvikten hiç yararlanmamışlardır.

Tablo 48. İşletmelerin Yurtdışındaki Markalaşma Faaliyetleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Yapıyoruz	4	16
Yapmıyoruz	18	72
Gelecekte düşünüyoruz	3	12
TOPLAM	25	100

16.İşletmelerin Dış Ticarete İlişkin Eğitim Faaliyetleri

Araştırmaya katılan işletmelerin büyük bir çoğunluğunu dış ticarete ilişkin eğitim faaliyetleri yapmamaktadır. Bunun sebebini işletmelerinin büyük kısmının ihracat bölümlerinin olmamasına veya çok az kişinin çalışmasına bağlayabiliriz. Eğitim faaliyeti yaptıklarını belirten işletmeler de bu konudaki teşvikten yararlanmamaktadır.

Tablo 49. İşletmelerin Dış Ticarete İlişkin Eğitim Faaliyetleri

	İşletme Sayısı	Toplam İçindeki Payı(%)
Yapıyoruz	2	8
yapmıyoruz	20	80
Gelecekte düşünüyoruz	3	12
TOPLAM	25	100

D) ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Afyon ilinde faaliyet gösteren ve ihracat yapan sanayi işletmelerinin ihracat teşvikleri konusundaki bilgi düzeyleri, yararlanma düzeyleri ve uygulama sonuçlarının incelendiği bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Araştırmaya katılan işletmelerin % 100' ü KOBİ grubuna girmektedir. İşletmeler genel olarak; KOBİ' lerin temel özelliklerini taşımakta ve yaşadığı temel sorunlarını yaşamaktadır.
- İşletmelerin % 76' lık bir kısmı mermer sektöründe faaliyet göstermektedir. Bunu % 12' lik oranla gıda sektörü takip etmektedir. İşletmelerin büyük bir kısmının mermer ve gıda sektöründe faaliyet göstermeleri işletmelerin yerel kaynaklara dayalı olarak üretim yaptıklarını göstermektedir.
- İşletmelerin % 20' sinde yönetim profesyonel yöneticiler tarafından yürütülmektedir. Yine de bu işletmelerde de tam olarak profesyonel yöneticilerin hakimiyeti söz konusu değildir. Profesyonel yöneticilerin bulunduğu işletmelerde üst düzey yönetimin eğitim düzeyi lisans seviyesinde olurken, aile yönetiminin hakim olduğu işletmelerde bu düzey lise ve altına doğru inmektedir.
- İşletmelerin % 52' si en fazla 6 yıldır ihracat yapmaktadır. İşletmelerin ihracatta zaman geçtikçe bilgi ve tecrübelerinin artacağı ve bu konudaki kurumsal altyapılarını zaman içinde daha iyi hale getirecekleri kuşkusuzdur.
- İşletmelerin % 100' ünün ihracat konusunda danışmanlık hizmeti almıyor olması ve işletmelerin büyük bir bölümünde ihracat konusunda uzman kişileri istihdam etmemeleri, ihracata gereken önemi vermediklerinin bir göstergesidir. İşletmelerin bünyelerinde ihracat departmanları oluşturarak veya uzman personel istihdam ederek bu eksikliğı gidermeleri gerekmektedir.

- İşletmelerin ihracatlarını artırmada pazar araştırması yapmak, kapasite artırımına gitmek gibi faaliyetlere öncelik vermektedirler. İhracatlarını arttırmak için uzun vadede önemli getirileri olan; uluslararası kalite standartlarında mamul üretmek, reklam faaliyetleri ve marka imajı oluşturmak, yurtdışında ofis-mağaza açmak, verimliliği artırmak ve dolayısıyla maliyetleri düşürmek gibi faaliyetlere gereken önemi vermemektedirler. İşletmelerin uzun vadede ama önemli getirileri olacak bu faaliyetlere gereken önemi vermemeleri ileride uluslararası piyasalarda halen yaşadıkları sorunların artacağını göstermektedir.
- İşletmeler; finansal yetersizlik, kapasite yetersizliği, uluslararası pazarlardaki rekabet, uzman personel eksikliği gibi sorunları yaşamaktadırlar. Finansal yetersizliklerin aşımında işletmeler Eximbank uygulamalarından yeteri seviyede yararlanamamaktadırlar. Bu kredilerden yararlanmak isteyen işletmelerin de istedikleri düzeyin çok altında kredi kullanabildikleri işletme yöneticileri tarafından belirtilmiştir. Kapasite yetersizliği sorunun da temelinde finansal yetersizliklerin yattığı düşünülürse bu kredilerin önemi daha da artmaktadır.
- Yapılan araştırmayla işletmelerin uluslararası kalite standartlarında ürün üretmeye gereken önemi vermedikleri ortaya çıkmıştır. Uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek için işletmelerin uluslararası standartlarda mamul üretmeleri ve bunu yaparken de verimliliği artırmaları şarttır.
- İşletmelerin % 56' sı ihracat artışı için önemli bir etken olan ihracatta vadeli satışlar yapmamaktadır. İhracatta vadeli satış yapan işletmelerin önemli bir kısmının ise alacakları güvence altına alabilmek için alternatif bir çözüm olan Eximbank ihracat kredi sigortası hakkında bilgileri yoktur. Burada tabi ki Eximbank başta olmak üzere yetkili kuruluşlara önemli görevler düşmektedir.

- İşletmelerin; KDV istisnası, yurtiçi uluslararası fuar desteği, yurtdışı fuar desteği, Eximbank kredileri ve dahilde işleme rejimi dışındaki herhangi bir teşvikten yararlanmadıkları görülmektedir. Bu teşviklerden yararlanan işletmelerin sayıları da çok azdır. Afyon ilinde ihracat yapan sanayi işletmelerinin ihracat teşviklerinden yeterince yararlanmamalarının sebeplerini;
 - İşletmelerin ihracat ve ihracat teşvikleri alanına yaşadıkları bilgi eksikliği,
 - İşletmelerin teşviklerden istifade etmek için gereken çabayı göstermemeleri, yani pasif davranmaları,
 - Teşviklerin işletmeler tarafından yeterli bulunmaması olarak sıralanabilir.
- İşletmelerin teşvik olarak devletten beklentilerinin 1995 öncesi olduğu gibi doğrudan parasal ödemeler şeklinde olduğu görülmektedir. Bu yardımların bir daha gündeme gelmeyecek şekilde kaldırılmıştır. İşletmeler tarafından teşviklerin yetersiz bulunmasının temelinde de bu düşünce yatmaktadır. Günümüzde devlet tarafından doğru bir yaklaşımla işletmelerin uluslararası pazarlarda etkin olmak için zaten yapması gereken faaliyetlere teşvik verilmektedir.
- İşletmelerin bir kısmının da devletin teşvik verdiği alanlarda faaliyetler yapmalarına rağmen bu teşviklerden istifade etmemeleri de diğer önemli bir noktadır.
- İşletmelerin ihracat ve ihracat teşvikleri konusunda bilgi eksikliği yaşadıkları, ve bu bilgi eksikliğinin aşılmasında; başta üniversitelere, Dış Ticaret Müsteşarlığı'na, Eximbank'a, Sanayi ve Ticaret Odasına önemli görevler düşmektedir.

SONUÇ

1980 sonrası dışa açık büyüme modelini ithal ikameci politikaya tercih eden Türkiye bu politika gereği ihracata daha fazla önem vermeye başlamıştır. İhracatın desteklenmesi amacıyla 1980 öncesi uygulanmakta olan ihracat teşviklerinin önemi böylece daha da artmış ve daha etkin kullanılabilir hale gelmiştir.

İhracat teşviklerinin öneminin artmasıyla birlikte günün şartlarına uygun olarak zaman içinde değişik teşvikler uygulanmış, alınan önemli radikal kararlar ve teşviklerin etkinliği sayesinde 1980 yılında 3 milyon dolar civarında olan ihracatımız 1995 yılına gelindiğinde % 700 artarak 21 milyon dolar seviyesine çıkmıştır.

1995 yılına kadar ana temasının doğrudan parasal ödemelerin, istisnaların ve düşük faizli kredilerin oluşturduğu değişik teşvikler uygulanmıştır. 1994 yılında Uruguay Nihai Senedine taraf olmamız ve 1995 yılında Gümrük Birliğine girmemiz ile birlikte uluslararası taahhütlerimiz çerçevesinde doğrudan parasal teşvikler 1994 yılı sonunda yürürlükten kaldırılmıştır.

1995 yılı itibariyle toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla, uluslararası kuruluşlara olan taahhütlerimize de aykırılık teşkil etmeyecek olan ihracata yönelik devlet yardımları yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren bu yardımların doğrudan parasal teşviklerden en önemli farkı işletmeleri tembelliğe iten bir yapıyı değil de onları daha dinamik daha etkin çalışmaya sevk eden bir yapıyı desteklemesidir.

1995 öncesi var olan düşük faizli ihracat kredileri 1995 sonrası da uygulanmaya devam edilmiştir. 1995 sonrası uygulanılmasına devam edilen diğer teşvikler ise KDV istisnası ve dahilde işleme rejimidir.

1995 sonrası yürürlüğe giren ve uluslararası taahhütlerimize de aykırılık teşkil etmeyen devlet yardımları zaman içinde artmış; 1995 yılında işletmelere 3.741.785 ABD doları destek sağlanırken bu rakam 2000 yılı sonunda 67.007.299 ABD dolara ulaşmıştır.

Her ne kadar devlet yardımları zaman içinde % 1700 artmış ve uygulama alanı genişlemiş olsa da, Afyon ilindeki ihracatçı işletmelerin sadece bir kısmının yurtiçi veya yurtdışı fuarlara katılım desteğinden yararlandıkları görülmektedir.

Kamu destekli ihracat finansmanı görevini yürüten Türk Eximbank ise kurulduğu 1987 yılından günümüze kadar etkinliğini önemli ölçüde arttırmış ve 2000 yılında Türkiye ihracatının nakdi ve gayri nakdi desteklerle % 24' ünü finanse eder duruma gelmiştir. Bu gelişmelere rağmen çoğunun finansal sıkıntılar yaşadığı Afyon ilindeki ihracatçı işletmelerin Türk Eximbank kredilerinden yeteri seviyede yararlanamamaktadır. Kredi dışındaki diğer uygulamaları hakkında ise çoğu işletme bilgi sahibi değildir.

KDV istisnası uygulamasında ise çeşitli aksaklıklar yaşanmaktadır. İşletmeler; ihracat sonucu ortaya çıkan KDV alacaklarını devletten zamanında tahsil edememektedirler. Bu da işletmeleri finansal sıkıntıya sokan diğer bir etkendir.

Araştırma çalışması esnasında yapılan görüşmelerde dahilide işleme rejiminden yararlanan işletmeler; bu konuda herhangi bir aksaklık yaşamadıklarını ve rahatlıkla ihracat amacıyla gümrük muafiyetli ithalat yapabildikleri belirtmişlerdir.

ÖNERİLER

- Afyon ilindeki ihracatçı sanayi işletmelerinin uluslararası pazarlarda daha etkin ve uzun vadede başarılı olabilmeleri için devlet tarafından da teşvik verilmekte olan araştırma-geliştirme, pazar araştırması, fuarlara katılım, eğitim, yurtdışında ofis-mağazacılık, yurtdışında markalaşma ve kaliteye yönelik faaliyetlere gereken önemi vermeleri şarttır.
- Afyon ilindeki ihracatçı sanayi işletmelerinin ihracat ve ihracat teşvikleri konusunda yaşadıkları bilgi eksikliğinin hem kendi çabaları hem de yetkili kuruluşların çabalarıyla aşılması gerekmektedir.
- Kamu destekli ihracat finansmanı yapan Eximbank' ın kredileri arttırılmalıdır. Ayrıca kullanılan bu teşviklerin tabana yayılması çalışılmalıdır. İşletmelerin Eximbank uygulamaları hakkında yaşadıkları bilgi eksikliğinin giderilmesi gerekmektedir.
- İşletmelerin KDV istisnasında yaşadıkları sorunların en kısa zamanda çözülmesi gerekmektedir. Bu problemler zaten finansal sıkıntılar çeken işletmeleri daha da zor duruma düşürmektedir.
- Afyon ilindeki ihracatçı sanayi işletmelerinin ihracat alanındaki kurumsal altyapılarının çoğunda yetersiz olduğu bu konuda uzman personel eksikliğinin yaşandığı görülmektedir. İşletmelerin ihracat konusunda daha başarılı olabilmeleri bu konuda iyi bir kurumsal alt yapı hazırlamaları gerekmektedir. Ayrıca uzman personel eksikliğinin giderilmesi amacıyla üniversitelere de tabi ki görev düşmektedir.
- Afyon ilindeki ihracatçı işletmelerin SDŞ' lerinin kurulmasına yönelik herhangi bir çalışmalarının olmadığı gözlenmiştir. İşletmeler adına pazar araştırması yapan SDŞ' nin pazar araştırması konusunda daha etkin olacakları açıktır. Bu nedenle SDŞ' lerin kurulmasına yönelik olarak

yetkili kuruluşlar tarafından işletmelerin daha etkin olarak yönlendirilmeleri gerekmektedir.

- İşletmelere ihracat ve ihracat teşvikleri konusunda kamu tarafından sağlanan kurumsal desteklerin etkinliğinin artırılması ve tabana doğru daha fazla yayılması gerekmektedir.



KAYNAKÇA**KİTAPLAR**

ALPAR Cem, *Türkiye' nin Planlı Dönemde İmalat Sanayini Koruyucu Dış Ticaret Politikası*, İTİA, Ankara, 1974

ATSO, *Afyon Ticaret Ve İş Rehberi*, Afyon, 1997

BAĞRIAÇIK Atilla, *Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri*, 3.Basım, Bilim Teknik Yayınevi, Eskişehir, 1996

BİLGİÇ Mete, *GATT Kuralları Ve Uruguay Raundu Kapsamında Uygulanan Devlet Yardımları Ve Sübvansiyonlar*, KOSGEP Yayınları, Ankara, 1999

BÜKER Semih, AŞIKOĞLU Rıza SEVİL ve Güven, *Finansal Yönetim*, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1997

ÇELEBİ Işın, *Türkiye' de 1980 Sonrası İhracata Yönelik Sanayileşme Modelinde İhracata Özgü Teşviklerin Sanayileşme Açısından Değerlendirilmesi*, Doktora tezi, İzmir, (Tarih ?)

DEREKÖY A. Hamdi, *2000' li Yıllarda Türkiye' nin Yatırım Ve İhracat Stratejisi, Devlet Destekleme Tedbirleri Ve Uygulamaları*, Ankara, 2000

ESİN Arif, *Dünya' da Ve Türkiye 'de İhracat Teşvikleri*, İKV, İstanbul, 1991

İGEME, *İhracat Mevzuatı*, İGEME Yayınları, Ankara, 1999

KARAKOYUNLU Erdoğan, *Türkiye' de Yatırım Ve İhracat Teşvikleri*, Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği Yayın No:28, İstanbul, 1987

KURAL Koray ve KARAKEÇELİ Feridun, *GATT Normları Ve Uluslararası Bütünleşmeler Açısından Devlet Yardımları*, DPT Yayınları, Ankara, 1995

KURT İbrahim, *İhracat Kredileri*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No:112, Ankara, 1983

OKTAV Mete, KAVAS, Alican, *İhracatın Geliştirilmesi Ve Ortak Pazarlama Grupları*, TOBB Yayınları, Ankara, 1992

SERDENGEÇTİ Turan, *Genel Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi Ve Yeni Stratejilerin Belirlenmesi*, 1.Bölüm, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Bilgi Merkezi Basımevi, Ankara,1999,

TOMANBAY Mehmet, *Dış Ticaret Rejimi Ve İhracatın Finansmanı*, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 1995

Türk Eximbank, *Dış Ticaretin Finansmanında 10.Yıl*, Eximbank Yayınları, Ankara, 1997

URAS Güngör, *Ekonomide Özal' ı Yıllar*, 1980-1990, AFA 21.yy Doğru Dizisi

YİĞİT Mehmet, *İhracat Ve İhracat Teşviklerinin Ekonomik Analizi*, Üniversite Kitapevi, Kütahya, 1996

MAKALELER

ALTINYILDIZ Ziya ve BAŞER Feridun, "Türkiye Ve Avrupa Birliği' nde Dahilde İşleme Rejimi Uygulamaları", *Export Dergisi*, Sayı:26, Ankara, Temmuz-1999

BERKİ Ömer, "Bir İhracat Klasiği Teşvik", *İgeme' den Bakış Dergisi*, Ankara, Ekim-Aralık 1997

BERKİ Ömer, "İhracata Yönelik Devlet Yardımları Yürürlükte", *İhracat Bülteni Dergisi*, Temmuz-Ağustos 1997, sayı:39-40

ÇARIKÇI Emin, "Türkiye' de İhracatı Teşvik Politikaları Ve Uygulama Sonuçları", *Dış Ticarete Durum Dergisi*, Sayı:23-24, Ankara, Ocak 1991

ÇİLOĞLU İsmail, "Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi", *Hazine Dergisi*, Ankara, Ekim 1997

MİRAS Fuat, "Teşvik Politikaları", *Ekonomik Forum Dergisi*, Ankara, Nisan 1999

MOLLAŞAHİNOĞLU Yavuz, "İhracat Teşvikleri", *Dış Ticaret Dergisi*, Ankara, Nisan, 1999

TÜSİAD, "Türkiye' nin İhracatında Uzun Vadeli Bir Perspektif Ve Öneriler", TÜSAİD Yayınları No:195, İstanbul, 1996

YAĞCI Hamiyet ve MALKOÇ Savaş, "Türk Dış Ticaretinin Gelişimi", *İgeme' den Bakış Dergisi*, Ankara, Temmuz-Eylül 1998

RAPORLAR VE ARAŞTIRMALAR

Afyon Valiliği Sanayi Ve Ticaret İl Müdürlüğü, *Afyon İli 1999 Yılı Ekonomik ve Ticari Durum Hakkında Rapor*, Afyon, 2000

AŞIKOĞLU Rıza, BAYRAKLI Hüseyin ve ELEREN Ali, *1990-2000 Yılları Arasında Afyon Sanayi Sektöründe Teşvik Uygulamaları*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları No:33, Afyon, 2000

BAYRAKLI Hüseyin, ÖZKARA Belkıs ve ELEREN Ali, *1999 Afyon Sanayi Araştırması*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları No:19, Afyon, 1999

DPT, *Afyon İli Raporu*, DPT Yayın No: 2465, Ankara, 1996

DPT, *Ekonomik İstikrar Tedbirleri*(25 Ocak 1980-31 Temmuz 1980), DPT Yayınları, Ankara, 1984

DPT, *Uzun Vadeli Strateji Ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, DPT Yayınları, Ankara, 2000

DTM, *1991 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara, 1992

İGEME, *Ihracata 4 Koldan Teşvik*, Ekonomik Forum Dergisi, Ankara, Nisan-2001

KALENDER Gönül, *1980 Sonrası İhracat Sübvansiyonlarının İhracata Etkisi, Seminer Çalışması*, DİE Eğitim Merkezi, Ankara, 1990

Türk Eximbank, *1996 Yılı Faaliyet Raporu*, Eximbank Yayınları, Ankara, 1997

Türk Eximbank, *1997 Yılı Faaliyet Raporu*, Eximbank Yayınları, Ankara, 1998

Türk Eximbank, *1998 Yılı Faaliyet Raporu*, Eximbank Yayınları, Ankara, 1999

Türk Eximbank, *1999 Yılı Faaliyet Raporu*, Eximbank Yayınları, Ankara, 2000

Türk Eximbank, *2000 Yılı Faaliyet Raporu*, Eximbank Yayınları, Ankara, 2001

RESMİ GAZETELER

Resmi Gazete Tarihi:01.06.1995, Tebliğ numarası:95/6, Yurtdışında Düzenlenen Fuar Ve Sergilere Milli Düzeyde Veya Bireysel Katılımın Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:01.06.1995, Tebliğ numarası:95/7, Uluslararası Nitelikteki Yurtiçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:30.07.1997, Tebliğ numarası:97/9, Yurtdışında Ofis Mağaza Açma, İşletme Ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:31.07.1997, Tebliğ numarası:97/3, Yurtdışında Düzenlenen Fuar Ve Sergilere Milli Düzeyde Veya Bireysel Katılımın Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:31.07.1997, Tebliğ numarası: 97/5, Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:31.07.1997, Tebliğ numarası:97/6, Pazar Araştırması Desteğine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:27.02.1998, Tebliğ numarası:98/3, Patent, Faydalı Model Belgesi ve Endüstriyel Tasarım Desteğine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:04.11.1998, Tebliğ numarası:98/10, Araştırma Geliştirme Yardımına İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:11.11.1998, Tebliğ numarası:98/12, Pazar Araştırması Desteğine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:14.11.1998, Tebliğ numarası:98/13, Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:15.11.1998, Tebliğ numarası:98/14, Yurtdışında Ofis Mağaza Açma, İşletme Ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:26.01.2001, Tebliğ numarası:2001/1, Tarımsal Ürünlere İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:29.01.2000, Tebliğ numarası:2000/1, İstihdama Yol Açma Yardımına İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:29.01.2000, Tebliğ numarası:2000/2, Eğitim Yardımına İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:29.01.2000, Tebliğ numarası:2000/3, Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Tanıtım ve Tutundurması ile Türk Malı İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklemesine İlişkin Tebliğ

Resmi Gazete Tarihi:10.02.2001, Tebliğ numarası:2001/3, Araştırma Geliştirme Yardımına İlişkin Tebliğ

İNTERNET KAYNAKLARI

www.dtm.gov.tr/İHR/MEVZU/dahhar/dahhar1.htm, 08.01.2001

www.eximbank.gov.tr/krediler.htm, 08.01.2001

www.eximbank.gov.tr/ihracat.htm, 08.01.2001

www.eximbank.gov.tr/ulkekredileri.htm, 08.01.2001

www.foreigntrade.gov.tr/dunya/ulus/61dnyat.htm, 08.01.2001

EK 1. AFYON' DA İHRACAT YAPAN SANAYİ İŞLETMELERİNİN İHRACAT TEŞVİKLERİNDEN YARARLANMA DÜZEYLERİNE İLİŞKİN ANKET AÇLIŞMASI

1. İşletmenizin;

Adı:

Sermayesi:

Kuruluş Tarihi:

Yıllık Cirosu:

Personel Sayısı:

Hukuki Yapısı:

Holdinge Bağlılık:

2. İşletmenizin faaliyet alanı aşağıdakilerden hangisidir?

- Mermer Toprak Tekstil Gıda Kimya-Petrol-Lastik
Makine-Metal Eşya Orman Ürünleri Ağaç Ürünleri Diğer_____

3. İşletmenizde üst düzey yönetim kimler tarafından yürütülmektedir?

- İşletme sahibi tarafından
İşletme sahibinin eş ve çocukları tarafından
İkinci derece yakınlar tarafından
Profesyonel yöneticiler tarafından

4. İşletmenizdeki üst düzey yöneticilerin eğitim düzeyi nedir?

- İlkokul Ortaokul Lise Lisans Yüksek Lisans

5. Kaç yıldır ihracat yapmaktasınız?_____

6. İşletmenizin geçen yıl ihracattan elde ettiği tutar ne kadardır?_____

7. İhracat taleplerini nasıl karşılıyorsunuz?

- Tamamen kendi işletmemiz bünyesinde Başka bir işletme ile ortaklaşa
İhracat yapan bir işletmeye fason üreterek Diğer_____

8. İhracatınızı nasıl finanse ediyorsunuz?

- Özsermaye Eximbank kredileri
Ticari banka kredileri Red Clouse Akreditif
Diğer_____

9. İhracatınız artırılmasına yönelik faaliyetleriniz nelerdir?

- Kapasite artırımına gitmek
- Pazar araştırması yapmak
- Uluslararası kalite standartlarında ürün üretmek
- Reklam faaliyetleri, marka imajı oluşturmak
- Yurtiçi veya yurtdışı ihtisas fuarlarına katılmak
- Yurtdışında mağaza açmak
- Diğer_____

10.İhracatta karşılaştığınız güçlükler nelerdir?

- Uzman personel eksikliği
- Finansal yetersizlikler
- Kapasite yetersizliği
- Uluslararası pazarlardaki rekabet
- Danışmanlık hizmeti veren kuruluşların olmayışı
- Danışmanlık hizmetlerinin pahalı oluşu
- Formalitenin çok olması
- Diğer_____

11.İhracatta vadeli satışlar yapıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

12.İhracatta vadeli satışlar yapıyor iseniz alacağınızı güvence altına almak için herhangi bir şey yapıyor musunuz?

- Gerek duymuyoruz
- Factoring yapıyoruz
- Forfaiting yapıyoruz
- İthalatçı işletme hakkında araştırma yapıyoruz
- Eximbank ihracat kredi sigortası yaptırıyoruz
- Diğer_____

13.İhracat teşviklerinden yararlanıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

İhracat teşviklerinden yararlanıyor iseniz;

14. Hangi teşvik türlerinden, hangi tarihte yararlandınız?

- () Eximbank uygulamaları _____ () Dahilde işleme rejimi _____
 () Pazar araştırması desteği _____ () Yurtdışı fuar desteği _____
 () Eğitim yardımları _____ () Patent, faydalı model yardımı _____
 () Yurtdışı ofis mağaza açma yardımı _____ () KDV istisnası _____
 () Ar-Ge desteği _____ () Çevre desteği _____
 () Yurtiçi uluslararası fuar desteği _____ () İstihdama yol açma yardımı _____
 () Türk ürünlerine dair imaj oluşturma yardımı _____ () Diğer _____

15. Bu konuda herhangi bir danışman kuruluştan destek alıyor musunuz?

- () Evet () Hayır

16. İhracat teşviklerinden yararlanmanız ihracatınızda artış sağladı mı?

- () Evet () Hayır

17. İhracat teşviklerinden yararlanmanız ihracatınızda herhangi bir artış sağlamadı ise sebepleri nelerdir?

- () Teşviklerin yetersiz olması
 () Teşviklerin yerinde olmaması
 () Teşviklerden istenilen düzeyde yararlanılamaması
 () Diğer _____

18. Yürürlükteki ihracat teşviklerini yeterli buluyor musunuz?

- () Evet () Hayır

19. İhracat teşviklerinden yararlanmıyor iseniz sebepleri nelerdir?

- () Bilgi eksikliği
 () İllegal engeller
 () Formalitenin çok olması
 () İhtiyaç duyulmaması
 () Yetersiz bulunması
 () Diğer _____

20. İhracat teşvikleri konusunda yetkili kuruluşlarca yeterince bilgilendiriliyor musunuz?

- () Evet () Hayır

21.İhracatı teşvik mevzuatını devamlı olarak takip ediyor musunuz?

Evet Hayır

22. İhracat teşviklerinden tam anlamıyla yararlandığınızı düşünüyor musunuz?

Evet Hayır

23.Aşağıdaki soruları uygun şekilde cevaplayınız?

• Araştırma-Geliştirme yapıyor musunuz?

Evet Hayır Gelecekte düşünüyoruz

• Çevre, insan sağlığı ve kaliteye yönelik uluslararası nitelikteki kalite ve çevre belgeleriniz var mı?

Evet Hayır Gelecekte düşünüyoruz

• Pazar araştırması yapıyor musunuz?

Evet Hayır Gelecekte düşünüyoruz

• Yurtdışında ofis-mağaza açmayı düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Gelecekte düşünüyoruz

• Yurtdışı veya uluslararası nitelikteki yurtiçi ihtisas fuarlarına katılıyor musunuz?

Evet Hayır Gelecekte düşünüyoruz

• Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım yapıyor musunuz?

Evet Hayır Gelecekte düşünüyoruz

• Yurtdışında markalaşma faaliyetleriniz var mı?

Evet Hayır Gelecekte düşünüyoruz

• Dış ticarete ilişkin eğitim faaliyetleri yapıyor musunuz?

Evet Hayır Gelecekte düşünüyoruz